

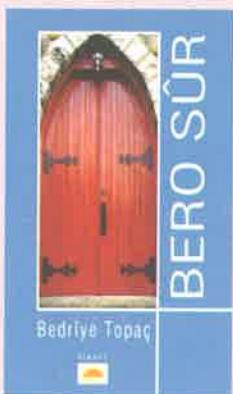
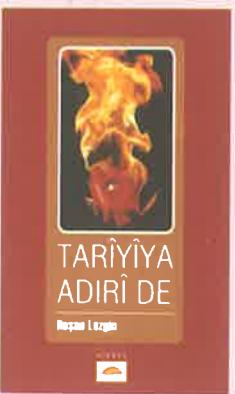
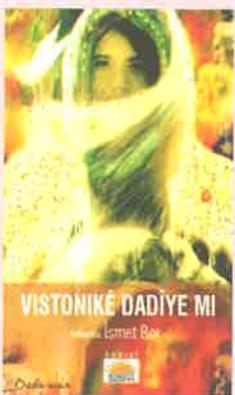
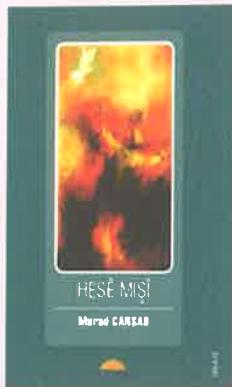
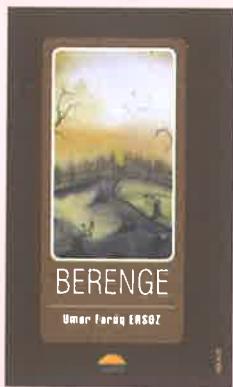
ŞEWÇILA

kovara edebî hunerî hamnan 2013

10



- Esad Namdar : Ziwanêko Gane: Îbrankî
- M. Mamet Qetekonij : Mardena Mi
- Mutlu Can : Provaya Mergî
- Muhamed Deza Batur : Cinî
- İdrîs Yazar : Ciwayışo Bermikin
- Bedriye Topaç : Cinîyê Dîcle
- Newzat Valêrî : Vateyê Dapîra Mi
- Sevîm Aydin : Muzîsyen Saît Bakşî
- Dilo Bargiran : Çarane
- Dr. Sebahedîn Bor : Eyşi
- Seyîdxan Kurij : Trajedîya Zebeşan



ROŞNA

ŞEWÇILA

Kovara Edebî Hunerî
Hûmara: 10, Hamnan 2013

Wayır û Berpirsîyar

Sahibi ve Sorumlu Müdür:

Sidqî Zilan

Editor-Redaktor

Mîzanpjâj:

Roşan Lezgîn

Pêardişê Qapaxî:

Hebûn Okçu

Resmî qapaxî:

John William Waterhouse

Çap (Baskı):

Berdan Matbaacılık, **Güven**
Sanai Sitesi,
C Blok No: 239,
Topkapı / İstanbul
Tel: 0 212 613 12 11

Vaya/Fiyat: 5 TL

Adrese:

Lise Cad. 2. Sokak, **Adalet**
Ap. No: 3

Yenişehir / Diyarbakır

Tel:

+ 90 (412) 223 03 69

E-mail:

sewcila@hotmail.com
rlezgin@hotmail.com

Berpirsîyariya
her nuşteyî ya
noştoxi/nuştoxe
bi xo ya!

Wendox û sînayoxê edebîyatê ma, ma pîya resayî hûmara xo ya desine.

Ne yew sermaye ne ameyeyêkê reklaman ra... Tena îdealê ma estbî; bawerî û heskerdişê bi miletê ma, eşqê ziwanî û milîyetê ma; sermayeya ma zî heme keda destanê ma bî. Ma bêidîa la bi qerar dest pêkerd heta ke ma resayî hûmara desine. Homa vajo erê, bi ardimê dost û embazan ma rayîrê xo ra dewam kenê.

Nika ma bala xo bidin hela ma ci havile kerda, ma edebîyatê ma de ci zêdnayo. Nê des hûmaran de 4 ci ra tercume 97 tene şîrî, 11 ci ra tercume 85 hîkayeyî, 16 nuşteyê cigêrayışî yê warê edebî-hunerî de, 5 roportajî, 9 ceribnayışî, 12 nuşteyê analîzî, 1 xebere, 1 sanike û 1 zî mesaj, pêro pîya 207 eserî weşanîyayê. Eke mewzû kirdkî bo, nê reqemî zaf cidî û muhîm ê.

Nê eserî, nuşteyê rojaneyî nîyê ke çendeyêk badêna mîadê xo pir bikerê û rojeve ra wedarîyê, bibê vîndî, xo vîr ra bibê. Nê eserê edebî-hunerî yê ke bi hezaran serrî qîymetê xo ra muyeke vîndî nîkenê, belkî hîna zêddenê. Nê eserî heme bingeyê edebîyatê ma yê, bingeyê nasnameyê ma yê, cîhanê madî û manewî yê nasnameyê ma yê neteweyî yê.

Nê des hûmaranê **Şewçila** de 10 cinî 75 camêrd, 85 kesan nuşto. Nê nuştoxan ra 16 tene tercume yê, ê bînan bîzat kovare rê nuşto. Qîsmêko zaf muhîm yê nê nuştoxan reya verêne **Şewçila** de dest bi edebîyatî kerdo.

Mîyanê di serran de eserê ke kovara **Şewçila** de weşanîyayî, êdî ameyî sewîyeya kitaban. Hetanî nika hewt kitabê hîkayeyan ke Weşanxaneyê Şewçila ra weşanîyayê, heme semereyê kovara **Şewçila** yê. Nika çend dosyayê bînî yê şîrân û hîkayeyan yê nuştoxanê **Şewçila** zî çape rê amade benê.

Tu çiyêk tesaduf nîyo, nê xebatî zî tesaduf nîyê. Heme bi zanayîş, bi bawerî, bi cidîyet, bi kede, bi sebr û tewr zaf zî bi heskerdiş bîyê û benê.

Hetanî yewna hûmara bimanîn weşîye de, bimanîn edebîyat de...

TEDEYÎ

Esad Namdar, Ziwanêko Gane: Îbrankî	3
M. Mamet Qetekonij, Mardena Mi	7
Mutlu Can, Provaya Mergî	9
Adem Karakoç, Xeyalê Bêşînorî	12
Muhamed Deza Batur, Cinî	13
Alphonse Dauet, Estare	15
İdris Yazar, Ciwayîşo Bernikin	20
Bedriye Topaç, Cinîyê Dîcle	22
Umer Farûq Ersoz, Hero Baş	25
Remzi Gelener, Kitabê Roşan Lezgînî "Ez Gule ra Hes Kena" de Unsûrê Folklorîkî	27
Newzat Valêrî, Vateyê Dapîra Mi	39
Sevîm Aydin, Muzîsyen Saît Bakşî	40
Dilo Bargiran, Çarane	60
Nadîre Guntas Aldatmaz, Kitabê Murad Canşadî "Hesê Mişî" Ser o	61
Çetin Satici, Şeyda Asmîn û "Zeman Sey Fekê Kardî bî"	64
Dr. Sebahedîn Bor, Eyşi	66
Seyîdxan Kurij, Trajedîya Zebeşan	68
Roşan Lezgîn, Rojnameyê Roja Welati de Metnê Kirmanckî	71

ZIWANÊKO GANE: ÎBRANKÎ

| Esad NAMDAR |

Seypêyîyêka balkêşe mîyanê tarîxê decin yê miletê kurdî û tarîxê yahudîyan de esta. Na seypêyîye hîna zaf xo prosesê averşîyayîşê ziwanê ïnan de ramojnena. Senî ke ziwanê ma yê modernî bingeyê xo teberê welatê ma de ronayo, ziwanê îbrankî zî wina yo.

Yahudîyî yanî îbranîyî, badê ke welatê xo Kenan ra vila bîyî, ziwanê ïnan zî perçê bi. Destpêkê serranê 1900î de yanî se serrî verê cû ziwanê îbrankî tena sey ziwanê edebîyatî û dînî (olî) mendibi. Zafê yahudîyan xo mîyan de bi îbrankî qisey nêker-dêne.

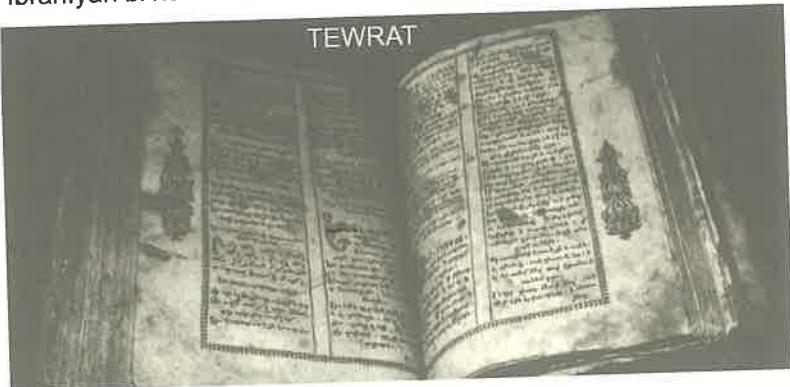
Eke ma nizdî ra biewnin tarîxê newe yê ganebîyayîşê îbrankî ra ma do nizdî ra bibin şahidê seypêyîya îbrankî û kurdî.

Îbrankî mîyanê ziwananê famîlyaya Afro-Asyatîkî de şaxê Semîtîkî ra ziwanêko Kenanî yo. Tarîxê nê ziwanî kan o, agêreno heta çend hezar serrî verê mîladî. Prosesê neweraganebîyayîşê îbrankî Îsraîlî ra ney, mîyanê serranê 1700an de hetê yahudîyanê ke Ewropaya mîyanêne û rojhelatê Ewropa de ciwîyayêne ra dest pêkerd. Coka merdim eşkeno bi asanî vaco ke îbrankîya moderne averşîyayîşê xo deyndarê xebata teberî ya û teber de ameya viraştiş. Edîb û nuştoxê îbranî ke Ewropa de ciwîyayêne dest pêkerdibi persa “çira ziwanê ma vera ziwanê almankî, franskî yan zî ruskî de apey o” xo ra pers kerde. No cigerrayîş bi hawayêko komelî yan zî bi hetkarîya dewletêk nêbi. No gure gureyêko kesî (şexsî) bi. Û hûmara roşinvîranê ke fikrê “ziwanê îbrankî eşkeno bibo ziwanê her çîyi” de hemfikir bî roc bi roce zêdîyayêne. Netîce de tarîxê îbranîyan de pêlê roşinvîyayîşêk virazîya.

Bingeyê na roşinvîriye de “Haskalah” esto. Haskalah, nameyê têwgneyrayîşê roşinvîrî (enlightenment movement) yê yahudîyanê Ewropa bi. No têwgneyrayîş roşinvîriye rojawanî ra zaf mutesîr bibi. Zafê endamê nê têwgêrayîşî edîb, nuştox û hunermendî bî. Nê roşinvîranê yahudîyan waştene ke ziwanê xo her warê cuye de

aver biberê. Endamanê nê têwgeyrayışî bi ziwanê îbrankî kitabê edebî, cematkî û xozayî nuştene. Mîyanê nê eseran ra bitaybetî zî yê edebî zafî bî. Bêguman her têwgeyrayışêko roşinvîrî de tayê kesî bi eseranê xoyê bînan hîna zaf vecênenê vernî. Merdim eşkeno kesanê sey Moses Mendelssohn (1729-1786), Moses Hayîm Luzzato (1707-1747) û Naftalî Herz Wessely (1725-1805) mîyanê ê nuştoxanê ke nê têwgeyrayışî de vecîyayêne vernî debihûmaro. Nê roşinvîranê Haskalahî ra "maskilîm" (keso ke resayo roşnayı) vacîyayêne. Zafê eserê nê dewrî roman ê. Yanî zafê nuştoxan eseranê edebîyan ra romanî nuştê. Merdim ke ewnêno babeta nê eseran ra, vêşêr qalê îbranîyanê Filîstînî kenê. Qehremanîye yan zî eşq nê kitaban de babetê sereke yê. Wext, nê kitaban de hîna zaf dewrê kan yê îbranîyan o. Û karekterê nê kitaban zî yan aşiqê romantikî bî yan zî şerwanê bêttersî (cesûr) bî. Nuştoxan waştene ke bi nê eseran mîyanê îbranîyan de fîkrê ameyîşê Mesîhî (merdimo ke bawer kerdene do bêro û îbranîyan bixelesno) biqedênê û herinda ê fîkrî de fîkrê bawerîya bi vurîyayışî bica bikerê. Nê roşinvîran gore yewîtî û milletbîyayışê îbranîyanê dinya gi-redayeyê xebata îbranîyan bi xo bi û na xebate ziwanî ser o dîyayêne.

W e x t e k
dima ra, nuşto-
xanê Haskalahî
dest pêkerd ba-
betê hîna cidî
girewtî xo dest.
Nê babetanê
muhibîman ra
yew zî manaya
yahudîtî bî.



Nuştoxanê nê têwgeyrayışî eke eserê xo bi qey roşinvîran binuştene a game ê eserî bi îbrankî nuştene. La gama ke şarî rê binuştene vêşêr bi ziwanê yîdkî nuştene. Çunke zafê îbranîyanê ê wextî herinda îbrankî de bi yîdkî qisey kerdene. Yîdkî ziwanêkê almankî yê dewrê mîyanenî û îbrankî ra amebi pê. Nê her di ziwanî kewtibî têmîyan û yîdkî virazîyabî. Eserê ke bi yîdkî nusîyayêne zafê ïnan sanikî bî. La eserê ke bi îbrankî nusîyayêne ceribnayış yan zî şîrrî bî. Nuştişê ceribnayış û şîrran ser o tesîrê Tewratî zaf bi.

Nuştoxanê Haskalahî eseranê xo de îbrankîya Tewratî şuxulnayêne. Tewrat nuşteyanê xo rê sey serçime dîtiş hetêk ra rind bi la heto bîn ra problem bi. Rind bi, çunke bi nê hawayî ziwan saf mendene û şeklê xoyê esîlî dewam kerdene. Labelê hetê xo yo xirab zî estbi, çunke hetê çekuyan ra seba merdimêkê dewrê modernî Tewrat de zaf çî çinê bî. Na yewe zî nuştişê îbrankî hîna zehmet kerdene. Bitaybetî zî bi îbrankî nuştişê eseranê zanistî, iqtîsadî yan zî matematikî gureyêko zaf zor bi.

Romano yewin yê îbrankî wextê roşinvîriya Haskalahî de nusîyayo. Roman hetê

nuştoxo lîtvanyayîj Abraham Mapu (1808-1867) ra nusîyayo. Nameyê kitabî *Ahavat Sîyon* (Eşqê Sîyonî) o û serra 1853 de weşanîyayo.

Hewna, dewleta Îsraîlî néroniyabî averşîyayışê îbrankî hîna zaf Ewropa û Rûsyâ de bîye. Çend kovarê ke nê wextî de çap bîyê bi nameyê *Hayom*, *Ha-Şahar*, *Ha-melîts*, *Haassîf*, *Hazefîra* û *Haşîloah* ê. Nê kovaran de rewşa rocane ya cemâtê yahudîyan, problemê ïnan yê neteweyî û hîna zaf zî nuşteyê edebî estbî. Nê kovaran ra qismêk heta badê ke Îsraîl bi dewlete zî weşanê xo dewam kerd. La badê ke Rûsyâ de şorişê 1917î virazîya ziwanê îbrankî sey ziwanê vera şorîş (anti-revolutionist) ame qebulkerdiş û na yewe ra zafê nuştoxanê nê welatî uca ra koç kerd û verê xo da Filîstîn. Naye ra pey merkezê edebîyat û îbrankîya moderne badê di hezar serran ancî bi Filîstîn.

Seke ayseno averşîyayışê ziwanê îbrankî û merg ra xelasîyayışê ey hîna zaf gi-redayeyê ked û xebata edîban bîyo. Nê edîban ra yew zî Mendele Mocher Sfarîm o. Mendele (1846-1917) ke nameyê xoyo esil Ya'akov Abramovitch bi, ci ra "kitabroş" zî vacîyayêne. Mendele, sere de bi tesîrê roşinvîrîya Haskalahî bi îbrankî nuşt. La dima ra dest bi nuştişê yîdkî kerd. Labelê wextêko derg dima, ancî dest bi îbrankî kerd û eserê xo bi îbrankî nuştî. Çîyo ke ey nuştoxanê bînan ra cîya kerdêne, ey sîstemê nuştişê Tewratî de nênuştêne. Zafê nuştoxanê Haskalahî eserê xo goreyê sîstemê nuştekî yê Tewratî nuştibî. La Mendeleyî hem hetê sîstemê nuştişî ra û hem zî hetê çekuyan ra Tewrat bes nêdîyêne. Na yewe ra, ey zaf çekuyê ke aîdê dewrê Rabînî yanî bi îbrankî Yahadût Rabanîtî û dewrê mîyanenî (middle ages) bî, tesbît kerdî û

ardî têhet. Mîyanê xebata ey de çend eserê ke ey yîdkî ra açarnaybî îbrankî ser zî estê. Verî ziwanê Mendeleyî sey ziwaneko sunî (sentetîk) ame şinas-nayîş. La ey hem hetê gramerî ra û hem zî hetê çekuyan ra faydeyêko gird resna ziwanê îbrankî yê modernî ke ewro zî na xebata ey edebîyatê îbrankî de hema zî qal bena.

Wexto ke îbrankî bitaybetî zî îbrankîya moderne yena vatîş, roşinvîrêko bîn ke ganî merdim bîyaro xo vîr Elyezer Ben Yehûda yo. Elyezer roca 7 çele 1858î de dewêka Lîtvanya ke nameyê xo Luzhky yo de ame dinya. Elyezerî bawer kerdêne ke îbrankî tena ziwanê iñiqad û bawerî nîyo. Eynî wext de ziwanê cemâtî, xozayî (tebîeti),



Eliezer Ben Yehuda (1858-1922)

modernîte û edebîyatî yo. Elyezerî kovara *Ha-Şahar* de nuştene. Nê nuşteyan de tim qalê miletbîyayışê îbranîyan û ziwanê ïnan kerdêne. Seba ke îbrankî newe ra bikerô gane serra 1881 de Ben Yehûdayî perwerdeyê xoyê Unîversiteya Sorbonî (Parîs) caverda û şî Filîstîn. Elyezer hende aşiqê ziwanê îbrankî bi ke xêrcê îbrankî ziwanêna nêmusna lacê xo ïttamarî. Serra 1889 de reya verêne mektebêk ke heme mufredatê aye bi ziwanê îbrankî yo Rîşon Letsîyon de awan kerd. Elyezer Ben Yahûdayî eynî wext de ferhengê îbrankî yê tewr verên nuş. Nê ferhengê xo de çekuyê ke îbrankî de bîyê vindî, herinda ïnan de çekuyê alternatifî viraştî. Ferhengê ey pêro pîya heştês cildî bi. Hem roşinvîranê Haskalahî û hem zî Ben Yehûdayî nuşteyanê xo de Tewrat sey serçime girewtibi. Na yewe ra bingeyê ziwanê modern yê îbrankî îbrankîya Tewratî ser o ronîya. Elbet no tesaduf nîyo. Weçînîtişê Tewratî sey serçimeyê îbrankîya moderne yew sebebê xoyo bingehîn esto. No zî hetê Tewratî yo edebî yo. Yanî modernîzebîyayış û averşîyayışê ziwanêk de edebîyat wayîrê rolê tewr serekeyî yo.

Ewro îbrankî ziwanê fermî yê dewleta Îsraîlî ya û her roce bi mîlyonan merdimî bi nê ziwanê ke se serrî verû cû amebi benda vindibîyayışî qisey kenê. Aqubete ziwanê kurdan sere bo!

Çimeyî:

- 1) Bedrettin Aytaç, *Ibranice'nin Yeniden Doğuşu*
- 2) www.ethnologue.com
- 3) www.jewishvirtuallibrary.org
- 4) http://en.wikipedia.org/wiki/Revival_of_hebrew

MARDENA MI

| M. Mamet QETEKONIJ |

Rojê eno, selaya mi kî winîyena
Û nomeyê mi çoyon û çemerondê barcon o şûno ser
Mê rê barmeno hemme dar û ber û teyr û tûr
Zey çila adırî çûni hemme zerrîyo ser

Mi rê barmenê,
May, pî, hemme biray û ombazî —
Û ez hemmini xo pey ri tarnani
Hemme sînayışon û hemme barmayışo

Dar û ber beno zard û teyr û tûr bêveync
Na mardena min a
Dîyardê xo ra dûrîçewtiş a
Hemme ciwîyayış, hewayış, barmayış û ceyrayış ra

Hîni ombazî çinî yê
Zimistonî sovî ver di, jû çay pey ri
Eminonî citi dima heyayo mîyon di
Derderi la zere ri maso ri

Mi nişka zona
Zuriçer ıson xorxo wo, dunya nîyo
Dunya tim jî yo, nêvurîyeno
Û ıson, sinî eno hono şûno, nêvindeno

Nadi nê qedîm medenîyeto ra
Roma, Pers, Misir ra
Çûmî rê mend no dunya
Meger zurî vî yo lejê ma

Kalîyê mi wesî çardi
Va zerrîya kesî xo ra meşikni
Üwo ki to dest ra eno biri
Mardeni ri bê mi bivîni

Kalî! Nişka mardena min a
Mi destê xo şitê no dunya ra
Hemme çitafondê xo ra û çoyondê ma pîlo ra
Yaqînê mi eno ki may peyka pê bivînimi nê mezelondê qedîmo dima
Û bêmardeni, bêxem jê ciwîyayîş a.

Trabzon, 24.05.2013



PROVAYA MERGÎ

| Mutlu CAN |

Cuye çend ecayîb al!

Zeman senî bê xebere senî rew sey herikîyayışê awa çeman viyareno
û şono.

Cuye çiyî ra îbaret bî?

Zereyê cuye de manaya merdimî ci bî?

Ancîya yew vateyê verênan o hing de gina mezgê ey ro: Însan ewro
esto, siba çin o!

Nêbo ke her ci zur bîyêne?

Nêmeyê şewe bî. Pişar cile ser o meredîyabî ro û reyna dergûdila per-
sanê bêcewaban ser o fikirîyayne. Halê ey xora zafê wextan wina bî. Cu,
bîyenî, nakokîyê merdimîye, tewir bi tewir meseleyan ser o sereyê xo dej-
nayêne. Aye ra hem ruhê xo hem zî leşa xo qefilnayêne. Çend roj û şewî
binê zimagê hêşê xo de mendêne.

Emşo zî nê şewan ra yewere bî. Hewn zî nêkewtêne bi çimanê ey. Pede
pede giranîyêka xirabe niştî ey ser û nefesê ey ci rê bî teng. Ewniya ke
bêçare yo, bi qasê quđumê ke tey mendo wuşt ra ver bi penceraya oda şî.
Pencera akerde, sereyê xo tiro vet teber. Hetanî bi donanê estayanê xo
xorîn xorîn nefes girewt û ant.

Asmên tipûtarî û bêestare bî. Leşa ey şenikek rehet bibî. Xo bi xo va
“Heşê mi kî eynî maneno ro asmênê na şewe.”

Verê pencara de tayê vinet û dima gêra bi cila xo. Xo nat a tada bot a
tada ke çare nêdî, rawuşt. Ganî bişiyêne cayê xoyê her wextî. Lambaya
oda fişte ta. Kincê xo dayî xo ra û bêveng berê teberî ca da, vejiya teber.

Seba ke tayê rehet bibo denizî o pawitêne.

Destê xo dekerdbî cébanê xo û bi gamanê giranan rayîr ra şiyêne. Ko-
beyê denizî ke ci ra çerexîyayêne de merdimode kal û erdişa xo temiyan-
kewtiye xeftela vera ey de vejiya. Zereyê xo lerza la bellî nêkerd. Merdim

kî şeklê ey ra şas mendibî. Verî o erziya bi qise:

- Kerem ke xalo!

Merdimî va:

- Biraza, mi waşt ke ez yew cixara bişimî la hayîre ci biya ke adirgeyê mi biyo vîndî. Derûdor ra kî kes nîaseno. Eke adirê to esto?

Pişarî dest eşt cêbê xo, paketa cixara vete, derga ey kerde.

Hem cixaraya merdimî hem zî yê xo viste ta. Merdimê kalî ci rê sipas kerd û xo çarna qutîyanê çopî ser.

Tersê xo bine ra bî vîndî. Tam kaleka ey ra vêrdêne ra ke merdimî veng ro Pişarî da:

- Xorto, perskerdiş eyb nêbo, haydê ez rizqê xo dima ya la ti no nêmeyê şewe kuçeyan ra ci fetiliyeni?

Micecê ey çin bî ke qisey bikero la vengê nê merdimî ruhê ey ser o tesîr kerdbî. Va:

- Ti çira personî ke xalo?

- Siya rîyî û versiya ruhê merdimî pênêmanenê coka...

Bi vatişê merdimî bineyke peşmiriya û va:

- Çil! To va siya rîyê to? Na tarîya simsîyaye de siye bena, xalo?

Merdimê kalî va:

- Lajo, bi rojan siya leşe bi şewan kî siya rîyî bena. Hem na siye ruhî ra peyda bena û her kes nêşikîno aye bîvîno.

Vera qiseyanê merdimî de şas bi û hîna zêde peşmiriya:

- To rê qewet bo, vat û rayîrê xo ra dewam kerd.

Xo bi xo va ke, ci pêyayo enteresan o! Kivş o ke emrê xo tal nêviyarnayo ra. Beno ke zemanêk o kî binê laserê persanê bêcewaban de mendo.

Panc deqayî ra dima rest bi cadeyê hîrayî yê verê fekê denizî. No cade sey layî duştê denizî ra depûderg bîyêne şiyêne. Erebevê zaf derbaz nêbîyêne, wextê erey yê şewe bî. Seba naye xuşexusa pêlanê denizî goşî ker-dêne pirr.

Vayê honikî dayêne rîyê Pişarî ro. Vengê pêlanê denizî, vayo honik û bêvengîya ruhê ey pêro pîya seke ci rê sey seramonîyêk ameyne. Na rewşê nişka ra bi vengê yew teyîbî xerepiya. Ewnîya ke nêzdiyê ey de, kobeyê cadeyi de yew erebeyê seyarî park kerd. No veng uca ra ameyne. Merdimêde miyanserreyî kokoreç rotêne. Merdimî vengê teyîbî dahîna kerd berz. Na kilama Muslim Gursesî bîye ke vatêne:

“Böyle yaşamaktan biktim ben usta...” Yanı “Westa, ez ciwîyayışê wi-nasî ra bêzar bîya...”

Kokoreçroşî ra pancakes metreyî vêrd ra nêverd ra, sîrenê yew ambulanse bêvengîya şewe dirna. Xo bi xo va beno ke zereyê na ambulanse de

yewero ke cuya xo ra bêzar bîyo û intîxar kerdî esto.

Goreyê Pişarî na dinya de her kes dêsê nê heyatî de kemerêk bî. Kemerê ke néameyê taştiş, peynîye de yan bîyêne xêx yan zî xo rê çareyê intîxarî diyêne. Qismek estbî ke ê zî xercê dêsê heyatî bî.

Yew erebe nézdiye ey de rayîrî ser o vindetibî. Di cinîkî duştê erebeyî de bî; a yewe sereyê xo camê peyênî ra tiro kerdbî, aya bîne kî berê ya-kerdeyê vernî ra xo kerdbî çewt û şoforî de qisey kerdêne.

Pişar hîna néamebî hîzaya ìnan, aya ke şoforî de qisey kerdêne xeftela bi hêrs berê erebeyî ca da û destê xo da ereba ro.

Xoradayîş û xotîtknayîşê cinîkan ra karê ìnan bellî bîyêne!

Tam Pişar leyê ìnan ra vêrdêne ra ke aya porkeje û bejnderge veng ro ey kerd:

- Hey! Mérdekê mino semt, ti çira tena şonî? Bê ma pîya şewêda weşê biviyarnîme.

Cewabnêdayîş bênezaketiye bîyêne. Gêra bi hetê inan:

- Xelasîya mi gelîyê şima yê xorînî de niya!

Va û xo çarna bi rayîrî. Ey dima pist-pista ìnan bî. Hende ke qiseya aye ke veng ro ey kerdbî eşnawit:

- Wînî aseno ke sereyê ney ra texteyêk kemî yo! No ci şans o ke emşo yaw? Yan serxoşê psîkopatî yan zî kêmtexteyî yenê rastê ma benê!

Tewr peynî de amebî restbî cayê xoyê her wextî. Eynî bankî ser o ronişt. Keylê qefeliyabî û mîyanê ereqî de mendbî. Beynteyê ey û denizî de hîrê metreyî çin bî. Cêbê xo ra pakete vete, cixaraya xo viste ta. Dûriya denizî ra ewnîya.

Ge-ge çimê xo girewtêne de û dûyê cixara fek-zincîya xo ra dayêne teber. Dûyê cixaraya ey û roşnê lambayanê keştiyanê dûrî de seke yew-bîni de reqs kerdeyê. Wextanê winasîyanê tengan de deniz ey rê bineyke derman bî. Pêlanê denizî dayêne ro zinarê mezgê ey ro û şutêne. Defê-defê xo ra vêrdêne ra. Mîyanê xatira û xeyalan de bîyêne vîndi. O seke wextê ê tawî ra visîyêne. Eynî sey qehremanê filmanê Theodoros Angolopoulosî. Beno ke semedê heskerdişê filmanê ey ra ci rê wina bîyêne. Ey zî xo mabeynê demê vîyarteyî û nikayîni de sey yew raywanî hesibnayêne. Belki heme hîsê ke o dejnayêne vîndibîyayîşê hîs û germinîya demanê kehenan ra peyda bîyêne. Kam eşkeno ke bizano!

Senî ke milê xo de destêk ferq kerd, o hing de çimê xo akerdi. Yew ci-nîye bîye. Wexto ke tayê ame ra xo, cinîke pers kerd:

- Ti baş i, ney?

- Ti weş be, ez baş a, xo ra tayê vêrda ra, coka...

Cinîke na rey zî va:

- Bira, ti wazenî ez biewnî ameyeyê to ra?

Tey vet ke na cinîka qere falbaz a. Va:

- Ney, ez sipas kena. Lazimîya mi bi teseli çin a. La ez şaş menda. Ti!..

Na saeta nêmeyê şewe de... Xeyr o? Ti falbaza nobedar a, ci ya?

Cinîke hebê peşmirîya û dima va:

- Ney bawê mi. Mérdekê mi şewe çay roşeno, ge-gane ez zî tey ardim kena. Eke kesék biwazo, ez ewnîyena falê ïnan ra. Qulubeya ma zî na wa nê nézdîyan de ya... Birayo! Ti mi ra vanî labelê nobedaro rastikên ti yî. Eke ti êdî şorî keyeyê xo seba to baş beno...

- Eywelah!... Ti rast vana... Bi xatire to. Haa! Di şuseyî kî ha binê bankê ke ez ser o ronişte bîya.

Rayîr de fikirîya û xo bi xo va vateyê cinîke rast bî. Yê ey nobedarîya mezg û hesî ra teber çiyêk nêbi.

Rest bi keyeyê xo. Berê keyeyî bêveng akerd û wina bêveng şî bi odaya xo. Kincê xo vetî, xo eşt cila xo. Leşa ey paygiran bibî. Çimê xo senî ke kila tenik û qijkeke şona xow ra henî şî hewn ra.

Êdî rehet bî. Çunke verê rehetiya bêpeynîye de demo tewr rehet yan zî bi namekerdişê ey “provaya mergî” seba ey dest pêkerdbî...

XEYALÊ BÊSÎNORÎ

Mi lewanê to ra şerabo sûr şimit
Qey ez hînî ifleb bena!
EZ emşo wazena bifirî, şorî hetanî
gulçeyê dinya
La pelê mi hewa nêkewnê.
De bê, mi şîret bike, bîya rayîr,
waşta...

Adem KARAKOÇ

CİNÎ

| Muhamed Deza BATUR |

Cinî yenî mi vîr
Şewan de sey aşme
Hewran de şilîye
Asmên de sey tîje
Cinî yenî mi vîr
Nika kişte yê...

Cinî yenî mi vîr
Sey awa Munzuri zelal
Zerrîya xo de azadî pawenî
Bi çekuyanê xo lorîyan mûnenî
Cinî yenî mi vîr
Awa Muradî de zit-bilut ê...

Cinî yenî mi vîr
Serê koyan de teyna
Çimanê xo de hêvî nimnenî
Bilûra şivaneyan de deyître
Cinî yenî mi vîr
Welatê bêwayirî de bêveng ê...

Cinî yenî mi vîr
Kiştêkê zerrîya ïnan zit
Zitîyê zerrîya xo de tarîyan nimnenî
Tarîyan de domanan lewnenî
Cinî yenî mi vîr
Ewro goristanan de hewn de yê...

Cinî yenî mi vîr
Destanê xo de calekan nimnenî
Zerrîya xo de dejan defin kenî
Bi çekuyanê xo behran peysnenî
Cinî yenî mi vîr
Tarîxê zureyinî de bêkes ê...

Cinî yenî mi vîr
Şewan dir qisey kenî
Huşbîayışê xo de bêrî pawenî
Çimanê xo de cenan kenî sîya
Cinî estê, yenî mi vîr
Verisnîya şewan de kişiyanî...

18.07.2013



Arêyê Mi ra Mektubî: ESTARE

| Alphonse DAUET |

Nûredîn Zazayî (1919-1988) bi nameyê Nûredîn Ûsîfî hîkayeya Alphonse Daudetî "Les Étoiles" ver ra 1941 de bi nameyê "Stêrk" bi kurmançî yew hîkayeya adaptî nuşa û hûmara 33. ya kovara Hawarî de weşanaya. Aydin Bîngolî adaptasyonê na hîkaye kurmançî ra tadayo kirdkî ser û hûmara 3. ya kovara Vateyî de weşanayo². Reya verêne serra 1998 de ez bi no qayde rastê na hîkaye ameya.

Gama ke mi hîkaye wendibî, o wext ez zêde aşnayê fekê bînan yê kirdkî, mava-jîm aşnayê fekê Gimgimî nêbîya la ancî zî zaf weşa mi şîbî. Hende keyfê mi pê amebi ke ez newe ra bîya heyranê hîkayeyan.

Ez vana qey serrêk badê pey, mi kurmançîya aye zî kitabê Nûredîn Zazayî ke Swêd de Weşanxaneyê Nûdemî ra weşanîyayo de wende³. Kurmançîya aye hîna zaf weşa mi şîye. Labelê mi hertim orîjînalê aye meraq kerdêne ke gelo çi ferq mîyanê adaptasyonî û eslê aye de esto.

Axir emser ez rastê tercumeyê orîjînalê aye ameya. Husêن Muhammed ke hetê ziwan û edebîyatî ra merdimêko ciraameye yo, na hîkaye tercumeyê îngîzkî yê Edith A. Sawder û tercumeyê finkî yê Väinö Kirstilä ver ra tadaya kurmançî ser⁴. Mi tercumeyê kurmancî û adaptasyonê Nûredîn Zazayî ke bi kurmançî yo dayî têver. Belê, ferqî tede zaf ê la adaptasyonê Nûredîn Zazayî hîna zelal û weşér bi.

Seba ke hîkayeyêka zaf rindek a, mi waşt ez eslê aye seba wendozanê kovara Şewçila tadî kirdkî ser. (Roşan Lezgîn)

¹ Alphonse Daudet 13 gulane 1840 de Nîmes de ame dinya, 17 kanûne 1897 de merd. Temsilkaranê cereyanê naturalizmî ra yew o. Hîna zêde bi eseranê xo "Sapho" û "Arêyeyê Mi ra Mektubî" şinasîyeno. Ancî bi nameyê "Jack" yew klasikê ey o namdar zî esto. Alphonse Daudet tutê yew keyyê bazirganî yo la badê ke keyyê ïnan iflas kerd, pancêsserîlya xo de mecburen wendîşê xo nêmctet verda û şî Paris verê birayê xo Ernestî ke uca rojnamegerîye kerdêne. Reya verêne bi kitabê xo yê şîiran "Cînîyê Aşiq" (1858) derûdorê edebîyatî de ame şinasnayış. La esas bi kitabê xo yê hîkayeyan "Arêyeyê Mi ra Mektubî" (1869) nameyê xo bi dinya da hesnayış.

² Vate, Kovara Kulturî, Hûmara 3, Swêd 1997, r. 79-82

³ Nûredîn Zaza, Keskesor, Weşanên Nûdemê, Stockhol 1995, r. 32-37

⁴ Ji Edebiyata Cîhanê 30 Çirokên Bijare, Amadekar: Husein Muhammed, Weşanên Diwanê, İstanbul 2012, r. 27-32

Hîkayeya şıwaneyêkê provenceyîjî

Wexto ke mi koyanê Luberollî de şıwaneyîya pesî kerdêne, reye estbî ke bi hewteyan çimê mi nêginayêne merdimêk ro. Ez ware de tena kutikê xo Labrî û pesê xo reyde bîya. Ge tenayîperestê Mont-del'Ure ê doran ra vaşê dermanan gêrayêne ge zî wina bîyêne ke mi serûçimê tenîyin yê koçerêk dîyêne; la ê merdimê cahil û muptelayê bêvengîye bî, hayîya ïnan vayê feleke û vatevatê dew û şaristanan ra çin bî û ïnan qiseykerdiş ra hes nêkerdêne. Coka gama ke pancêsê ra reyêk mi vengê zingilê qantira axayê xo eşnawitêne ez zaf şâ bîyêne. Seba ke mi rê ancî nan û pêwerê di hewteyan biyarê, gama ke qîyame ro ancîyayêne cor mi lajekê destirme yê keyeyî yan zî ema Norade peyê qotî ra dîyêne. Mi bi meraq xeber û hewadîsê dewanê gelîye ïnan ra persayêne, mi waştene ke ez bizanî gelo kam bîyo, kam merdo, kam mendo. La zafér zî hişê mi zerîkênaya axayê mi Stephanette ser o bî ke hemeyê cîhanî de a kênaya tewr rinde bî ke mi dîya. Mi nêwaştene ke kes bi nê meraqê mi bi hesîyo coka mi bi hawayêko bîn halê aye persayêne: gelo a weş şiyêne dîlan û şahîyan, gelo kes newe amebi a waştene; û eke nika yew mi ra biperso vajo ti rebenokê şıwaneyê koyan rê çi? Ez do cewab bidî ke ez xort a û Stephanette roşnîya tewr rindek a ke mi a erd û asmîn de dîya.

Roja yewsemeyî gama ke ez paweyê werdê xo bîya, kes néame. Hela sibayî ez fikirîyaya ke belkî nimajê derg yê roja bimbareke ra bo. Peroje de firtoneyêko pêt we riş, ez xo rê fikirîyaya ke qantire nêeskaya rayîr şêro, çunke rayîrî çamurin bî. Peynî de dorê saete hîrê de, gama ke asmîn arisîyabi û koyê ke varite ê şutîbî verê tije de beriqîyayêne, mîyanê şepîya xunavê varite ke velgê daran ra ginayêne erd ro û mîyanê xuşîya çeman ke awa varite ra pir bîbî de mi dûrî ra vengê zingilê qantire eşnawit ke sey vengê zingilê dêreyî yê roşanê hakan û paskalya de şen û şeng bi. La espar ne lajeko destirme bi ne zî Noradeya pîre bî. A!... Gelo şima zanê a kame bî? Zerîkênaya axayê mi bi xo bî. A sey şepale mîyanê firqatanê selekanê ke tûr ra mûnî-yayê de wenişa bî, rî û alışkê aye verê vayê honikî yê koyan ra bîbî sûrê hinare.

Lajeko destirme nêweş bîyo û Noradeya pîre zî tehtîl de bîya, şîya verê tutanê xo. Stephanetteya şîrine nê heme çî o beyntar de mi rê vatî. Gama ke estore ra ameyêne war, aye vat ke a vindîkerdişê rayîrî ver erey kewta. La bi kincanê xo yê roşanan û şahîyan, bi gilebendê ke porê xo ra girê

Alphonse Daudet (1840-1897)



dayê, bi pirên û tenteine û dantêlanê xo yê rengînan wina aseyêne, neke mîyanê dâristanan de sereder bîya belkî govend û dîlanan ra erey kewta. Ya Rebî, ci mexluqêka rindeke bî! Ez nêşaya çimanê xo bejn û bala aye ra bigîrî. Eke ez raste vajî, mi caran a hende nêzdî ra nêdîbî. Rey-rey zimistanî gama ke ma celeb zozan ra berdêne deşte û şanwanan ez şiyêne keye ke şamî biwerî, bê ku destirmeyan ra vateyêk bivajo, rey-rey ê doran ra viyartêne. Her tim kincê weşikî piradaye bî û bineyke zî serberze bî... La nika a verê mi de bî û seke tena mi rê bo; ma êdî ci ecêb o ke sereyê mi bineyke xînt nêbo.

Gama ke Stephanette werd seleke ra, mîyanê boxçike ra vet, aye dest pêkerd bi mereqdarî ewnîya dorûverê xo ra. Pêşê fistanê xo yê roşanan hewana ke pîs nêbo û dekewte zereyê holika mi. Aye waştene ke ê şeltikê minê bi simer dekerdeyî yê kuncik de ke bi posteyê mîyan temirnaye bi, saqoyê minê kulavinî, cuya mina şiwaniye û çifteyê mi bivîno. Nê çîyan peşmirîyayışek rîyê aye de neqişna.

- Tu cuya xo tîya viyarnenî, şivaneyo reben. Ma senî sebrê to yeno ke ti wina tena yî? Ti se kenî? Ci fikirîyenî?

Mi waşt ke ez cewab bidî vajî "ez to fikirîna, zerîcanê" û mi qet zî zurî nêkerdêne la wina bi ke ez heyret menda, ziwanê mi nêgérayêne. Ez vana qey aye tey vet la waştene ke bi persanê xo hîna vêşîr mi matmende verdo.

- Werre bi canê to, waştîya to rey-rey yena zîyaretîya to? Ez bawer kena ke a bîzêka zernêن a, yan zî kênaperî Estrella ya ke tena gilîçikê koyan ra gêrena...

La uca, gama ke henekî kerdêne û huyayêne, a bi xo mendêne kênaperî Estrella û gama ke ganî a lez uca ra bişîyêne, heme ameyîşê aye sey hewnêk bi.

- Bi xatirê to, şivaneyo.

- Emanetê Homayî be, zerîcanê.

Û selekê vengî dest de, kewte rayîr.

Gama ke peyê qotê ke acêr şiyêne de vindî bîye, wina aseyêne kerreyê ke binê simê qantire ra lîr bîyêne, yew bi yew ginayêne zerrîya mi ro. Demeyêko derg mi vengê şiyayışê aye goşdarî kerd û hemeyê roje mi rê wina ameyêne seke ez hewn de bî. Seba ke ez menzereya ê hewnê şîrinî vîndî nêkerî, ez nêaftarayêne xo têwbidi. Rojawanêk, gama ke sûrayî û lêlîye xo da gelîye ser û mîyan bi mehe-meh xo antêne pêser, mi eşnawit ke yew venga mi dano. Û mi dî ke zerîya mi ancî agêrena. Na rey sey verî peşmirîyaya nêbî, ters û serdî ver lerzayêne û şîlûpîl bî. Wina aseyêne ke badê a varfîya gurre awa çemê Songue weriştâ û ser de şîya, gama ke Stephanette seba viyartışî vera şîpî de xo ver dayo tay mendo ke tede bixeniqîyo. Çîyo tewr xirab, nê wextê tengî yê şanî de agêrayış nêameyêne hesabê aye, çunke kênazerîye do heyatê xo de nêşayê awêka winasî ra bivîyartêne. Ez zî nêşayê pesî tena verdi. Ê fikrê ke ganî a şewe ko ra bimendêne a zaf tengezar kerdibi, bi taybetî seba ke do şarê keyeyî rîyê aye ra şerpeze bibîyêne. Seba ke ez zerrî bidî aye ver, mi va:

- Şewê temmuze kilmek ê... Tenê vîstikêk...

Û mi lezûbez adirêko gurr vist ta ke a bişêyo linganê xo û kincanê xo yê hîtê şel-pikan ziwa bikero. Badê, mi şitê mîyan û penîr ci rê ard la kênaka rebene ne razî bîye ke piranêk biwero û ne zî xo germ kerd. Gama ke mi hesirê giloverikî rîyê aye de dî, bermiş dekewt çimanê mi zî.

O mîyan de bibi tari. Êdî tena sûregewrikêko mijin gupikê koyan ra hetê rojawanî de mendbi. Min zerîkêna tembî kerde ke gume de xo rê kîşa bikewo. Û mi posteyêko newe yo rindek aye rê simerê pakî ser o ravist, ez bi xo zî vejîyaya teber û verê berî de ronişta... Asmîn temaşekar û şahidê min o ke pa o şewatê adirê sînayîşî yê reyanê mi de ancî zî tu nîyetêko xirab nêame verê zerrîya mi. Gama ke ez fikirîyayêne ke kuncêkê gumeyî de, hema verê celebê mi de ke bi mereqdarî ewnîyayêne aye ra, kênaya axayê mi sey vereka tewr rindek û sipîye ya verekanê ke ez selxwanê ïnan a uca kîştakewte ya, zerrîya mi de tena serberzîyêka pîle virazîyayêne. Caran sey a game asmîn mi rê wina hîra û estareyî zî beriqnaye nêbî...

Demeyêk berê gumeyî abî û Stephanette ameye teber. Aye nêzanayêne uca rakewo. Mîyan bi qelibnayîşê xo simer xijxijnayêne û hewn de kerdêne mehe-meh. Aye vêşêr waştêne bêro verê adirî. Coka mi kulavê xo eşt serê polanê aye, mi adir gurtır kerd û ma her di uca kîşa yewbînî de wina bêveng ronişti.

Eke şima şewêk binê roşnîya estareyan de mendê, şima zanê gama ke ê bînî rakenê, tenayî û bêvengîye de cîhanêko cîya, cîhanêko bisir û nimite beno aya. O wext hêniyî biveng xuşenê, serê lîçanê awan de çîrîskê qijalekî peqenê. Ruhê koyan azadane gêreno, seke merdim pîlbîyayîşê pel û vaşî hîs bikero hewa bi vizevizêka nizmeke beno pir. Roje yê mexluqatê ganeyî ya. La şewe, çîyê bêruhî yê tebîetî şîyar benê. Eke yew musayeyê naye nêbo, o do biterso...

Stephanette zî hertim recifîyayêne û bi eşnawitişê qirçeqirçêk zî xo bineyna hetê mi ser dayêne. Qîrîyêka derge, hawarêko bi keser ke hewa de lerzayêne gerîneka awe ya ê cêran ra vejîyaye û ameye. Eynî wext de corê ma ra asmên de beriqîyayîşê estareyêk ke şemîtiyayêne, seke ê hawarî bi xo a roşnayî hewnaya, a qîrîye wina xemîlhaye.

Stephanette hêdîka persa:

- No çi bi?

Mi cewab da va:

- Ruhêk bi ke şî cenet.

Û mi nameyê Homayî zikir kerd. Aye zî wina kerd û vîstikêk bi heyranî çimê xo asmên ra çarnayî. Dima va:

- Rast a ke şima şîwaneyî sêrbaz ê?

- Qet ney, zerîya delale. Şîwaneyî tena nêzdîyê estareyan de ciwîyenê û deştijan ra başêr zanê ke coran de çi qewimîyeno.

A hema zî fikirîyayêne, kulav polanê aye ser o, sey kênekêka qijkeke ya şîwanaya estareyan bîye.

- Aax, çiqas zaf ê! Çi rindek ê! Min caran hende zaf estareyî nêdîyê... Ti nameyê ïnan zanî?

- Belê... Biewnî, uca de, dîyarê sereyê ma ra Rayîrê Ewlîya Yaqubî (Rayîrê Pîre) aseno. O Farsa ra rast şino Spanya. Ewlîya Yaqubê Galîzya uca nîşan kerd ke rayîr bimojno Charlemaigê Pîlê çelengî, gama ke o şîyêne şerê serasenijan. Ê cayan ra, bineyna dûrî de Erebebê Ruhan û çar xirxalê ïnanê beriqfayeyî asenê. Ê her hîrê estareyî, yê vernîya ïnan de Hîrê Hemal ê, o qijek ke kîsta yê hîrêyinî de zî Ramitox o. Ti vînena ci varfîyêka estareyan dorûverê ïnan de varena? Ê ruh ê, êyê ke Homa ïnan nêgêno xo het... O ke ê doran ra aseno, bineykê acêr de, Hîrêengişt yanî Hîrêmîre yo (Orion). O seba ma şivaneyan sey saete yo. Hema ke çimê mi bigino piro, mesela, nika ez zana ke şewe nîme ra vîyarta. Bineyna nizmîr, hetê başûrî de Yohenneyê Mîlanoyî (Sirius), çilagirewtoxê estareyan beriqyîyeno. Şivaneyî nê estareyî ser o hîkayeyêk vanê. Wina qewimîyeno ke şewan ra şewêk Yohenneyê Mîlanoyî, Hîrêmîre û Qefesê Kergan (Heşo Pîl) mîmanê dostêkê estareyan bîyê. Qefesê Kergan, o ke tewr lez têwgêra, vernî de şî û rayîro corîn xo rê girewt. Biewnî ey ra cêr, hema gupikê asmînî ra. Hîrêmîre rayîrê cêrinî ra şî û resa uca. La Yohenneyê Mîlanoyî yo kislân û tembel hewn ra aya nêbibi, ê bînan ra zaf apey mend û heridîya. Çogana xo weşana ïnan û waşt ke ïnan biqefilno. Coka Hîrêmîre sey Çogana Yohenneyê Mîlanoyî zî şinasîyeno... La rindê estareyan yê ma bi xo yo, yanî Estareyê Şivaneyan (Venus) ke şefeq û şodiran de, gama ke ma terş ramenê merguze û gama ke ma anê mexel zî, ma rê beriqyîyeno. Ma ci ra vanê Lovyana Maguelî zî, Lovyana Maguelî ya rinde ke xo erzena Peterê Provenceyî (Saturnus) û hewt serran ra reyêk ey de zewicîyena.

- Çi? Qey estareyî zî zewicîyenê?

- Belê, belê.

Gama ke ez lebitîyayêne ke aye rê ïzeh bikerî ke nê zewicîyayışê estareyan senîn o, mi hîs kerd ke çiyêko nermek, çiyêko pak bi nermekî polê mi ser o yo. Sereyê aye yo ke hewn ra şibi, xo aznabi mi. Û bendik û tentene û porê aye yê pêlinî xîxîjêka şîrine vetêne. A uca, senî ke xo aznabi polê mi rakewte û nêlebitîyaye heta ke estareyî asmên ra nêşî xow ra û rojêkê tezeyî ê verê çiman ra nêrutî. Mi ewnîyayêne aye ra ke hela senî a uca rakewta û zerrîya mi de bineyke bêhuzurî estbî la a şewa bi estareyan dekerdiye hîsanê rindekan ra teber tu fîkrêko bîn nêardêne vîrê mi û ez muhafeze kerdêne. Dorûverê ma de estareyan sey celebêkê pîlê serenermî rayîrê xo ra dewam kerdêne û rey-rey mi rê wina ameyêne seke ê estareyan ra yewêk, estareya tewr rindek û zelale, rayîrê xo vîndî kerdo û xo aznayo serê polê min û hewn ra şîya.

CIWÎYAYÎŞO BERMIKIN

| İdrîs YAZAR |

Janê mi estê, şax û gildaye
Serê ziwanî ra dûr, quesba de çeyleyê adirî.
Daîreyê dewlete de tenya kaxita nasnameyê mi
Û işkenceyaneyan de herinda gonîya mi esta.
Cîhan de cayê mi û xerîteyan de welatê mi nimite
Dêşê yew tarîxê rewênî de wedarte mendo ziwanê mi.
Rizqê mi sey kutikê harî fetelîyeno
Heme şaristanan de ez yew pîne...
Ax ez yew halîno raşanaye, gilê yew dara puçbîyaya de
Yew teyra birîndar a, destê celadê dindancingarinî de.

Ey fermandarê gonî, rayergirewtoxê hechecikan
Şima keynekî wegirewtena rehmî ra şerminayî.
Ey qetilê ciwanan, veşnayoxê eşîran
Neslê ke xo dima ageyrayî wela serdine de xeneqîyayî.
Ey vayê şîmalî!
Mi rayerê a çimsîyaye debihincne
Mi bibere halinê Sîyabend û Xece, Koyê Sîpanî
Warê nêrgiz û kulbizêkan, deşta Cudî
Mi dekeri sîneyê yew çemî, ez tebîet de têdireyo
Mi bideri daldeyê yew kerra
Mi bideri esaletê tenyayîye
Qey ti mi nisk danî Bakur, Başûr
Çar parçeyê Kurdîstanî de mi kenî şahidê zulmî?

Ax keskîya daristanan vinderta bî
Keweyîya asmênî, sîrîya şefeqi, ihtişamê rojawanî
Qey însan heme ca bi gonî neqîşneno?
Ey çakuçê Kawayî, şîmşêrê Rustemî
Zulmî pûncê xo wekerdê, geyreno rut û repal
Biyerî faşîzanîye bitehnîn, îdeolojîyan ruterîn
Wa tenya sînayîş û eslî însaneti bimano.
Ax kam ke rêça mi ra biyero, behrê dejan de xeneqîyeno
Hesîrî zerrîya mi de zimenê, xemî mîrazê xo mi ra gînê.

Şimiteyê peyênî şimîyayî, reqso peyên zî kay bi
 Kamî ci zana zîniskê binê leheyfan ra?
 Ez yew dewrêş o, bêciwa û xîntbîyaye
 Pîyorê rayeran ra mi yew hêvî pawitibî
 Ez mizgeftan ra geyrayo, dêran ra
 Mezelê seyîdan ra, zîyaretê welîyan ra
 Mi rîyê xo sawit dêşê mabedan ra
 Pîyorê weslanê xo ya ez şîyo secde
 Mi xelasî û azadî waşte
 Zerrîya xo ya birîdare û welatê xo yo bindestî rê.
 Ax berzînê xerîbîyê de ez mendo esîr
 Zexîreyê mi goştê ganê mi, sermîyanê mi hesirî.
 Çende rey mi xo eşt mîyanê însanan û bajaran
 Ü çende rey mi xo qerebalixan ra abirna
 Ez geyrayo tehmanê verînan...
 Mi çina boy kerd, kufikbîyaye û helesnaye
 Mi destê xo de çînayî, jehrê gezineke.
 Sanikê dayîka mi zûrî bî yan zî Barkerdbî şîbî
 Ê sînayoxê raştîkênî, perîyê besrîyayeyî, merdimê erjayeyî
 Ax şîreyê cuwîyayîşî şerbetê mergî ra tehmsar
 Zerrîya gonine ziwan kerdo lal...

Nika roj zerrîya mi de hewna keno çilayanê xo
 Qesbayê mi de eksê xo vînena qirîya mazluman
 Ü no ruhê mi bêkesan rê beno goristan.
 Wêrisê şewan ez o, tarîya yîn ra mendo murê mi
 Ü çimanê mi ra wanîyena rewşa welatê mi.
 Ax nê halanê eşkera ra dinya bêhayî
 Demokrasî mi rê bexş kerdo no cuwîyayîşo bermin!

Nuştene, birînan qaşırnayîş ra vêşîr kar nêkerd
 Mamosta, ê mi zî "Qefelnaye girîyeno qûşxaneyê mi,
 Kes nêzano goşt pewjîyeno yan derd pewjîyeno..."
 Ax mergo, mergo ti qey wîna gangiran î?
 Hêdî-hêdî ameyîş, her roj kiştîşê ti ke ci?
 Berê xo akere min rê
 Hardê Sahraya tîrkayîye senî çilka dijne ancena
 O qayde hinî mi biance sîneyê xo.

CINÎYÊ DÎCLE

| Bedriye TOPAÇ |

Zimistan hêdî-hêdî wisarî rê zerrîya xo keno ra. Vewre helîyena her ca de û boyâ vilanê verê vewre vila kena êdî. Vengê wisarî zaf nêzdî yo la bî des rojî ke şiliye varena. Der û dorme de laşerî herekînê. Ma xerîbê şiliye nîme. Xora tîya tim şiliye varena. La na rey şiliye sewbîna tewir varena. Na rey seke asmên diriyayo. Seke tîje nêşikîna peyê hewranê sîyayan ra bivejîyo. Kesî heta no wext hende varitiş nêdiyo. No semed ra her kes zaf tedirgîn aseno. Herekîyayışê Dîcle de yew hêrso xerîb esto û ters erzeno zereyê her kesî. Awa Dîcle bi rojan a ke wina lêl herekîyena. Seke şewî ginayê awa aye ro. No halê Dîcle heme ganîyan ser o tesîr keno. Tu ganî nêşikîno nêzdîye Dîcle bo. Heme ganîyî vurîyayê. Zerrîya merdiman kî sey a awa bimbareke bîya lêle. Seke mîyanê Dîcle û mîyanê ma de yew dêso nimitkî bîyo berz.

Awiranê her kesî de xemgînîye asena. Tu kes nêşikîno qayîtê Dîcle bikero. Na xemgînîya temâşîye ra mi kî bara xo girewte. Gelo Dîcle qey wina kena? Vengê Dîcle yo rindek biriyayo û Dîcle ziwanê mi kerdo xo vîr ra, seke awe ra jîvîyayışo xerîb yeno. Zerrîya mina domane yew dejî ke mi ra pîl o ra bena pire.

Wexto ke şewe hêdî-hêdî rîyê xo musna ma, o wext ma goş danîme pîla keyyê ma. O wext bi vengê aye ma hêrsê Dîcle xo vîr ra kenîme. Pîrîka mi her şewe ma rê deyîran û estanikan vana. Vengê aye de tim vengê cinîyan esto. Estanikan û deyîranê aye de heme çî destê cinîyan der o. Heme cuye... Û nê cinîyî bindestîye qet nêzananê. Tim azad ê. Ê tim espar fetilînê. Nê cinîyî wextan ra bi deyîran û lawikanê aye qîrayışê xo ruşnenê ma rê. Ê sey erdê ma hezar reng der ê...

Şiliye hêdî-hêdî varena. Ma emşo seba ke şiliye zaf varena serê banî de binê holike de niştîme ro. Şarê keyyê ma pîl û qij heme dormeyê pîrîka mi de roniştê. Pîrîka mi emşo yew deyîre vana. Vengê aye şewe de vila beno û gineno

hêrsê awa Dîcle ro. Dîcle seke tena rayîr dana vengê aye. Vengê aye hîna rind û barî yo. Serran rîyê aye ra, leşa aye ra zaf çî girewto û berdo la nêşikîye ke vengê aye aye ra bigêrê. Emşo cinîyi deyîra aye sewbîna zirçenê. Sêneyê mi de yew hîso nenas esto. Seke ê cinî estanikan ra, deyîran ra vejîyayê û nika dor-meyê banê ma der ê. Seke yew çî wazenê ma ra...

Tewr verê yo ke vengê ê cinîyan mi rê wina nêzdî yeno.

Deyîra pîrika mi ke qedîye ez kî dinyaya ê cinîyan ra vejîyaya. Ez şîya û mi sereyê xo na sêneyê aye ser. Pîrika mi her di harmeyê xo mi ser de ardî pêser û vat “Se bî esmera mi? Gelo deyîra mi ti kerda xemgîne?” Mi serê xo nat û bot a şana ra. Pîrika mi peşmerîye, vat “Eee?” Mi qayîte zereyê çimanê aye yê rinde-kan kerd. Mîyanê birûyanê pîrika mi de yew deq esto. Sey yew nîşanî yo la yew het ra kî seke nuşte yo. Domanîya aye de maya aye bi derjenî û wela adirî deq-nayo. Ê deqî dûran ra zî çareyê aye de kewe kerdêne û yewna rindekîye dayenê rîyê aye. Eşîra ma de heme cinîyanê kokiman de no deq viraşte bî. Aye ez bi heme germinîya xo virar kerda û lewê xo yê germinî porê mi de fetilnayî. Hes-kerdiş ci weş o! Desin de xemgînîya mi vila keno. Mi vat “Dayê! Ez to ra çiyêk pers bikerî?” Qayîte zereyê çimanê mi kerd û huyaye. Hardê ma de her çî nêm-cet o. Ez vana qey tena huyayîşê pîrika mi nêmçet nîyo. A wina rindek huyena ke merdim wina zano ke a yew melaîket a û estanikan ra vejîyaya. Vat “Çi wa-zena pers bike delala mi.” Dîcle ameye verê çimanê mi. Hêrsê aye ame ancî...

Ez huyayîşê pîrika xo ra desin de kewta dûrî. Mi bineyke fîkrê xo de çekuyê xo weçinitî, dima kî pers kerd “Dîcle...” Mi nêwaşt ke sewbîna çî vajî. Mi waşt ke a mi fehm bikoro. Û fehm kî kerde. Pîrika mi zanaya ya. Pîrika mi cinîya nê erdê rindekî ya û a her çî fehm kena. Çekuyî sey helîyayîşê vewre fek ra hêdî-hêdî vejîyayî. Vat “Dîcle... Dîcle maya ma ya. Ti Dîcle ra meterse. A tena wazena ke aye fehm bikerê.” Mi vat “Dayê ez qey fehm nêkena?” Bi awiranê xo yê rin-dekan tarîya şewe vila kerde û vat “Dîcle qefeliyaye. Dîcle kiştoxan ra, celadan ra qefeliyaye. Dîcle merg ra qefeliyaye. Na dinya tena yê ma nîya. Sewbîna cayan de sewbîna însanî estê, tewir-tewir heywanî û tebîetî estê. Heme çî ge-ge de-jeno. Tena ganîyî ney yew kerra zî wexto ke koyê xo ra vejîna dejena û ber-mena. Dîcle zî nika bermayîş der a, tena ya.” Bineyke vinete. Seke di dilopayî çimanê aye ra herekîyayî û sey hewnî desin de vîndî bî. Mi waşt ke destê xo derg bikerî û hesiranê aye hîs bikerî la aye destê mi pêgirewtî û lew na pa. Mi vat “Ti senî aye fehm kena? Ez bi rojan ke fehm nêkena. Seke ziwanê aye vurî-yayo.” Bêçika xo hêdî-hêdî berde serê lewanê xo. Destê aye wina zar bî seke aye de tena astîkî bî. Vat “Ala yew vîsta veng meke û goş bide. Wextê to ke ame ti zî bermayîşê aye hesnena.” Mi bi şerm vengê xo birna. Ma piya rîyê xo hetê Dîcle ser çarna.

Dîcle tarî de qet nêasena la bi vengê xo vana “EZ tîya ra.” Dîcle uca bermenâ

û ma zî tarîya şewe de, binê şilîye de qayîte aye kenîme. Û tena pîrika mi aye fehm kena. Yew vîsta mi nimitkî awirê xo çarnayî pîrika xo. Aye çimê xo cadayî. Seke duşte aye de yew kes esto wina qisey kena. "Erê. Wext ame. Ez erey nêmanena." Ez zaf tersena. Qey xo bi xo qisey kena? Mi destê aye kaş kerd. Mi waşt ke mi de qisey bikero. Waştişê mi ame hurend û pîrika mi çimê xo kerdî a û bi vengode temaşe vat "Mi to ra vat ya, a maya ma ya. A şiwara cinîyan ra qefelîyaya. Cinîyê Dîcle veng danê mi." Mi no qiseyê aye ra çiyêk fehm nêkerd. Mi vat "Kamcîn cinî?" Rengê rîyê aye vurîyabî. Ters û şabîyayîş vengê aye de kewtîbî têmîyan. Vat "Cinîyê Dîclê." Mi ancî çiyek fehm nêkerdîbî û mi ancî pers kerd. "Cinîyê Dîcle? Ê kam ê?" Huye û vat "Xezala mi êdî wext erey o. Wextê rakewtîşî yo. Ti zaf biaqil a û wext ke ame Cinîyê Dîcle veng danê to zî. Çike ê kesanê biaqilan ra hes kenê. Nika şo rakewe. Mi waşt ke ez çiyê vajî la aye desin de rîyê xo çarnaybî tarîya şewe û ez xo vîr ra kerdîbî.

Şarê keyeyê ma heme kewto cilan. Hewn yan zî xeyalan der ê, ez nêzana. Vengê şilîye teber de mendo. Zerê keyeyî bêveng o. Ez kî bêeveng kewta cila xo. Mezgê mi de rîyê pîrika mi û qiseyê aye estê. Qiseyê aye tim rindek û xorîn ê. La emşo sewbîna bî. Emşo seke tena a uca nêbîye. Seke dormeyê ma de sewbîna cinî estbî. Mezgê mi persan ra pir o. Gelo cinîyê Dîcle kam ê? Pîrika mi ïnan senî hesnena? Ez qey ïnan nêhesnena? Wext key yeno?

Mi bi vengê sixletîye çimê xo kerdî ra û ez cayê xo ra xil bîya. Mi bi gamanê hîrayan xo eşt teber. Şewdir o, tîje xeylê wext o ke bîya berze. Hewa wina rindek o ke viyartışê rojan ra yew nişan nêmendo. Verê berê ma de cinî kom bîyê. Qey wina kom bîyê? Qey porê xo ruçiknenê û wina bermenê? Çîyo ke dorme de kom bîyê û ïnan hende dejneno çîk o? Ez hêdî-hêdî hetê ïnan ser şîya. Wexto ke mi o çî dî, ez cayê xo de wina mat menda. Pîrika mi! O çîyo ke hende bermayîşî keno berz, cendekê pîrika min o. A erd de wina rakewte ya. Rîyê aye sey vewra koyan sipî yo. Yew huyayışo dejin guçê fekê aye de cemedîyayo. Destê aye seke destê yewî pê gênê.

Mi gamê xo hêdî-hêdî apey eştî û ez zelemela cinîyan ra bineyke dûrî şîya. Mi peyê xo çarna ïnan û qayîte Dîcle kerd. Dîcle verê çimanê mi de bi heme rindekiya xo herekiyayêne. Awa aye sey verî rengê asmêni de bî. Mi fehm kerd ke Dîcle çend rojî yê ke ma ra çiyê wazena! Aye waştişê xo tewr peynîye de gi-rewto. Yewna cinîya xo mîyanê dejan ra girewta.

Leşa mi lerzaye û çimanê mi ra hesirê germinî herekiyayî. Qîrayışê mi heme vengî şikitî:

- Cinîyê Dîcleeeeee!...

HERO BAŞ

| Umer Farûq ERSOZ |

Yew dew di yew keyna bî, dadî merdîb
Babî niweş bi, Gûngêr ûmeb, ser di b'
 Bayk ûwna keynê xwu ra, hin ho miren
 Nişkenî nefes bigirû, ho xiren
Va, keynê m' şu veng bidi Ap Eli Wasmûn
Ap Eli ûme, va, çim tu ser bimûn
 Babîy keyna merd, defin kerd dewicûn
 Keyna kot çalê xeyalûn û xemûn
Va se ken, nûn xwu çâ ra vecen inke? —
Bi veng towrê ardûn, bin eysen tenke!
 Mendîb babî ra ci rî tepya yew her
 Va, ez şîr kolî bîyar biroş, bê zerr
În fikiryen, Ap Eli Wasmûn kot vîr
Va, babî mi ra tek wi wesyet o mi r'
 Şî hêt ap ra, ho sêr xolî ken wenik
 Ver nişt ru, wi bi aya şenik-şenik
Va, keynê ti xêr ûmeya, ap veri
Merg emir Huma yo, derd meki zeri
 Yin binêk qal kerd baykê yê zî ser ra
 Va, mereq mek' ez tu pawenû zerr ra
Keynek va, apo, yew hêr ma est, ez vûn
Şîr daristûn, bîyar biroş kolîyûn
 Ap ûwna tira, va, keynê mi delal
 Ez tu rî yewna her vînen, ti menal

Xwu medecni ti, wá wi her bidecû
Ti kişa b'kir, wi bixebeitû şew rocû
Keyna şaş bî, va, apo wi ci cis her?
Ma ca d' biernê, ma hêr xwu zî dûn ser
Ap wiya va, hêr xwu bîya, roşen ez
Ti hama ci vinderta, şu keyna lez!
Ap her rot, girot keyna rî fistûn sûr
Boy kerd, xemel rind a, gjik pûr-pûr
Va, keynê m' şu ïnûn pay bik, xwu viraz
Mîyûn dew ra binêk b'eys, meşû vîr ra z'
Şarmi ra keyna, şî ûmê uca ra
Aqil nimend xortûn d' zewac ho ser ra
Ûmê şî Ap Eli heti, keyna waşt
Keyna dê lac axay, veywê yê viraşt
Hewilnên newi kîye, vewi berdin
Ap şî vêw ver ra, va, ti meb hin derdin
Mi tu rî yew her dî, timar palûn kerd
Wazena b'ûwn ci, wazena veşûn verd
Wi ûwnen tu keynê, hayka ki he-weş
Ti ci rey hin nivînen yew roca reş
Ap Eli zûnaye b', pey yew sûrfistan
Keynawa bêwahar ardi sêr destûn
Ya heyâ ki weş bo, ci r' dua kerdin
Pey aqil' Ap Eli ya nibî derdin

KITABÊ ROŞAN LEZGÎNÎ YÊ HÎKAYEYAN “EZ GULE RA HES KENA” DE UNSÛRÊ FOLKLORÎKÎ (*)

| Remzî GELENER |

KURTE

Kultur, karakterê eslî yê miletî teşkîl keno. Roşan Lezgîn zî yew nuştoxo ke mîyanê qîymetanê miletê kurdî ra vejîyayo û qîymetanê miletê kurdî ra eseranê xo de bi şeklo tewr rind a behs keno.

Kitabê Roşan Lezgînî yê hîkayeyan “Ez Gule ra Hes Kena” ke ma wekenito, tede 32 hîkayeyî estê, 84 rîpelî yo û 2007 de Weşanxaneyê Vateyî ra weşanîyayo. Unsûrî kulturê komelkî yê ke ma na xebate de ser o vindertî, pêro nê kitabî ra tesbît kerdî, arêdayî û goreyê usulê îlmî ra tesnîf kerdî. Ma malzemeyê xo bi şeklo tewr rind a gorreyê krîteranê eserê Stith Thomsonî yo bi nameyê “The Types Of The Folk-Tale” (Edebîyatê Şarî de Motif-Îndeks) metodê îlmî şarî ser o tesnîf kerdî.

Madeyê tesnîfi yê ke eserê Stith Thomsonî de yê, nê yê: 1)Motîfî mîtolojîkî, 2)Heywanî, 3)Qedexeyî, 4)Sêhr, 5)Merg, 6)Bîyenê ke heyret danî, 7)Dêwî, 8)Îmtihanî, 9)Biaqılı û bêaqılıye, 10)Hileyî, 11)Verapey çerixîyayışê qederî, 12)Tayînkerdişê îstîqbalî, 13)Bext û talîh, 15)Cemat, 14)Mukafat û ceza, 15)Esîrî û qaçaxîye, 16)Zûluyê anormalî, 17)Cinsîyet, 18)Tebîetê heyatî, 19)Dîn, 20)Xususîyetê karakterîstîkî, 21)Mîzeh û 22)Grûbê motîfan

Nê madeyan ra babetê ke ma malzemeyê xo ser o tesnîf kerdî, nê yê: 1)Heywanî, 2)Merg, 3)Îmtihanî, 4)Tayînkerdişê îstîqbalî, 5)Cemat, 6)Cinsîyet, 7)Dîn, 8)Mîzeh, û 9)Grûbê Motîfan.

Pasajê ke ma eser ra neqil kerdî, ma ê zî bi hûmara rîpelî ya dayî. Peynî de ma dî ke Roşan Lezgîn, seke mavajî yew ziwano ke hîna newe dest pêkerdo gama xo çekero bi nuştîşî, nika ra reya bîyayışê yew hunermendê girdî de ser kewto.

Çekuyê Mifteyî: Folklor, Roşan Lezgîn, hîkaye, kultur.

(*) Remzî Gelener, wendekarê bêtezî yê malimîya kirdkî yê dewreyê yewin yê Unîversiteya Artuklu yo. No nuşte, tezê temamkerdişê perwerdeyî yo. Seba Kovara Şewçila redakte bîyo.

1.HEYWANÎ

Na mewzû de ma malzemeyê tesnîfê xo nê hîkayeyan ra weçînayî: **Perskerdene, Erdîse, Hewn, Piling û Kesa, Embaziye, Qertal Hema zî Perreno**

1.1.Alegorî û Heywanî

Xususîyetê heywananê ke keye de yan zî axur de miqat benê, qîymetê ïnan sey şexsêk ke o keye de ciwîyeno esto. Nêweşî û çinbîyayîşê ïnan wayîran rê dejêko zaf gird o. Edebîyat de zaf meselayî zî bi heywanan a rayîrê alegorî ya yenî vatiş û kesî rê derse yan zî nesîhet danê. Hîkayeya "Perskerdene" de perskerdişê yewbînî de yew merdim cewabê bînî wina dano:

"- Homa to ra razî bo! De ti vinde, nara ez pers kena: Babî û dadî, qic-micî, dat û datizayî, xal û xalizayî, ga û pesê şima, biz û bizêkê şima, mî û verekê şima, kergî û dîkê şima, herî û qantirê şima senîn ê, heme gewz ê?" (r. 9)

Ancî hîkayeya "Erdîse" de kelceyê yew merdimî mireno, semedê ney ra o bi xo zî beno nêweş û kelceyê ci yeno ci vîr, melayî rê dejê xo wina vano:

"- Xoce efendî, yew kelceyê mi estbi, nêweş kewt. Par nê wextan, binê na tuyêre de, cayo ke nika ti ronişteyî de wexto ke nîşor kerdinî, erdişa ey zî sey erdişa to le-qaynî. Mi ke ewniya erdişa to ra, kelceyê mi ame vîrê mi û zerrîya mi xeripîya!" (r. 16-17)

Hîkayeya "Hewn"î de birayo gird birayê xo yê qîjî seke merdiman ra nêhesibneno. Nuştox wina vano:

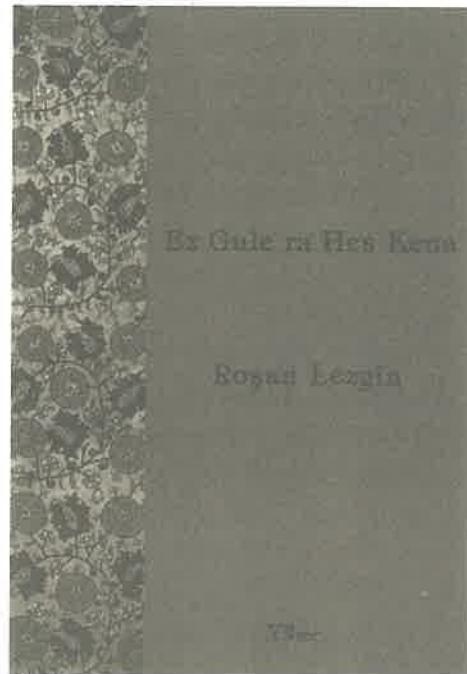
"Eke birayê qîjî cayek fekê xo akerdinî, rast yan zî şaş, çend cekuyî bivatêne, birayê pîlî vatêne 'Herê mi, ti ci zanî!...' Bi no qayde birayê xo şeqiznaynî." (r. 18)

Hîkayeya "Piling û Kesa" de, nuştox xususîyetê nê di heywanan ra tay behs keno:

"Piling heywanêdo kovî û cinawir (canner) o. Hetê cesaret û qehremanîye ra o û şêr ser pêkenê. Mîyanê heywananê koviyan de oyo tewr çeleng, şipl, ganşenik û bihereket o. Çiqas ziwanê ke riyê dinya de estê, hemîne de pesnê pilingî yeno dayîş. Zaf meseleyî, sanikî, deyîrî û vateyî jehatî, çelengî, cesaret û aftarayîşê ey ser o ameyê vatiş.

Bêguman kesa ser o zî tay vateyî estê la tam eksê pilingî de, yanî gangiranî, tiraî û ereykewtene ser o yê." (r. 32)

Hîkayeya "Embaziye" de rayîrê alegorî



ya, zanayışê exlaqî yê şarî, mîye û bize ya yeno dayîş:

"- Ez qurbanê Homayî bî! È to serre diwêş aşmî qemça to ha serê piştîya to de, her çiyê to ha meydan de. Caran huyayışê mi bi halê to nêamebi. Rojan ra, serran reyke rîyê herê mi bi sîya ke mi serê dereyî ra xo çil da. Bêhemdîye ra canê mi kewt teber. Ez ewnêna ke ti ha qeşmerîya xo bi mi kena!" (r. 34)

Hîkayeya "**Qertal Hema zî Perreno**" de pêmendişê qertalî û rîyê yew şofêrî wina teswîr beno:

"Şofêrê otobusa ke ma weniştibî, camêrdêko serrîvîyarte bi. Gama ke reya verêne çimê merdimî ginaynî piro, yew qertalo pîr ameynî vîre merdimî. Paşîya xo dîreksiyonî ser o kuz kerdibî û şatika milê xo aver derg kerdibî. Zincîya eya girde zî nikulê qertalî ra muyeke veranêdaybî. Destê eyê ke ro gîra dîreksiyonî pêşiyabî, to sond biwendinî, eynî penceyê qertalî..." (r. 56)

2.MERDE

Ma tesnîfê malzemeyanê xo nê hîkayeyan ra weçînayî: **Erdîse, Henekçî**

2.1.Merg û Bawerîya Mergî ra Pey

Merg û bawerîya mergî ra pey, dînê îslamî de yenê seveknayîş. Şar, qayîdeyanê îslamî, medreseyan ra heta mekteban ra, may û pîyê xo ra heta dapîr û bapîranê xo ra museno û nê musayışê xo zî cuya xo de mojnero. Hîkayeya "**Erdîse**" de embiryanê ci, merdimê nîweşî rê wina nesîhet kenê:

"- Hema ke destê Ezraîlî ro qirrika to nêpêşiyayê, qet nébo xo rê tobe bike. Es-texfara xo bîyare. Cunke ezabê qebrî zor o. Çanqilo asinên destê Nekîr û Munkîr de yo, Homa nêko eke merdim xo şas biko!..." (r. 16)

2.2.Xususîyetê Goristanî

Goristan de, seba cenaza ra kes vengê xo nêkeno, heme kes melul o û hem cenaza rê hem zî wayîranê cenaza rê bi hurmet a vindenê. Hereketê ke nê xususan ra teber ê, zaf eyb o û çimê şarî de qebulkerdîşê ci çin o. Hîkayeya "**Henekçî**" de goristan de halê cemâtî wina teswîr beno:

"Melulîya mergî cemâtî ra niştibî. Pitî nêginaynî kesî ro. Perperike biperrayne, vengê baskanê aye ameynê merdimî. Her kes seba wendîşê telqîni cayê xo de ro-niştibî, destê xo naybî pêser û sey kerra vindertibî." (r. 23)

Serê mezele de henekê henekçî dima şermê cemâtî wina vajîyeno:

"Senî merdim şermende û fedîkar nébo? Ma vajin ke goristan de, tam a gama ka cenaza teslîmê gorri kenê, tam o wexto ke heme kes melul o, tam o wexto ke giraniya mergî sey koyêk nişta sêneyê merdimî ser, to hew dî ke camêrdê ma yew qale vate û pirqî ginaye mîletî ro..."

De bêre u meşermaye! Wina bîyne ke, zaf reyî êdî merdimî fedî kerdêne ke bi-ewnîyo rîyê wayîranê cenaza ra. Zafê kesan bi aşman xo wayîrê merdeyî ra nimi-tênenê." (r. 20-21)

2.3.Cenaza

Cemât cenaza keyeyê ci ra hewa dano, ano camî, camî de mela cenaza şuweno, kefen keno dima benê goristan. Goristan de, mela verê sereyê cenaza de ronişeno û Quran waneno. O wext kesî ra veng nêvejîno. Her kes bi edeb cayê xo de ronişeno û semedê cenaza ra Homayî rê dua keno. Heme çî usulê İslâm gore cayê xo gêno. Hîkayeya “**Henekçi**” de hetê dewijan ra hewadayışê cenaza wina behs beno:

“Dewijan cenazeyê pîlê xo berd camî de şut, kefen kerd. Mela û çend kesê ke wendîşê ïnan esto, verê sereyê cenazeyî de roniştî û dest pêkerd cuzbê Quranî wendî.” (r. 21)

Fina “**Henekçi**” de cayên de cenaza ra wina behs beno:

“Cemâtî cenaze kerd gorr. Herre kerde ser. Heme roniştî. Bêvengîye bî. Melayî tam dest pêkerdene ke telqîn biwano, a vîsteke de, dewijan dî ke henekçiyê ïnan ve-jîya ame.” (r. 22)

3.ÎMTİHANÎ

Ma na hîkaye de rastê unsûranê eleqedarê nê behsî ameyî: **Awirê Aye Çimanê Mi de Mendê**

Îmtihan, hîkaye û sanikan de yew motîfo zaf muhîm o. Hema hema heme hîkaye û sanikan de tewr tay yew îmtihan ravêreno. Yew hîkaye de îmtihan, aqil, huner û bawerîya merdimî peymeno. Merdimo bêar îmtihanî keno vindî, merdimo bawermend zî qezenc keno. Zaf tewirê îmtihanen estê labelê zafane nê îmtihanî ko, çol, setrenc, pers, huner û sey nînan ê.

Hîkayeya “**Awirê Aye Çimanê Mi de Mendê**” de, na hîkaye mîyan de yew sanike vajîyena. Na sanike de yew birayo qij esto. Bêesl o. Yew cinîka aqilmende bi persan a nê hîrê biraran îmtihan kena ke nînan ra kamcîn bêesl o. No îmtihan hîkaye de wina teswîr beno:

“Mehemedê qijî va ‘Willayî eke yew kêna, serê na cile de xo viran bikero, felek babê aye bo, ez aye efû nêkena. Wazena yew hesir ney wa hezeran hesirî bîye war, xemê mi nîyo!’

Cinîka aqilmende va, ‘Mehemed. Werze şo yew oda de ronişetanî ke ez veng dana to.’ Û Mehemedo qij werişt şî teber. Şî yew oda de ronişt.

Cinîke emir da xulamanê xo. Xulaman dadî û her hîrê Mehemedî pîya ardî huzûr. Va, ‘Mal û milk her di Mehemedanê pîlan rê esto. Mehemedê qijî rê çin ol!’ Mehemedo qij werişt payanî, itîraz kerd. Ê bînan zî waşt ke sebebê naye bizanî. Cinîka aqilmende werişt ifadeyê hemîne tekrar kerdî. Mesela ïnan rê ïzeh kerde ke her di Mehemedê pîlî babîyê xo ra yê. La Mehemedo qij bînc o. Bêesl o...” (r. 82-83)

4.TAYÎNKERDİŞÊ İSTÎQBALÎ

Ma nê hîkayeyan de rastê unsûranê eleqedarê nê behsî ameyî: **Fitwaya Nen-**

gan, Awirê Aye Çimanê Mi de Mendê

4.1. Seksê ke Îstîqbal Tayîn Kenê

Tayînkerdişê îstîqbalî de behs, bedilnayışê qederê yew şexsî nîyo. Îstîqbalê ey/aye rê cihetdayış o. Yewî ra aqil, nesîhet û fîkr girewtîş û dima nê ardiman a ciwî-yayışê xo rê yew cihetdayışî ser o şekl gêno. Şarê ma, wexto ke tayînkerdişê îstîqbalê xo îcab keno, çend şexsê ke çimê cemâtî de gird ê, giraneyâ ïnan cemâtî ser o zaf a, şinê ïnan ra ardim wazenê. Zafane, şexsê ke îstîqbalî tayîn kenê nê yê: Cinî yan camerdê aqilmendî, xoçeyî/melayî, muftîyî, axa û begî, keyayî

Hîkayeya “Fitwaya Nengan” de yew merdim esto, nengan çîneno û nêşeno nê xuyê xo ra fek verado. Yew meclis de fina nengan çîneno. Hîkaye de wina behs beno:

“Rojêk hewna meclîs de şana mîyan, nengî tayêne çînay. Melayê dewe verê xo şana bi ey û va ‘Heyran, ti pê şîretan û vatişanê ma fek nê xuyê xo ra veranêdanî. Siba werze şo verê muftî. Belkî o yew şîreto baş bi to biko ke ti fek nê xuyî ra vera dî.”(r.14)

Fina “Fitwaya Nengan” de yew camêrd yew mesela ser o, behsê tayînê îstîqbalê xo de yeno muftî ra wina ardim wazeno:

“- Muftî efendî! Yew birayê mi estbi. Ê çendanê verî ma veveyê ey kerdibi. La wexto ke ma velgecen de velg birnaynê, dare ra kewt war û merd. Cinîya ey mende viya. Nika ma aye ser o pêkewtê. Wexto ke ma a ardibî, ma qelenê aye dabi. Ez vana ez aye ro xo mare bika; yew lajê mi esto ke o zî êdî ameyo wextê xo yê zewajî, vano ez ro xo mare kena; babê veyve zî vânî ez kênaya xo bena keye. Ti se vanî? Fitwaya to çi ya?” (r.15)

Hîkayeya “Awirê Aye Çimanê Mi de Mendê” de yew cinîke û hîrê lajê ci, derdê xo rê derman gêrenê, welat bi welat gêrenê, peynî de yew cinîka aqilmende vînenê. Hîkaye de no behs wina ravêreno:

“Cinîke werzena her hîrê Mehemedan gêna u welatan ra gêrena ke hîkmetê na wesîya mîrdeyê xo fam bikero û bi o qayde lajanê xo re mal û milk pare bikero.

Zaf şinê tay şinê. Axir peynî de salixê yew cinîya zanaya darenê we. Pers û pers. Şinê cinîke vînenê.

Şinê cinîke vînenê. Yew meselaya cinîka aqilmende zî esta ke, a caran nezewijî-yaya. Yanî hema kêna ya. Umrê aye ameyo nêzdîyê çewresî la mîrde nêkerdo. Xo rê tena sereyê xo ciwîyêna. Yew qesra aye esta. Tede manena. Şarî rê aqilmendîye kena. Derdê kamî bibo, teşqeleyê kamî bibo, yeno aye ra vano. A zî yew çare vînenâ. Aqil dana ïnan, ê zî şinê gureyê xo hel kenê, derdê xo rê derman vînenê.” (r. 79)

5.CEMAT

Ma nê hîkayeyan de rastê unsûranê eleqedarê nê behsî ameyî: **Perskerdene, Hewn, Henekçî, Dizz, Boya Lewanteyî, Çaya Serhedî, Qisey Kerdene, Şorbaya**

**Şorre, Fitwaya Nengan, Awirê Aye Çimanê Mi de Mendê, Faydeyê Kursê Ziwanê
Kurdkî, Şorişgêro Kurd, Komeleya Kurdkî, Abc**

5.1.Selamdayîş

Her şarî mîyan de pê rê selamdayîş çend muhîm o, şarê ma mîyan de zî hende muhîm o. Manaya xo pê rê qîymetdayîş, pê hesibnayîş, hurmet û muhebetî ra yeno. Hem camêrdî hem cinîyî kotî de pê bivînê, pê rê selamdayîş kêmî nêkenê. Selam de, tena ê merdimî nê, keyeyê ci pêro pers beno. Hîkayeya “Perskerdene” de di camêrdî pê wina pers kenê:

- *Selamuneleykum.*
- *Eleykumselam.*
- *Ti senîn î, baş î?*
- *Ez baş a, ti senîn î?*
- *Ez zî baş a. Babî û dadî, qic-micî senîn ê?*
- *Ti weş bî, merg ra baş ê.*
- *Keyfê ìnan senîn o, heme gewz ê?*
- *Weşîya to, ti weş bî.*
- *Dat û datîzayî senîn ê?*
- *Hewna ti weş bî, merg ra baş ê.*
- *Keyfê ìnan senîn o, heme gewz ê?*
- *Wa dostî weş bî.*
- *Xal û xalîzayî senîn ê?*
- *Wa saxî û selametîya dostan bo.*
- *Keyfê ìnan senîn o, heme gewz ê?*
- *Şukur Homayî rê...*
- *Ü êdî keyfê to senîn o, ti gewz î?”(r. 9)*

5.2.Cuya Şarî

Mîyanê her şarî de xo rê xususiyetê ciwîyayîşê ci esto. Cu, bi edeb û terbiye, bi bawerî û şertê gelêrî ya şekl gêna. Cuya şarî zaftewirin a. Ma nê behsî de numûneyê ke hîkayeyan de ravêrenî, ìnan ser o bivajê.

Mavajî, keyyan de odaya mîmanan esta. Ci rê dîwan zî vajîyeno. Cemato gird uca de ronişeno. Hurdîyê keyeyî mîmanan rê xizmet kenê. Hîkayeya “Hewn”î de no xusus wina vajîyeno:

“Rojêk, keyeyê ìnan de cemâtêko gird estbi. Birayo pîl mîyanê cemâtî de roniştibi qisey kerdêne; hewna qalê ìman û wijdanî kerdêne. Birayê qîjî zî xizmet kerdêne. Şewe gelek şî. Demeyêk veng cemâtî ra birîya.” (r. 18)

Şar, mîmananê xo rê û xaseten zî mîmananê xerîban rê hîna zaf qîymet dano. Çimê mîmananê xo de rezîl bîyene, hurdî kewtene mergî ra xirabêr o. Hîkayeya “Henebkî” de keyayê dewe, ewnîyeno ke ê do destê merdimê henekçî ra mîmananê xo

ver de rezîl bibê, dewijanê xo rê wina vano:

"- Gelî dewijan. Wext wextê henekan nîyo! Ewro, ma rê rojêka giran a. Pîlê ma şîyo rehma Homayî ser. Pîlê ma yew merdimo şinasnaye bi, namedar bi. Nika ma dewijî xo bi xo yê; ma mîyan de keso xerîb çin o. De şima zî zanî, xebera mergî leze bena vila. Meşte seba wedaritişe cenazeyî, cayanê bînan ra merdimê xerîbî do zaf bîyerî. Nara, ez ewnêna senî ke qale nê qaşmerî fek ra vejîyena, şima nêşenê xo de bigêrî, şima pê huyenê. Eke meşte, serê mezeli de, şima bi nê qaydeyî bikî, ma mîyanê şarî de rezil û riswa benê. Èdî ma nêşenê sereyê xo berz bikî!" (r. 21)

Cayê bananê dewijan ra zî ma derheqê cuya şarî de benê wayîrê zanayışî.

Hîkayeya "Dîzd"î de yew çerçî, cayê banî ra zanayışê xo wina vano:

"Seba ke çerçî zanayne ci keyeyo ke bineyke dewe ra teber o, yan mehkuman keno weye yan zî wayîrê keyeyî bi xo dîzd o, wextê rakewtişî heqîbeyê xoyê çerçîtiye ard verê sereyê xo de rona û kewt binê cayî la hewn nêkewt çiman." (r. 25)

Şar, cuya xo de pratîk o û pê rê ardim keno. Hîkayeya "Boya Lewanteyî" de, kîrişîşê zerzewatê dewijan, pê rê ardimkerdişê ìnan wina vajîyeno:

"A qamyona ke ez dewe ra wenişa, zerzewatê dewijan kırıştinê Hala Diyarbekirî. Xîyarî, îsotî, firingî û fasulyayê tezeyî barkerda bî. Dewijanê wayîrê zerzewatî nameyê xo yan zî herfê verênî yê name û peynameyê xo serê tewre yan zî qasayanê texteyênan de wina çewtovir nuştbi. Dewijan ra kes nêameynê şaristan, hemîne barê xo teslimê şoferî kerdinê. Bi no qayde hina kar de mendinê." (r. 36)

Fina "Boya Lewanteyî" de yew camêrd, zewijîyayebîyayışê camerdêkê bînî wina fam keno:

"Dima ra, ke o camêrd peya bi, mi şofêrî ra pers kerd:

- Qandê Homayî, to senî zana ke o camêrd newe zewijîyayo?

- Boya lewanteyî ra!" (r. 38)

Mintiqaya Serhedî de û zaf cayanê bînan ke şarê ma tede ciwîyeno, ê cayan de çay kirtika şekerî ya şimîyena. Hîkayeya "Çaya Serhedi" de çay şimitena şarê Serhedî wina vajîyena:

"Heme hîrê qedehî zî dekerdi. Çaya ìnan zaf sivike bî, yanî sey awa firaqan, merdimî hema-hema zanaynî ke çay a. Ma her yewî qedeha xo girewte. Hema ke ma şeker nêşîstî çaya xo, mi bala xo daye ìnan ser; ìnan şekerdane ra yew kirtika şekerî eşte feke xo û dest pêkerd çaya xo şimite." (r. 43)

Ü şarê ma mîyan de mavajî çay yan zî nan ikram bîyo, nêşimitişê çay yan zî nêwerdişê nanî zaf eyb o. Hîkayeya "Çaya Serhedi" de wayîrê keyeyî mêmânê xo rê çay ikram kenê. Çend qedehanê çay dima mêmân qayîl nîyo reyna çay bişimo. No edetê cuya şarê ma hîkaye de wina nusîyayo:

- Ney. Ney willayî ez nêşena bişima...

La hewna qet fayde nêkerd, her di zî cigirîyay ke ez senî camêrd a û ez çay nêşimena:

- Wîîî!... Meriv çawan çayê venaxwe?!" (r. 43)

5.3.Qayîdeyê Edeb û Terbiyeyî

Mîyanê şarî de zaf tewir qaydeyê edeb û terbiyeyî estê. Winî ke, cuya şarî û qayîdeyê edeb û terbiyeyî temîyan bîyê. Qayîdeyê ke hîkayeyan mîyan de vîyarenê wina yê. Wexto ke yew camêrd qalî keno, qala ey nêbirîyena. Wexto ke bibirîyo zî, çend cumle ya usûlê ci esto. Hîkayeya "Qiseykerdene" de yew camêrd qisey keno, embazê ci zî no şekl a qisaya ci birneno:

"Ewnîya ke tim embazê ey qisey keno, êdî goşdarîkerdiş ra aciz bi. Ey zî waşt ke bineyke qisey biko. La hema ke di çekuyî temam fek ra nêvejîyaybî, embazê ey va:

- *Qala to bi şekir!" (r. 11)*

Yew camêrd, şiro mêmâney, ci ver o çi ame, ganî ey biwero. Nêwerdene eybo gird o. Hîkayeya "Şorbaya Şorre" de, wayîrê keyeyî kenê ke mêmânê xo rê kuşat bikerê, mêmânê xo rê tasêk şorbaya soline anê. Mêmân zî bi edeb û nezaket a şorbaya xo şimeno:

"A şewe bibi mêmânê keyeyê embazanê xo. Serê sibayı, seba arayî kebanî uskuraya şorba naybî ey ver. La aye û mérdeyê xo, seba ke bi ey bineyke mesxere bikerê, xebera xo kerdebî yewe û zîyade sole eştebî mîyanê uskuraya ey. Ey kewçika verêne de fam kerd ke şorba zaf şorr a labelê nezaketê xo ra şerm kerd, rîyê ey nêgirewt ke vajo 'şorbaya şima şorr a.' Qet néard xo ser. Şorbaya xo werde, qedênage." (r. 13)

Qayîdeyê edeb û terbiyeyî, ber cenayîş ra heta roniştiş hîra yê. Hîkayeya "Fitwaya Nengan" de, cenayîşê berê muftî û odaya ey de roniştişê yew camêrdî wina behs beno:

"Welhasil camêrdê min û şima roja bîne nimajê werişt, verê xo da sûke. Rast şî meqamê nuftî. Bi nezaket da ber ro, kewt zere. Muftî ca nawit bi ey. Bi edeb ronişt. Muftî derdê ey pers kerd. Ey zî hal û hewalê xo va." (r. 15)

5.4.Neteweperwerî

Neteweperwerîya şarê ma, ci heyf ke nezanî ya. Hukmê dewlete ra, ziwan, fîkr, zanayîşê şarê ma avey mendo. Roşan Lezgînî zî no behs girewto mîyanê hîkayeyanê xo û penceraya xo ra neteweperwerîya şarê ma nişanê ma dano. Hîkayeya "Faydeyê Kursê Ziwanê Kurdkî" de, nuştox şarê kurdan rê wina qehirîyeno:

"Gelo hemeyê kurdan nê çiyî zanaynê? Ez sond wanena ke ney! Ney, reyna ney! Ti alfabe, wendiş, nuştiş û tayê xususîyetanê bingeyênan ê ziwanî ra fek verade, zafê înan êdî nêzanê bi ziwanê xo qisey zî bikerî. La hewna zî bê ê çend teqawitbîyayen kes néame." (r. 50-51)

Qeçekê ke şaristananê girdan de benê pîl, zafane ziwanê dayîka xo nêzanê. Tiya ra zî fam beno ke neteweperwerîya şarê ma zeif a. Hîkayeya "Şorişgêro Kurd" de zî yew nimûneyê nê behsî wina vajîyeno:

"Peynî de biney zî qalê dadîya xo kerd ke a senî zaf sanikanê kurdkî zana û ey dinyayêk sanikî fekê dadîya xo ra goşdarîtê, coka zî ey kurdkîya xo nêkerda xo vîr ra la seba ke domanê ey şaristanê tîrkan de bîye pîl, qet kurdkî nêzanê." (r. 61)

5.5.Perwerdeyê Qeçekan (Domanan)

Mîyanê şarê ma de perwerdeyê qeçekan apey mendo. Zafê may û pîyê qeçekan nêwende yê. No semed ra, zanayena muhîmîya perwerdeyî dewan de zaf zeñf o. Hîkayeya "Abc" de yew camêrd lajê xo dano dibistane û roja hîrêyine lajê xo ra wina pers keno:

"Malîmî eyro to ra wa çî?

Na rey zî lajekî vengê xo kerd sey vengê dahşike û va:

- Eyro zî ma ra va "ceee!..."

Babê lajekî hêrsî reyra qîrra û va:

- Mi ... 'aaa'da cê û 'beee'da cê û 'ceee'da cê! Lîya fek tira veradi! Meşti çuwa xo bigîri û şo pesî ver. Çi mekteb o çi hal o." (r. 47)

6.CINSÎYET

Ma nê hîkayeyan de rastê unsûranê eleqedarê nê behsî ameyî: **Nezaket, Awirê Aye Çimanê Mi de Mendê, Boya Lewanteyî**

6.1.Zevajo Bêzerrî

Şarî mîyan de zevajî rê zafane may û pî qerar danê. Tewirê zevajî zî goreyê ekonomî, cematkî û statu ya şekl gênê. Coka şarî mîyan de zevajo bêzerrî zaf aseno. Hîkayeya "Awire Aye Çimanê Mi de Mendê" de yew cinîke, zewajê xo ra wina qal kena:

"Zeman tede şî. Édî epey umrê mi virazîya. Keye de babî û dadîya mi zor da mi ke ez bizewijîya. Xwazgînan édî hozê ïnan berdibî. Ez ewniyaya ke ha mi danê, mi mesele teqna. Mi va, 'Zerrîya mi ha filan xortî de.' Babî û dadîya mi hêrs bîy va 'Weyla, senî mîre û mîrzayî, axa û begî yenê to wazenê la ti vana ke, ez yew şîwaneyî gêna!' Mi kerd û nêkerd ïnan ez nêdaya ê lajekî. Mi hevîya xo birna. ïnan lajek qewerna. Ez nêzana ke se bi, çi ame sereyê lajekî de. Mi va, herçî ez zî mîerde nêkena.

Mi va ez mîerde nêkena la ez bi dadî û babê xo nêşaya. Ez nêşaya xo ver ro bida. ïnan ez daya. Mîrzayêk ame ez waşta. ïnan ez daya. Veyve kerd. Ez girewta berda." (r. 80)

6.2.Goreyê Camêrdî ra Cinî

Goreyê camerdê dewijî ra qîymetê cinîkan tay o. Di rey zewaj zaf o. Wexto ke cinîke bêna pîre, çim ra kewena. Hîkayeya "Boya Lewanteyî" de di camêrdê ke di rey zewaj kerdo, xo mabêñ de wina qisey kenê:

"- Ti zî raşt vanî! De ti zanî, eke cinî çewres ra vîyarte êdî bêna xirbelose, xeyr tede nêmaneno. Cinîyê tezeyî weş ê." (r. 37)

6.3. Munasebetê Cinî û Mêrdeyî

Munasebetê cinî û mîrdekan de, eke zewaj bi zerrî bo, munasebetê ìnan zî zerrî ra beno. Herçendî goreyê cinîyan ra ewnîyayışe camêrdan de nimûneyê xirabî zaf bê la şarê ma cinîyanê xo rê zî qîymet dano. Hîkayeya "Nezaket"î de suhbetê yew cinî bi mîrdeyê xo de wina teswîr bîyo:

"- Cana mi, verçimikê mi zere de mendî. Zehmet nêbo, to bidayne mi.

Cinîke ewnîyaye ke verçimikî ha verê çimanê mîrdeyê aye de. Zana ke hêşyarê xo nîyo la nêwaşt mîrdeyê xo bişeqizno zî, va:

- Canê mi, êyê ke verê çimanê to de yê, pê idare bike hetanî ke ez verçimikanê to biyara." (r. 26)

7.DÎN

Ma nê hîkayeyan de rastê unsûranê eleqedarê nê behsî ameyî: **Fetwaya Nengan, Erdîse, Henekçî, Homa û Pêxamber**

7.1. Seksê Dînî

Şar, seksanê dîndaran rê zaf qîymet dano. Derheqê meseleyanê eqlî, fîkrî û bawerîyan de ìnan ra ardim gêno. Nê şexsî zî şarî rê rayîr akenê, cuya şarî rê şewq te-pişenê. Sifetê nê şexsan zafane **xoce, mela, muftî, seyda, seyîd, pîr, sofi** ûsn ê.

Hîkayeya "Fetwaya Nengan" de şexsanê dîndaran ra "mela" û "muftî" estê. Ancî "Erdîse" û "Henekçî" de zî "mela" esto. —

7.2. Dîn ra Cîyakewtiş

Herçendî şar bibawerî bo zî beno ke tayê merdimî tayê meseleyan de dîn ra cîya bikewê. No hal şexsî yo, karakterê şarî nîyo. Hîkayeya "Homa û Pêxamber"î de no behs ra yew nimûne aseno:

"- Heyran, ma kerd û nêkerd camêrd nêame. Vano 'Ez pêxamber a!' Ti werze ma şorê keyeyê ey, yew çaya ey bişimê, wa camêrdiya to bo; qet nêbo ma zî bizanê ke hende ezîyetê ma tewş de nêşîyo.

Camêrdî wina nermek û sakîn kelawa xo biney da kîşte, seke çîyê bîyaro vîrê xo winî sereyê xo hekna, qirrika xo kerde pake û fetîfîya mîyançîyan ser, va:

- Bi hende serrî ez nê welaî de homayîye kena la nêno vîrê mi ke mi ê merdimî rê pêxamberîye şawita! Ez nêzana no kamcîn Homa yo, bê xebera mi werzeno ey rê pêxemberîye şaweno?!" (r. 28-29)

8. MÎZEH

Ma nê hîkayeyan de rastê unsûranê eleqedarê nê behsî ameyî: **Şorbaya Şorre, Şeytaniye, Faydeyê Kursê Ziwanê Kurdî, Leyîrê Nê Zemanî**

8.1. İronî

Hîkayeyê Roşan Lezgînî zafane îronî ya qadîyenê. Vatişê xo dîrek nêvano. Bi-neyke aleye keno ke bala wendoxan bianco mesajê xo ser. Îronî tim tewr peynî de yan paragrafo tewr peynî yan zî cumleya tewr peyêne de beno. Hîkayeya “**Şorbaya Şorre**” de camêrd semedê şorbaya soline wina vano:

“- Şorbaya şima zaf şorre bî. Mi va ez şima ra vaja ke şima nêvajê ‘Ey tey nêveto ke ma mexsus wina kerdo!’” (r. 13)

Hîkayeya “**Seytanîye**” de kotere qalê leyîranê xo ya nêşena baş bikero, şaş manena. Leyîranê xo ra wina vana:

“- Lawo, willayî zanayîşo ke ez zana, şeytanîya ke ti vana merdimanê verênan de çin bî. De yê nê zemanî, ez nêzana. Ha şima, ha ê!” (r. 31)

Hîkayeya “**Faydeyê Kursê Ziwanê Kurdkî**” de mamosta, teqawitbîyayan ra fay-deyê kursê ziwanê kurdkî pers keno û nê cewabî gêno:

“- Belê. Mi rê faydeyê xo yo muhîm bi. Zereyê mi dejaynî. Qandê daruyî ez ro hingimênê koyan gêraynî la mi peyda nêkerdini. Nara xeyre kursî ra mi Celîl Xoce şinasna. Ey mi rê dewa xo ra hingimênê koyan da ardiş...” (r. 52)

Hîkayeya “**Leyîrê Nê Zemanî**” de leyîrê leglege maya xo ra halînêndo newe wa-zenê. Maya leyîran zî vana heme ca eynî yo. Leyîrî maya xo ra wina vanê:

“- È a game ma rê prîma biherîne!” (r. 30)

9.GRÜBÊ MOTİFAN

Ma nê hîkayeyan de rastê unsûranê elegedarê nê behsî ameyî: **Awirê Aye Çimanê Mi de Mendê, Teklîf, Qiseykerdene, Fitwaya Nengan, Hewn, Dizd, Boya Lewanteyî, Çaya Serhedî, Faydeyê Kursê Ziwanê Kurdkî, Protesto, Embazîye**

9.1.Hîkayeyê Şarî

Hîkaye û meselayan mîyan de nimûneyê hîkayeyê şarî zî vejîyenê. Zereyê hîkayeya “**Awirê Aye Çimanê Mi de Mendê**” de yew zî sanike vajîyena:

“Va, yew camêrdo esilzade beno. Camêrd zaf dewlemend beno. Wayîrê mal û milkî, wayîrê dewan beno...” (r. 74-83)

9.2.Teşbîh, Îdyom û Vateyê Verênan

Çend teşbîh, îdyom û vateyê verênanê ke hîkayeyan mîyan de kewtî verê çimê ma:

*Homa pîl o. (Teklîf, r. 10)

*Qala to bi sekir. (Qiseykerdene, r. 11)

*Fek nê xuyî ra vera dîn. (Fitwaya Nengan, r. 14)

*Pişika ey nepixîyaye. (Hewn, r. 19)

*Xo de ziwa mend. (Hewn, r. 20)

*Kermê xo rişna. (Dizd, r. 25)

*Kutik kutikî hol şinasneno. (Boya Lewanteyî, r. 37)

- **Erdo huşk esmêno berz.* (Çaya Serhedî, r. 43)
- **Ne dewe bena awan û ne zî bena wêran.* (Faydeyê Kursê Ziwanê Kurdkî, r. 52)
- **Sey fisa şeytanî ha verê zincîya ma de.* (Protesto, r. 66)
- **Vewre sey simerî ameynê war.* (Awirê Aye Çimanê Mi De Mendê, r. 72)
- **Sey adirê binê simerî veşaynê.* (Awirê Aye Çimanê Mi de Mendê, r. 80)
- **Rîyê herê mi bi sîya.* (Embazîye, r. 34)

PEYNÎ

Çekuya "şarı" xo zere de yew manaya xorîne kirişena zerrîya kesî. Kes finêk bala xo bido, êdî nêşeno alemê sêhrêndê aye ra bivejîyo teber. No semed ra, mi zî finêk bala xo da şarê ma ser û ez yew alemo sêhrên de gêraya. Tena gêrayış zî bes nê-kerd. Nê gêrayışî rê xebate îcab kerde. Çunke mi waşt ke her kes nê qîymetan û xezînayanê şarê ma bizano. Bi no qayîde mi projeyê xo folklor ra weçîna. Unsûrê folklorîkî zaf tewir ê. Nê unsûran pê ra abirnayış zî zaf çetin o. Çunke cuya şarê ma de hema-hema unsûrî pêro temîyan bîye. Winî ke mergî cuye ra, şîwaneyî veyveyî ra yew şerîto barî abirneno. Fina zî, bi hetkarîya çimeyan a û şew û roja xo yew kerden a, mi unsûrê folklorîkê şarê ma hazır kerdî. Bi nê projeyan a, wa cayê şarê ma berz bibo, qesra lîteraturî de textê xo bi qewet a bitepişo û ez winî hêvî kena ke şarê ma, ziwanê ma heta bi heta biciwîyo.

ÇIMEYÎ

Thomson, Stith; "Motif-Index Of Folk Literature", c. 6, Bloomington Indiana 1955-

1958

Propp, Vladimir; "Folklor Teori ve Tarih", çev. Necdet Hasgül, Tolga Tanyel, Weşanxaneya Avestayê, İstanbul 1998

Lezgîn, Roşan, Ez Gule ra Hes Kena, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul 2007

Remzî Gelener, "Roşan Lezgîn: 'Şîire Letafet û Zerafetê Vatişî ya'", Şewçila, Kovara edebî hunerî, Hûmâre 9, Dîyarbekir, Wisar 2013, r. 34-40

Şêwirmendê Tezî: Mehmet Tayfun

VATEYÊ DAPÎRA MI

| Newzat VALÊRÎ |

Mi va dapîra min, de vaje, no çi hal o
To endêk emir kerd, gelo to çi fam kerd?
Dapîra min a rîsîpiye vinderte û vinderte...
Û dima ra bi vengêko şenik vat:
“Lawê m’ ez se vajî êdî to rê
Emir viyarto şîyo sey vayê serê sibayî
La dinya ra ez mird nêbîya hema zî
Laşê mi pîr biyo la zerrî pîr nêbana
Hema zî can û ciwan a ez lawê mi
Dinya ra mirad wazena, qet bes nêkena!...”

Wexto ke dapîra min a ziwanweşe wina vat
Seke wext vindertibi, yewna dinya asaybî
Ez pa vinderta, mi aqubetê ma yê xerîban dî
Ax, çimanê aye de her çî wanîyayêne, mi dî...

Ax dapîra mi nika ez to baş fam kena,
Ma ewro pêro yetimê wextî yê
Sêwirê qederê xo yê
Çew çewî rê nêbîyo çare
Her kes bi xo nîmcet o
Her kes qasê xo talih ra zerrşikite yo
Wina ya dapîra mi, wina ya
Laş pîr beno la zerrî pîr nêbana
La dinya sereyê ma pêrune wena
Ma dest akerde verdena!...

MUZİSYEN SAÎT BAKŞÎ

| Sevîm AYDIN |

XULASA

Ez na xebata xo de deyîrbazê dêrsimî Saît Bakşî û deyîranê ey ser o vindetane. Bi na xebata xo mi waşt ez vajî ke; deyîrbazî, mîyanê edebîyatê fekkî de cayo zaf muhîm gênê û bi seserran o ke senetê xo deyîrbazîye mîyanê her şertan de tim domnenê û anê na roje; na roje ra zî kirişnenê benê meşte û bi no qayde kulturê şarê ma domnenê.

Mi semedê na xebata xo kitabê ke deyîrbazîye ser o ameyê nuştene wendî û kesê çimeyî yê xo Saît Bakşîyi de qisey kerd. Ey derheqê deyîrbazan û deyîrbazîye de matlumat da mi. Mi zî no malumat bi fekê ey nuşt; çike no deyîrbazê ma na heyatê xo domneno. Şîrî ke mi ardî pêser mi di qisiman de rêz kerdî û dima zî ez mewzûyanê ïnan ser o vindetane.

Mîyanê edebîyatê kurmanckî de hunermendê ke deyîranê şarî ïcra kenê ïnan ra "dengbêj" yeno vatene. Kirmanckî de zî duştê na çekuye de vanê deyîrbaz. No semed ra mi zî xebata xo de çekuya "deyîrbaz" î gûrênage.

Çekuyê Kilitî: Saît Bakşî, deyîrbaz, deyîrbazîye, deyîre, mewzû

DEYÎRBAZ SAÎT BAKŞÎ

Bu çalışmamda Dersimli aşık (deyîrbaz) Sait Bakşî ve eserleri üzerinde durdum. Buradaki amacım; sözlü edebiyatın mihenk taşları olan aşıkların (deyîrbaz), aşıklık geleneğini (deyîrbazîye) yüzyıllardır her koşulda sürdürerek bugüne getirdiklerini; bugünden de yarına taşıyarak halk kültürünün devamlılığını sağladıklarını göstermektr.

Bu çalışmam için, aşıklık geleneğiyle ilgili yapılmış olan yazılı kaynakları taradım, bu konuya ilgili kaynak kişîm olan aşık Sait Bakşî ile görüştüm. Bana birinci ağızdan aşıklar ve aşıklık geleneğiyle ilgili bilgi verdi, yapmış olduğu bütün açıklamaları -yaşayan bir aşık olmasından dolayı- onun ağzından aynen aktardım. Topladığım şiirleri,

(*) Sevîm Aydin, wendekara bêtezî yê malimîya kirdkî yê dewreyê yewin yê Üniversiteye Artuklu ya. No nuşte, tezê temamkerdişê perwerdeyî yo. Malimê wendekaranê tezê berzî M. Malmışanî redakte kero.

aşığın kendi şiirleri ve derleyip söyledikleri diye iki bölüme ayırdım. Ayrıca bu şiirleri konularına göre inceledim.

Kurmancî literatüründe "dengbêj" olarak adlandırılan halk türkülerî icracılarının Kîrmancideki karşılığı "deyîrbaz"/"deyîrbaze" dir. Bu nedenle bu çalışmada deyîrbaz sözcüğünü kullandım.

Anahtar Sözcükler: Sait Bakşı, aşık, aşıklık, türkü

1. MÎYANÊ TAYÊ NUŞTOXAN DE MANAYA DENGBEJ Û DENGBEJÎYE

"Zonê maya mi -kurmancî- de 'deng' veng o. 'bêj' zî tewir dano vengî, yanî oyo ke vengî vano, ruh dano vengî, vengî keno rengin, o yo. Hostayo ke veng xo rê kerdo mesleg; o însano ke cayê xo bîyo veng, o yo. Dengbêj, o yo ke helm û heyat dano vengî o yo. Dengbêj o yo ke vengî keno qiseyî, qiseyan keno kilame û sey deyîre vano o yo. Dengbêj o yo ke vano, malumat dano, o yo.

Labelê manaya dengbêjî tena hundê zî nîya. Îste dengbêj; vengo ke, helmo ke yew ziwan, kamîye, tarîx, ezîye, vîr dano însanî û însanîye; însanî, însanîye gêno wextanê verê ra ano na roje û qet nêverdano bibirîyo, îste o çime yo.¹

" 'Deng' yeno manaya vengî, 'bêj' zî yeno manaya 'vaje'. Deng, veng o; bêj zî tewir dano vengî. Dengbêj, o yo ke vengî vano, ruh dano vengî, aheng dano vengî, ey keno rengin o yo. Dengbêj, vengê bêvengîye yo, qîrayışê dewranî yo. Dengbêj, ey keno rengin o yo. Vayo ke seserranê verênan ra amo na roje, o yo. Dengbêj 'fîkrê xo-bîyayene' yo ke vizer ra amo na roje, vatoxê ey o. Dengbêj, hostayo ke sey morekanê tizbehan, çekuyan rêz keno, o yo. Shaîro ke mîyanê şarê xo de ciwîyayışê xo bi zerîtenikîye rameno, o yo.²"

"Mîyanê kurdan de ke ama nîyadane yeno vînitene ke wendîş û nuştiş zaf kêmî yo û nê wezîyetî zî mîyanê şarê kurdan de karêdo ferqlî têra kerdo. No kar zî dengbêjîye bîya. Dengbêj, çîrokbej û stranbêjî bîbî vengê zerrî û mezgê şarî. Vatoxê mu-zîkê kurdan yê verênî bellî nîyê. Yanê muzîkê kurdano kehen anonîm o. Mîyanê tayê meseleyan û hîssanê kesan ra merdimê vejîyo ro raye û no muzîk icra kerdo, vato û dima zî no bi dengbêjan, stranbêjan, yan zî çîrokbejan ameyo vila kerdene. Mîyanê nê wextî de varyantê yew sanike yan zî kilame zî vejîyayê. Çike edebîyatê fekkî de no çîyo winasî zaf normal o, vatox xo ra zî tayê çîyan keno orteyê na vatene.³"

"Karapetê Xaço vano ke: 'Dengbêjo rind, o yo ke kilamanê qaremanîye vano.' Yanî kilamê ke pêrodayışî, lejî, koçî, qaremanîye, xayînênî û vîndîbîyayene ifade kenî. Yanî tarîx. Tarîxo ke nîyamo nuştene labelê amo vatene. Tarîxo ke bi vatene vîndîbîyayene ra ameyo seveknayene û bi vatene ameyo bîyo sey yew hafiza. Dengbêj bi xo zî yew tarîx o, no semed ra bêguman dengbêj her kesî ra weşer mîyanê tarîxî de qîymetê dengbêjbîyayene zaneno.⁴"

¹Gündoğar, Sinan: Üç Kürt Ozanın Hikayesi, Elma Yayıncıları, İstanbul, 2005, r. 9-10

²Karasu, Doğan: Bingöl Dengbêjleri, Pêri Yayıncıları, İstanbul, 2007, r. 7

³Kevirbirî, Salihî: Bir Çığlığın Yüzyılı Karapetê Xaco, Elma Yayıncıları, İstanbul, r. 10

⁴Uzun, Mehmed, Dengbêjlerim, İthaki Yayıncıları, İstanbul, 2007, r. 11-12

2. SAÎT BAKŞÎ Û DEYÎRBAZÎYE

Ez wazena ke deyîrbazê ma Saît Bakşî bi fekê xo derheqê nameyê xo, xo û seneta xo de malumat bidero ma. No semed ra cêr ra ez cumleyanê Saît Bakşî ey senî ke mi ra vatîbî, winî nusena. Çike Saît Bakşî bi xo, mîyanê deyîrvajîya Dêrsimî de çimêde muhîm o. Saît Bakşî wina malumat da mi:

"Nameyê minê nufusî semedê tefafuzê kokimanê mayê verî ra xelet ameyo nusnayene. Nufus de mi ra Seyît Bakşî yeno vatene. Mîyanê şarî de zî mi ra Saît Bakşî yeno vatene. Ancîna mîyanê şarî de semedê nameyê kalikê ma ra, mi ra Seyîde Kalî zî yeno vatene.

Ez bajarê Dêrsimî, qezayê Nazmîye, dewa Civrakî, mezreya Balixî de ameya dînya. Ez ke bîyane pîl, ameya waxtê mektebî, mezreya ma de mekteb çînê bî. Zereyê dewa ma Civrakî de mekteb bî; labelê mekteb mezreya ma ra zaf durî bî. Şîyene-ameyene di saetî girewtêne. Ma qij bîmê û hetê ma de zî zimistan zaf çetin derbaz bîyêne, zaf vewre varayêne. Semedê ney ra zî ma bese nêkerdêne şîmê mekteb. Mezreya ma de zewbîna zî domanî bî. Ma ke êdî kewtîme des, des û ju serrî hona malîmê mektebê Civrakî amey, ma pêro pîya qeyd kerdîme. Ma pêro pîya şodir şîyêne mektebê Civrakî, sonde zî ameyêne keyeyê xo. No wezîyet tabî ma rê zaf çetin ameyêne, ma zaf zehmetîye dîyêne, tehlukeyê aşîltî ra zî derbaz bîyêne, ge-gane puk û xezev nîştêne ro, ra û welaxê ma qapan bîyêne, ma qe nêşkîyêne ke şîmê mekteb û ancîna peyser bêrîme. Ma şodir wuştêna ra, şîyêne mekteb; xafila firtineyê têra bîyêne, ma bese nêkerdêne peyser bêrîme keyeyê xo. O waxt ma dewa Civrakî de keyeyan ra vila bîyêne, uca mendêne. Dewa Civrakî de o waxt zaf şâîr û deyîrbazê hewl û delalî bî, ê ge-gane ameyêne Balix de zî bîyêne meyman; kilamî vâtene, tamir (saz) cinitêne.

O waxt ez doman bîya labelê ez zaf têşîrê ê şâîran û deyîrvajan de menda. Se-

Saît Bakşî



medê nê meraqê xo ra, sifteyo ke vewre vareyêne, ray û welaxî bîyêne kapan û ma dewa Civrakî de keyeyan ra axmê bîyêne, ez şiyêne keyeyanê ê hostayanê ke saz (tamir) cinitêne û kilamî vatêne, ez uca mendêne; çike gorê mi seneta ïnan vînitene û hesnayene zaf firsetêde hewl bî.

Înan ke saz, keman cinitêne, kilamî vatêne, mi ê zaf hewes ra goşdarî kerdêne. Mi ke towa ïnan ra guretêne, kerdêne goşanê xo, dime ra zî o hewesê domantîya xo ra, mi xo bi xo vatêne, saz cinitêne, kilamî vatêne. No semed ra ê şâiranê ma yê pîlan ez zaf tesîrê xo de verdane. Hetan ke mi mektebo vêren qedêna, nê nîya dewam kerd.

O waxt tamir bî la zê nikayî sazê girdî çinê bî. Dewanê ma de di-hîrê hostayî bî. Tamir (saz) ïnan virastêne. Sazê ke ïnan virastêne xora hîrê telê xo bî. Zê nikayî hewt telê xo çinê bî. Dime ra pira-pira hewesê sazcinitene mi de kifş bî. A mezreya ma de tena yew tamir bî. O zî nêverdêne ke ma bicêrîme, xo dest de bicinîme. Vatêne sima têlan visnêne, tamir kenê xirabe. Meşte-bîro pîr yeno, rayber yeno, cem giredano, o waxt saz lazim beno.

Ma tersan ra xo dest nêkerdêne. Ge-gane kes ke keye de çinê bî, ez şiyêne bi diz-dînî tamir dês ra ardêne war, pira-pira cinitêne. Bi o tore ez tenê musane, mi raver berd sazcinitena xo. Bi na qeyde zî kulturê deyîrbazîya Dêrsimî mezgê mi de cayê xo girewt.

Ez ke ewro towa besekena, nê kulturî rê xizmete kena; yan zî mi towa ke arê do, ardo pêser, no sayeyê nê şâiranê-deyîrbazanê pîlan ra yo. Çike ma çila destê ïnan îme. Ma her çî ïnan ra musayîme. Ê ke nêbîyêne no kultur hetanî ewroyî beno ke nî-yamêne, vîndî bîyêne şiyêne. Ïnan rê ez hûrmete kena, verê ïnan de tim bena çewt. Ez ïnan tim ana ra xo vîr. Ma ïnan rê deyndar îme, ïnan rê deynê ma esto, lazim o ke ma nê deynê xo bidîme, ïnan xo vîr a mekerîme. Ez winî bawer kena ke no kulturê Dêrsimî rê û şarê Dêsimî rê xizmetêde girs a. Lazim o ke qe ju hunermend zî na xizmete xo vîr a mekero, na xizmete zerrî û can ra bikero; çığa ke destê xo ra yeno.

Mi ke mektebo verên qedêna, Dêrsim de qezaya Nazmîye de ez şiyane mektebê ortî, mi uca di serrî wend. Serra 1962-63 de mi qeydê xo girewt şiyane Estamol. Uca mektebê Zeytînburnu de mi serrê wend, mi mektebê ortî qedena. Ey ra dime ez serrê mekteb nêşiyane. Ez şiyane eskerîye. Esker ra ke ameyane, noterê Zeytînburnu de kewtane kar, gurîyane. Serra 1965-1966î de Zeytînburnu de, Lîseya Îhsan Mermencî de mi pesewe wend. Mi a lîse, serra 1967-1968 de qedêne. O waxt lîsa pesewe çar serrî bîye. Labelê çığa ke mi mekteb de wendêne zî hewesê deyîrbazîye mi de nê-qediya, mi ancîna xo vîr a nêkerd, mi dewam kerd. Ez her ca de kilamanê verênan gêrayêne, mi dîyêne; kamî ke nê kilamî vatêne ez şiyêne mi ïnan ra girewtêne, mi ïnan de qesey kerdêne, ïnan ra malumat girewtêne. Çike no kultur zaf tehluke de bî. Mi vatêne va nê kilamê ma vîndî nêbê. Kilamê ke ez musane, mi pêro ardî yew ca, nusnayî, tayê zî kasetan de vatî. Hunde ke destê mi ra ame, mi tim raver berdî. Nê kilamê ke ez zanena, mi pêro bi destê xo nusnayî, ardî pêser, repertuwarê xo de zî qorî kerdî. Nika pêro mi der ê. Kilamê ke mi bi xo virastê, ïnan ra pîya mi repertuwa-

rêde girs virasto, nika' mi dest de vindeno.

Serra 1968 de ez zewejiyane, di lajê mi û ju kêna mi estê. Ez noterê Zeytînburnu de des û di serrî ez gurîyane. Serra 1976î de ez kar ra vetane. Waxtê ez bêkar mendane. Min û birayanê xo ma zemanê tîcaret kerd. Serra 1994 de ma no karê tîcaretî zî qedêna. Serra 1994 de ez SSK ra teqawut bîyane.

Ancîna kulturê Dêrsimî ser o gurîyayışê mi dewam keno. Çiqa ke mi bese kerd, ez wazon ke nê kulturî ser o vinderî semedê şarê ma, semedê ra û rêça ma."

3.DEYİRANÊ KE SAÎT BAKŞÎ BI XO NUŞTÊ, CINITÊ Ü VATÊ RA ÇEND Nİ-MÛNEYÎ

3.1. DEWÎ DEWÎ

Dewî dewî, dewê ma yê

Koyî koyî, koyê ma yê

Ma kî pêro ca verdayî

Pêro ma ra heredyayî

Pul û tulî, kendê ma yê

Rast û duzî, hêgayê ma yê

Ma kî pêro, ca verdayî

Pêro ma ra heredyayî

Butu ma dima bervayî

Dewî dewî, dewê ma yê

Rayî rayî, rayê ma yê

Ma kî pêro ca verdayî

Pêro ma ra heredyayî

Bir û velg û vasê ma yê

Rast û duz û kasê ma yê

Ma kî pêro ca verdayî

Butu ma dima bervayî

Dewî dewî, dewê ma yê

Hênîyê serdinî, royê ma yê

Ma kî pêro ca verdayî

Pêro ma dima bîve juyayî

Jîyar û dîyarî, evlîyayê ma yê

Şîyêne ver mal û gayî

Ma kî tenya ca verdayî

Pêro ma ra heredyayî

Butu ma dima bervayî

Derheqê mewzûyê na deyîra xo de şâîrî mi ra nîya va: "Waxto ke Dêrsim de dewî ameybî vesnayene û dewî kerdibî tal, ez o waxt ra dima şîbî dêwa xo. Ez dewe de ameya dinya, uca bîyane pîl û uca ciwîyane, no semed ra şenatîya dewe mi zanitêne feqet no waxto peyî de ke şîyane mi dî ke dewî bîyê îpisiz, bîyê xan û xirabe, qe rewşa xo rewşa verî nîya. Nê wezîyetî ez zaf tesîrê xo de verdane. Dêwa ra vejî-yaybî û derbazê Estamolî bîbî la no wezîyet tim verê çimanê mi de bî, qe verê çimanê mi ra durî nêşîyêne. No semed ra mi waşt ke ez adir û kila zerrîya xo bi ju kilame biyarî ra ziwan, wa ê ke ma dima yenê zî nê wezîyetî bivêne û ser o bifikirîyê."

3.2. CÎRANE

Way cîran a, way cîran a
 Cîrane ma rê ro wû can a
 Sodir o, cîrane usta ra
 Dêwa ma ra bar kena, sona

Çenê, ti kamî ra heredan a?
 Çira hukirî, hukirî berbena?
 Cîrane ke dewe ra şîya
 Dewe mi rê zê jîndan a
 Xiravin ama ondêra serre

Cîran, vorena vore
 Der û cîran kewto zere
 Kes ma rê nîyano xevere

Cîran, ez endî se bikerî
 Roza Heqî mi rê bîya zê serre
 Usar yêno, sar sono ware
 Ti bîya bêhesa û bêbare⁵

Çenê ama ondera kalîye
 Cîran, peyser nêna cencîye
 Ma rê rind a cîranîye
 Cencêni endî vêrde ra, şîye

Cîrana mi ke dewe ra şîya
 Cîgera mi kerda letîye
 Dêwa ma kerda îpisize
 Mi rê bîya zê xerîvîye

⁵bêbare: bêpare

3.3. VEYVIKE

Odet çîn o, tore çîn o
 Dariyê we odet û torê ma
 Wertalixû de fetelîna
 Xiravîye û bêbextîye
 Rindîye û însaniye rê hewî ya

Ax qe nêqedîno na zulumê ma
 Ra û welax pêro kemer û kuç o
 Belî nêbenê ra û rêçê ma

Veyvik a, veiyvik a, veiyvika vilik a
 Veyvik a, veiyvik a, veiyvika newî ya
 Çêneka Ana Teverik a
 Ortê des û di dewû de
 Hazar û zu sewe rê roşî dana
 Zê çila vêsenâ, ti vana melek a

Veyvik a, veiyvik a, veiyvika vilik a
 Veyvika vîst û zu rozî ya
 Hene gilê bêçikû⁶, destû ra sûr keno
 Hona ci ra nêşîyo, tejî ya
 Mor û milawunû do pede, dirvetin a
 Bêbext a, bêtaz a⁷, mirod ra heredîya

Veyvik a, veiyvik a, veiyvika vilik a
 Çîçega verê vor a, newe vejîya
 Lorika⁸ Ana Teverik a
 Sewa tarîye de roşî dana
 Sodir ke beno, hêştirê çimî ya
 Sonde ke beno, adirê zerrî ya

Veyvik a, veiyvik a, veiyvika Teverik a⁹
 Hona tezî ya, tîjîya zerrî ya
 Zerê çeyî de veiyvika hîrê heşti ya
 Heq adirê çê Qemî wedaro
 Bext û vicdane xo çînê bîyo
 Çila Qizilbelî¹⁰ sayîna we
 Dinya, veiyvike rê kerda teng û tarîye

⁶serê bêçikû

⁷bêtaz: bétac

⁸Lorika (m): geda, qeçke, domane.

⁹Teverik: Nameyê maya mi no. Manaya cl zî bimbarekê jîyaran o. Teverik: Teberik (n)

¹⁰Qizilbelî yanî Qirdîm, dewa maya mi na, girêdayîya Pilemorîya ya. Dewa kurêsan a, na dewe merkezê raya Heqî ya. Dewresê pîlî na dewe ra vejîyê.

4. DEYÎRANÊ KE SAÎT BAKŞÎ BI XO ARÊDAYÊ, CINITÊ Û VATÊ RA ÇEND NI-MÛNEYÎ

4.1. ERÊ DESTÊ XO RA MA DE

Erê, destê xo ra ma de
Ma şîme ve rast û duz de.
Erê, to nîsanê ma gureto
Zalima Barî Talay
Par na tawû payîz de

Erê, mirodê min û to bikero
Çênê, sosina mi, Howtemalo Qiz de
Howtemalo Pîl de, dar û berê Comerdî
Bextê ma rê bêro sizde
Erê damay¹¹, damay, damay

Çê delxê to sana ma
Zeke teyro ke maneno
Wertê duman û mizî de
Erê ti karyolî ser o nîsta ro
Çê zalima Barî Talay de, oda de
Çê çenê, ti rîyê xo ma rê rade
Zerî û goyulê sewtîmalî ti gureta
Der û cîran o dormê ma de
Ti destê dîne bize, tever de
Çêverê oda min û xo ser o cade
Hetê sirota şîse ra ma de
Erê hurendîya fîncana qewa de
Erê damay, damay, damay

Çê delxê to sana ma
Mi di-hîrê kilamî to û xo ser vatî
Zalima Barî Talayî
Eve na qeyde û na hewa de
Erê, destê xo ra ma de
Ma şîme ve verê çitî
Çê delxê to sana ma¹²

¹¹damay: belengaz, bêmecal, bêkes.

¹²Çênê, hesreta to sana ma. Hesreta to ma gîrewîmê.

Ma to dime di-hîrê hêştirî risnê
 Ez ke na hewayê xo û to
 Kemera huske ver de vajî
 Binê mezele de, ru kuno meyîtî
 Erê, ti kowû ra meso
 Kinkorê koyî buko¹³
 Vana juyo cêr o yêno
 Pirên-timono tenik o
 Ez heyranê a lese vîne
 Sono, meymanê holik o
 Erê damay, damay, damay
 Delxê to sana ma
 Çenê ti nata bê, ez lewê to ra nî
 Zalima Barî Talayî
 Rîyê tenelê¹⁴ na dîna de
 Tesela ma de endî to ra biko

Derheqê na kilame de zî Saît Bakşî mi ra nîya va: "Qeydê na kilame, şâîrê ma yê namdarî Sayderî virasto. Şîr, şîrê sewda yo; xora însanî ke wend, vîneno ke maneyê kilame zaf zelal o. Tayê benzetmeyê hewlî zî şâîrî zereyê kilame de rêz kerdê.

Mavajîme misrayêde xo de vano ke 'Erê, delxê to sana ma, zeke teyro ke maneno wertê duman û Mizî de'

Yanî vano ke ti ke yena mi vîrî, ti hîn zanena ke ez bena teyra ke ortê Miz û dumânî de manena ez bena zê aye, zê aye xo ra vêrena ra û raya xo kena vîndî. Sifteyo ke ma na şîre wende, ma şîkînîme zê na misraye, misrayanê hewlan bîvînîme."

4.2. HEWAYÊ QEMERÊ SILÊMANÊ SADIQÎ (QEMERÊ MI)

Qemerê mi, Qemerê mi
 Ondêra Xaskare¹⁵
 Qemerê mi, Qemerê mi
 Ondêra Xaskare
 Dê urze, urze, urze
 Sar bar keno, sono ware
 Dê urze, urze, urze
 Sar bar keno, sono ware
 Qemerê mi, Qemerê mi

¹³kinkor, yew vaş o. buko: bişkok (n), pindik (n).

¹⁴tenel: temel

¹⁵Xaskare, nameyê yew newaleyê de xorîn yo. Pirdosur ra ke sonê dot, uca der o

Selxû mebe, çolmäga¹⁶ na Xaskare
 Urze qatirû top ke, çeyê pîyê xo ko ra bîya ware
 Lazê Hemedê Qemerî vano:
 "Sima pî kîsto, lajî ra nê
 Meyîtûnê hurdemîne fîme têvirare"
 Alê Qemê Mamî vano:
 "A bêbextênîya henêne mekerê,
 Nêyama virênîya dîna û dare."
 Hazar û pûnc sey çaxmaxê mérdeyê areyiji¹⁷ esto,
 Bawo, kes ma rê nêvano alaqutare
 Pesewe û peroz kerdo têra,
 Mazra¹⁸ de yeno vengê şîn û şîware
 De zor o, zor o, zor o derdê cîgera hare
 Bawo, to be sarî kerda, yêna ma sare.
 Roze ama, axa, axayê mi, roza disemîye
 Roze ama, axa, axayê mi, roza disemîye
 Dirbetê Qemerê mi mordê, des û ju yê
 Ser o berbena, dana xo ro, zalima cênye
 Bawo, to be sarî kerda, yena to virênîye
 Urze semawer rone, ondêrî era ci fîye
 Taximê çay û qewa, tepsîye ser ne, bê oda sipîye
 Werteyê meymanûnê xo de bifetelîye —
 Qomo giran amo, nisto ro
 Heyetê Tanzîge¹⁹, memûrê Pilemûriye²⁰
 Dismenê to zâlim o, kerda melule oda sipîye
 Qemer Axayê mi, xebera to çîn a,
 Qemê Alê Kalî amo kîstene
 Meyît hîrê rojî yo
 Hengirvan²¹ de gureto meymanîye
 Qemer, ma cîran îme, era xo vermekuye
 Qemer, ma cîran îme, ti ama meymanîye
 Qemerê mi, Qemerê mi, Mazra ver de şuyê
 Elçiyê bîyarê birusnê waya min a Meçîye
 Vazê: mevindo bêro, "veyvê birayê to gureto de
 Korê, ti ci rê bena berbîye"

¹⁶çolmaga: xirbe (m), page (m).¹⁷Areyij, yew eşîra Dêrsimî ya.¹⁸Mazra, nameyê yew dewe yo.¹⁹Na dewe girêdayîya Pilemorîye ya.²⁰Qezaya Dêrsimî ya.²¹Mîyanê Pilemorîye û Dêrsimî de yew dewe ya.

Se û vîst pangonetê ma da Xidirê Alî
 Ocaxkorî het de mineta ma qebul nêbîye
 Cor wazenê warê Derî, cêr wazenê hardê Pilemurîye
 Bawo, mi to ra va, verê çêberê ma yo,
 Ti meso heyderû²² virênîye
 Lazê Memê Mistê Xişî sima pêguretî ardê,
 Zereyê dewe de da kîstene, nêheqî û bêbextîye bîye
 Qersuna heyderizî, ma rê bîya axûye
 Qersuna areyiz û heyderizî bîya peynîye
 Xidirê Îvîsî be Sosê Kalî ra ke sare na ro
 Dudîga Mazra endî cêvisîye²³
 Qemerê mi, Qemerê mi, ondêra Xaskare
 Ax dê dîna, dîna, dîna, Qemer Axayê mi, bêtivare²⁴
 Heyderû dismenî yê, vanê: "Pî kîseme, lajî fîme virare"
 Vanê: "Ocaxkorêne! Çiqas ke dismen o, ju kî ci rê vazo alaqutare."
 Çêna Tîkmî berbena vana: "Visturî, ocaxkorî!
 Ti kerda bêcîgere, ez kerdû bêsitare."
 Dê wayî, wayî, wayî! Qemer Axayê mi, wayî!
 Vano: "Bawo, bawo! To ez kerdûne şîwanê mal û gayî."
 Vano, "Bawo bawo! To ez kerdûne domonê,
 Rusnûne virênîya mal û gayî."
 Fîsegê Qemer Axayê mi berdî —
 Xanimûnê Tajînû²⁵ têdest a fetelnayî.
 Ondêra Mazra ver de, Qemerê mi, sonê dalî
 Bawo, zereyê Comêrdî kotî de to dazno?
 Zalimî xo çarno Xidirê Alî
 Ti vanê herb qezenc kerdo, nêçe çeyî kerdê tolî
 Çêvesayêne, memuriye²⁶ qelbê xo meyarê,
 Kes qaris nêbeno îsê Comêrd-Olî
 Dewrê hîris û di padîşayû amo şîyo, pasran²⁷ kewto Mistefa Kemalî
 Hîrê sey û şeşt û ses sarayı kerdê tolî
 Padîşayî day arê, kerdî zereyê denizi,
 Qers-Estemol ra fetelnayî.
 Ondêra Mazra ver de, Qemerê mi, sonê kaşî
 Vano: "Êlcî birusnê Pilemurîye, çeyê tanisê ma Avaşî

²²Nameyê yew eşîra Dêrsimî yo.²³cêvisîye: birîye, qedîye.²⁴bêtivar: bêştişbar; îfîmadê însan ke çinê bî yeno vatene.²⁵Eşîrade areyizan a.²⁶memuriye, nameyê meslek a.

Cigerê mi rê berê kefenê xaşî.”

Bawo, bawo, to ez kerdûne qesasê Memê ÎlyAŞî

Qonaxê qereqolî kerdê mereka sîmer û vaşî.

Derheqê mewzûyê na kilame de Saît Bakşî mi ra nîya va: “Ti zanena ke tarîxê Dêrsimî de donemê eşîretîye, olguyêde nîyanen esto. Waxtê lejê mîyanê eşîretan de xeylê însan canê xo ra bîyo, xeylê kes merdo. Mewzûye ke şâîrî (Sey Qazî) na ki-lame de ardo ra ziwan, îste nê mewzûyûn ra ju yo. Mîyanê eşîreta arîyan û eşîreta heyderan de xusumetê peyda beno, no xusumet zî gêreno ra dismenîye. Na disme-nîye bena sebebê canê zaf kesûn her di eşîretûn de. Xora kilame de, fekê şâîrê ma Sey Qazî ra mewzû yeno ra zîwan, zê awa zelale.”

4.3. İMTANÊ BEŞÎNCÎYE

Asme vejîye, bîye newîye

Ustune ra şîyune Qisle de

Mi ıstîda xo nus kerde

... Şîne kewtune îmtanê beşîncîye

Nê la-lao, çêver de vejîye çêneka xocîye

Tepeşîre gurete, texte ro şîye

Nus kerd, -ax ve mi ro vone!- hao berd rasna ve Deruye

Mi va; kilê, suwalûnê ke ti kena, pêro suwalê Gîawurîstanîye

Kilê, Heq vone! Ez nêşîne qurvetîye; —

Cêr şîne Mamekîye, cor şîne Pilemorîye, nat amûne ondêra Nazimîye

Kaxita sipîye, çimûnê mi ver de bîye gola kêwîye

Qeleme na wa bîye dare, çimûnê mi verde rewîye

Awa ke mi vîrî de bîye, kilê, a çî (kî) ewro mi vîr a şîye

Kilê, Heq vone! Ez cayê nêşîne,

Nê Rus dewe, nê şîne qurvetîye

Nê kî şîne Rus-dewletîye

Ewro suwalunê ke ti nus kena, pêro suwalê Gîawurîstanîye

Peyê Qislî de sona ondêra Golbaşîye

Arda verê mi de na ro, kaxita sipîye

Vanê; Ferat biwane, to kerde eskerîye

Mi reyê tede nîyada ke, tede çîn a qesêda kirmancîye.

Mi va; Heqî ke ard hurê, mi ke gurete diploma beşîncîye

Ez sonû beno basqanê Anadolîye

Sima malimûnê Nazimîye surgin kenû

Rusnenû ondêra Rumelîye.

²⁷pasran: iqtîdar.

Saît Bakşî derheqê na kilame de mi rê nîya va: "Qesê na kilame, Dêrsim de dewa Delaw (Ayranlı) ra rehmetî Ferhat Çinarî nuşte û vatê. Belkî ti zî zanena, verî heqê daybî ê ke dîplomaya xo ya mektebê verî çîn a. Ê teber ra kutêne îmtan, heqe ke qezencê kerdê, dîplomaya mektebê verî dênê ïnan. Îmtanêde nîyanê beno ya, rehmetî Ferhat Çinarî vato balê dîplomaya mina mektebê verî zî bibo, no semed ra sono sere dano Nazimîye Mîllî Eğitim Müdürlüğü ro. Muracatê ey qewul beno. Roja îmtanî zî mektebo ke îmtan tede beno sono ê mektebî. Qayt keno ke ê ke îmtan kenê pêro malîmê Nazmîye yê. Ê zanenê ke Ferhat Çinar hem deyîrbaz o, hem zî şâîr o. No semed ra ci ra vanê ke: "Apo ti ke ma rê kilamê mevajê ma dîploma to nêdanîme." Tenê beno tedîrgîn û rehetsiz labelê pê ïnan bas nêkeno, waştena ïnan ano hurendî; uca na kilame rêz keno vano. Dima kuno îmtan û na qeyde dîplomaya xo ya mektebê verî gêno."

4.4. ERÊ EZ HEYRANÊ TO VÎ

Erê, ez heyranê to canike vîne
 Çênenê, tel û biska zerde
 Sirota to vêsenâ, er-erê kivara mi
 Zê sata zavutûn a zerrne
 Vana: lawo, gozaga gerdene
 Şîşî ti ra reyne
 Xo rê sare ser ne

Çêwûnê ma bar kerdo
 Şiyê Warûnê Çatî
 Va der bîyo, yeno
 Kivara mi, vayê dotî
 Erê, bezna to rindek a
 Hakîs²⁸ de zê qawaxa Silemanê Feratî
 Erê, mirodê min û to bikero
 Xiziro ke werda uwa Avû Hayatî
 Erê, usar na wo ame
 Yênenê fetelînê tejîr û celev kaşî
 Ez ke sewê gerdenê to ver de rakû
 Kunû wertê orxan, dosegê xaşî
 Ucaxkore goyulû ra persenû
 To ser a çîçege nîyama
 Kowûnê Dêsimî, wertê vaşî
 Erê, sirota to vêsenâ

²⁸Hakîs, dewa Dêrsimî ya. Na dewe girêdayîya Qisle (Nazmiye) ya.

Zê alaturkê suka Beşiktaşî
 Erê to ez kerdû tengê
 Tenga mordemê nêweşî
 Saxa peyene vaze, er-erê roya mi
 Çê-çênê, canê mi şî
 Ti qutîya bafine veze
 Erê, ez xo rê cixarê têra pîşî
 Kemanê xo ez bizêrî
 Er-erê roya mi, leyê to de ronîşî
 Sarê xo ez ronî, çê-çênê kivara mi
 Serê gerdenê şîşî

Bonê yare mi persenê
 Bonê ma ra xeylê dot o
 Vanê meymanê amo dewe
 Nêzû çê kamî de vineto
 Vanê meymanî persenê
 O çî şâîrê qeza homet o
 Çênê di goyulû ke zuvînî gureto
 Guna nîya, saltanet o.

Derheqê na kilame de zî Saît Bakşî no malumat da mi: "Na kilame şâîro ke mîyanê tarîxê Dêrsimî de tewr namdar zê şâîrê sewda yeno zanitene, kilama ey a. Nameyê nê şâîrê sewda zî Sayder (Sayê Alê Moşî yan zî Seycan) o.

Çutur ke zereyê misrayan de yeno vînitene, na kilame zaf benzetmeyanê rinde-kan ra ameya pêser û tekêde xo zî çîn o. Sayderî, tena sewda ser o nusno, şîwarî nêviraştê; pêro pîya se û ju kilame viraşta. Labelê kilamanê ey ra nika repertuwarê mi de tena heşt kilamî estê. Ëy kilamê bînî, pêro pîya bîyê vîndî şiyê. No zaf çîyêde xirab o, kederin o."

ŞİWARA USIVÎ

Payîz o, payîz o, payîz o, cadeyî bîyê kanî
 Maye vana: meso cîgerê mi, vinde
 Usivê mi, onder leyê sanî
 Ma rê lazim nîya cîgera mi
 Xinamenîya Derê Bolevanî
 Verinde ra wertê ma de esta
 Biko, dewada giran a, Des û Di Îmamî
 Çê Alîyê İbrayîm Axayî persena
 Usivê mi, werinde ra çê şeytanî
 Nê dayê, tezelî²⁹ ez pernu berdû

Sat û deqê mi bîyê tamamî
 Ez şûne, waştîya xo mi gurete
 Zere ra vejûne, kewtûne verê bonî
 Zalimû pey ra nay ve mi ra
 Dayê, onderê qersunê yunanî
 Hen ke nay vê mi ra, heyvetê xo û goyilî ra
 Leyê xo de dest est ra waştîya xo
 Na pêsê fistanî

Waştîya Usivê mi ci ra gureta berda
 Onder dewûnê Erzinganî
 Sima ve Heqî kerênê hala şêrê
 Nê zalimû berda, danê kamî

Daxbegî³⁰ vera, cîgera mi, sona şûye
 Vano: dayê, ez sonû, waştîya xo anû
 Ti mayîne nise, rawa Usivê xo bipîye
 Mi mayîne gurete şûne, kemer nêvêno
 Ceneza Usivê mi, teng meras mi de vejîyê
 Heq adirê cîgere wedaro, mi hen zona ke
 Kardî nê ro cîgera mi, zerya mina bele
 Zerê mi de hencerîyê

Xeverê amê Memedê Biray rê, va ke:
 Birayê to kişiyo, waştîya xo pêyser şîye
 Nê maye vana: Memed, ti kotî menda?
 Daîma îsanî dest nêkuna birayıye.
 Vano: dayê, mi qolê xo guret
 Xo sana hetê Sola Dizîye³¹.
 Vano: mi nêzona ke yênê verenîya ma
 Birnenê, cendermê Pilemorîye
 Ma ra cênê benê waştîya birayê mi, eve hêşîrîye
 Corû keşî nêdîyo ke zama kişiyo,
 Pêyser şîya waştîya xuya newîye
 Nê dayê, zor o derdê birayıye
 Dîna çimûnê mi ver de bîya teng û tarîye

³⁰tezel: qeder (n).

³¹Daxbeg, dêwa lolanan a. Pilemorîye de Pirdosur ser o girêdayîya.

³¹Sola Dizîye, nêzdîyê dêwa Daxbegî der a.

Esto gile ko wû gêrîsû, Usivê mi, zereqê tîzî
 Kemer û dar û berê yavanî nêveno, kerdo hazır
 Tose de mendo, henê dest û nenigî
 Yê maye ve kor vone, Usivê mi,
 Soye nêgureta, neşîyo serê şîvîgî
 Nê biko, kamî zowtî da ve cencenîya to ro
 Va ke, dest de bimano henê dest û nenigî
 Tezelê cencenya Usivê mi rê
 Kemer û dar û berê Daxbegî ra nîso
 Biwano, sewtîmalê pepugî
 Ez ke rosî, derdunê xo û cîgera xo
 Na dîna çolmäge de qesey bikerî
 Estemol de nêfetelîna, gemîya serê dengizî.

Derheqê na kilame de zî Saît Bakşî wîna malumat da mi: "Qeydê 'Şîwara Usivî' şâîrê Dêrsimî Sey Qazî yîmîş kerda. Usiv dewa qezaya Pilemorîye Daxbeg ra yo. Dewa Derê Bolevanî de waştîyêde xo bena. Rojê maya xo ra vano: "Anê, ez şona waştîya xo remnena ana." Maya xo vana: "Lajê mi, meşo xinamîyena Derê Bolevanî ma rê lazim nîya." Ortê ê di dewû de tabî xusimete bîya, ju kî kewrayenî bîya. Labelê Usiv waştîya xo ra zaf hes keno, eşîqyo ra ci, vano: "se beno bibo ez waştîya xo remnena." Sipelayê sodirî de urzeno ra şono keyeyê waştîya xo -bi texmîn ma vanîme demeke pîyayîne soz do ra jumînî-, waştîya xo dest de gêno, kuno şêmîga keyberî; labelê mordermê waştîya xo hay rê ci benê, pêy de tifang erzenê nanê Usivî ra, Usivî verê keyberî de kîşenê. Îşte na Şîwara Usivî no semed ra şâîrê Dêrsimî Sey Qazî yîmîş kerda vata."

5. MÎYANÊ DEYÎRANÊ SAÎT BAKŞÎ DE DEYÎRÊ KE MEWZÛYANÊ KOMELKİ SER O YENÊ VATENE

5.1. Erf û Edet

Erf û edetî ge-gane şekil danê heyatê şarî, no semed ra zî ra û rêcê şarî rew xi-rabe nêbenê. Tayê cayan de zî şarî ke erf û edetî hetê xirabîye ser gurênayî, o waxt nê benê sebebê çîyêde bînî. Lazim o ke şar ferqê kulturê xo de bo, kulturê xo bise-vekno, la timûtim modern bifikirîyo û modern biciwîyo. Kilama "Veyvike"² de ke ma nî-yada, ma vînenîme ke şâîrê na kilame (Sevîm Aydin û Saît Bakşî) erf û edetan ser o vindetê.

1. Odet çîn o, tore çîn o
 Darîyê we odet û torê ma
 Wertalixû de fetelîna
 Xiravîye û bêbextîye
 Rindîye û însanîye rê hewî ya

2. Ax qe nêqedînô na zulumê ma
 Ra û welax pêro kemer û kuç o
 Bellî nêbenê ra û rêcê ma

5.2. Cîranîye

Cîranîye mîyanê şarê ma de zaf muhîm a. Dewan de şarî qîmetê cîrananê xo za-nitêne. Roja rinde de roja xirabe de tim leyê yewbînî de ca girewtêne. Shaîrê ma Saît Bakşî zî şîira xo de nê mewzûyî ser o vindeno û çaraneyanê cerênan de, bêcîrane rewşa dewa xo ifade keno.

1. Way cîran a, way cîran a
 Cîrane ma rê ro wû can a
 Sodir o cîrane usta ra
 Dewa ma ra bar kena, sona

2. Çênenê, ama ondera kalîye
 Cîran, peyser nêna cencîye
 Ma rê rind a cîranîye
 Cencêni endî vîerde ra, şîye

3. Cîrana mi ke dewe ra şîya
 Cîgera mi kerda letîye
 Dewa ma kerda îpisize
 Mi rê bîya zê xerîvîye

5.3. Şîware

Mewzû ci beno wa bibo, sebeb ci beno wa bibo şîn û şîwarî, mîyanê şarê ma de yet kemî nêbenê; no semed ra şarê ma zafêrî murizin o, kederin o, zereyê xo ve-şaye yo. Şarê ma Terteleyê Dêrsimî dîyo, ey ra derbaz bîyo; semedê bawerîya xo, fîkrê xo tim qir bîyo. Sey şarê ma erdê ma zî dirbetin o. Na rewşa şarê ma; no semed ra mîyanê deyîran de zaf ca gêna. Çike deyîrî veng û vajê şarî yê, deyîrî şîye ro zer-rîya şarî, sey zerrîya şarî gîrinê.

Tayê misrayanê Şîwara Usivî de nîyadîme:

1. Payîz o, payîz o, payîz o, cadeyî bîyê kanî
 Maye vana: meso cîgerê mi, vinde
 Usivê mi, onder leyê sanî
 Ma rê lazim nîya cîgera mi
 Xinamenîya Derê Bolevanî
 Verinde ra wertê ma de esta
 Biko, dewada giran a, Des û Di Îmamî
 Çê Alîyê Îbrayîm Axayî persena
 Usivê mi, werinde ra çê şeytanî

2. Nê dayê, tezelî ez pernû berdû

Sat û deqê mi bîyê tamamî

Ez şûne, waştiya xo mi gurete

Zere ra vejûne, kewtûne verê bonî

Zalimû pey ra nay ve mi ra

Dayê, onderê qersunê yunanî...

3. Esto gile ko wû gêrîsû, Usivê mi, zerekê tîzî

Kemer û dar û berê yavanî nêveno, kerdo hazir

Tose de mendo, henê dest û nenigî

Yê maye ve kor vone, Usivê mi,

Soye nêgureta, neşîyo serê şîvîgî

Nê biko, kamî zowtî da ve cencenîya to ro

Va ke, dest de bimano henê dest û nenigî

Tezelê cencenya Usivê mi rê

Kemer û dar û berê Daxbegî ra nîso

Biwano, sewtîmalê pepugî

Ez ke roşî, derdunê xo û cîgera xo

Na dîna çolmage de qesey bikerî

Estemol de nêfetelîna, gemîya serê dengizî.

5.4. Talkerdena Dewan

Serra 1994 de dewlete, semedê xizmetâ-sîyasetê xo, dewanê ma ra ma eştîme teber; adir na dewanê ma ra, dar û berê ma ra, vesnay. Şarê ma da koçkerdene, surgin kerd ruşna bajaranê pîlan. Ma bi hesreta dewanê xo mendîme, dewê ma zî bi hesreta ma mendî. Saît Bakşî bi çaraneyanê kilama xo "Dewî Dewî" de, nê mewzûyî ser o vindeto.

Mavajîme:

Dewî dewî, dewê ma yê

Koyî koyî, koyê ma yê

Ma kî pêro ca verday

Pêro ma ra heredyayî

2. Birr û velg û, vasê ma yê

Rast û duz û kasê ma yê

Ma kî pêro ca verdayî

Butu ma dima bervayî

3. Dewî dewî, dewê ma yê

Henîyê serdinî, royê ma yê

Ma kî pêro ca verdayî

Pêro ma dima bî ve juyayî

5.5. Heskerdiş (Sewda)

Bêheskerdene ciwîyayene nêbena. Însan çinayî ra wazeno wa ey ra hes bikero, wazeno însanî ra wazeno teyr û turî ra hes bikero. Çike manaya ciwîyayene bi xo, xora heskerdiş o. Erdê Heqî de însan çitûr ke bê awe nêvindeno, bê sewda zî ganî nêmano. La ez vana ma nê wextê bêruhî de têşanîya heskerdişî ancenîme. Verê manaya heskerdişî hîna zaf bîye. Ma zî têşanîya xo bi misrayanê şâîran orte ra danîme we. Şâîre ma Sayder, kilamanê xo yê hekerdişî ser o namdar o. Cêr ra, di kilamanê ey ra çend çaraneyî ca gênê, tede nîyadîme.

ERÊ DESTÊ XO RA MA DE

1. Erê, mirodê min û to bikero
Çênê, sosina mi, Howtemalo Qiz de
Howtemalo Pîl de, dar û berê Comerdî
Bextê ma rê bêro sizde
Erê damay, damay, damay

2. Çê delxê to sana ma
Zeke teyro ke maneno
Wertê duman û mizî de

ERÊ EZ HEYRANÊ TO VÎ

1. Erê, ez heyranê to canike vîne
Çênê, tel û biska zerde
Sirota to vêseña, er-êrê kivara mi
Zê sata zavutun a zerrne

2. Erê, bezna to rindek a
Hakis de zê qawaxa Silemanê Feratî
Erê, mirodê min û to bikero
Xiziro ke werda uwa Avû Hayatî

3. Erê, usar na wo ame
Yênê fetelînê tejîr û celev kaşî
Ez ke sewê gerdenê to ver de rakû
Kunû wertê orxan, dosegê xaşî

5.6. Eşiretiye

Wextêde mîyanê şarê ma de eşiretiye zaf muhîm bîye. Mîyanê tayê eşiretan de zî xirabîye pêyda bîbî. No wezîyet bi sebebê kişiyayışê zaf kesî. Şâîr misrayanê xo de ca dano nê mewzûyî:

1. Qemerê mi, Qemerê mi

Selxû mebe çolmaga na Xaskare
Urze qatirû top ke, çeyê pîyê xo ko ra bîya ware

2. Lazê Hemedê Qemerî vano:

"Sima pî kîsto, lajî ra nê
Meyîtûnê hurdemîne fîme têvirare"

Alê Qemê Mamî vano:

"A bêbextêniya henêne mekerê,
Nêyama virêniya dîna û dare."

Hazar û pûnc sey çaxmaxê mîrdeyê areyijî esto,
Bawo, kes ma rê nêvano alaqutare
Pesewe û peroz kerdo têra,
Mazra de yeno vengê şîn û şîware
De zor o, zor o, zor o derdê cîgera hare
Bawo, to be sarî kerda, yêna ma sare.

5.7. Mekteb

Semedê dîplomaya dibistane malimî, zor danê şâîrê na kilame Ferhat Çinarî; o zî qalê dîplomaya dibistane keno. Misrayanê ey de nîyadîme:

Ewro suwalunê ke ti nus kena, pêro suwalê Gîawurîstanîye
Peyê Qislî de sona ondêra Golbaşîye —
Arda verê mi de na ro, kaxita sipîye
Vanê; Ferat biwane, to kerde eskerîye
Mi reyê tede nîyada ke, tede çîn a qesêda kirmancîye.
Mi va; Heqî ke ard hurê, mi ke gurete dîploma beşîncîye
Ez sonû beno basqanê Anadolîye
Sima malimûnê Nazimîye surgin kenû
Rusnenû ondêra Rumelîye.

6. PEYNÎYE

Mi waşt ke na xebata xo de bi deyîrbazanê ma ra Saît Bakşîyi, ez hem qalê deyîrbazan hem zî qalê deyîrbazîye bikerî. Çike edebîyate şarê ma, edebîyatê fekkî ra rêz bîyo. Edebîyatê fekkî zî bi deyîrbazan ameyo resayo na roje. Ma hem ïnan rê deyndar ïme hem zî no wezîfeyê ma yo ke ma ïnan bidîme naskerdene. Saît Bakşî zî zereyê nê deryayê deyîrbaziye de merdîmêde muhîm o. Lazim o ke wendoxê kirmancîk yê ke ma dima yenê, hîna hîra nê deyîrbazî ser o vinderê.

Ez bi Saît Bakşî vejîyane ro rayîr. Mi waşt ke tîya de pencerayake qijkeke yakerî û na pencera ra Dêrsimî û kulturê Dêrsimî de nîyadî.

Şîrê ke ez ser o xebitîyane, pêro Saît Bakşî bi xo, arşîvê xo ra çînitê we û day mi.

Ancîna derheqê şîran û şâîranê şîran de zî Saît Bakşî malumat da mi. Ez semedê nînan ra Saît Bakşî rê zaf sipas kena.

ÇIMEYÊ NUŞTEKİ

- 1- Gündoğar, Sinan: *Üç Kurt Ozanın Hikayesi*, Elma Yayınları, İstanbul, 2005
- 2- Karasu, Doğan: *Bingöl Dengbêlli*, Pêrî Yayınları, İstanbul, 2007
- 3- Kevirbirî, Salihê: *Bir Çığlığın Yüzyılı Karapetê Xaco*, Elma Yayınları, İstanbul
- 4- Uzun, Mehmed, *Dengbêjlerim*, Ithaki Yayınları, İstanbul, 2007

Kesê Çimeyî: Saît Bakşî

Şewirmendê Tezî: Mehmet Tayfun

ÇARANE

Heqîbeyê mi de nanê toqe
Ez bigêrayêne dewe û sûke
Lete bi letê mi vila bikerdêne
Wa ez pîzevêşan bimerdêne

Dilo BARGIRAN

KITABÊ MURAD CANŞADÎ “HESÊ MIŞÎ” SER O

| Nadîre Guntas ALDATMAZ |

“Hesê Mişî” nameyê kitabê hîkayeyan yê Murad Canşadî yo. Murad Canşad bi hîkayeyanê nê kitabê xo yê diyinî bîyo hîkayenuştoxode zaf muhîm yê edebîyatê ma û mi gore seba ameyoxê edebîyatê kirmançî hêvîyêk o. Ez texmîn kena ke dinya hîkayeyanê ma ya qeyîme bi hîkayanê Muradî zaf aver şona.

Heyatê şarî yo tewr sade; dej û şayîye, eşq, zerrîvesnîye, heyatê hepisxaneyî, dewê veşayeyî, peynîya ro ci eşeqiyena celadê xo, zerrînerm û gonîgermê ke binê qilafetê xirabî der ê, nê hîkayeyan de bi ziwanode mîzehî ameyê verê çiman.

Karakterê hîkayeyanê ey ma rê qet xerîbî nîyê. Tayê kesê ke hîkayeyan der ê, belkî zereyê heyatê ma tayne de çin ê la ma ïnan zaf rind nas kenîme. Mesela, hîkayeya “Şewla” de karakterêde sey Şewla heyatê ma yê rojaneyî de zaf çin a. Labelê ma zanenîme ke domanê sey aye estê, “heval”ê may û pîyê xo yê. Şewla, domana qij a ke sey pîlan vindena, luzimîya “hevalîye” ana herindî, giranîya “hevalîye” ancena, heqa xo ya bermayîşî bîle seba xatirê “hevalîye” kena feda, a ya. Halbukî domanî bi bermış doman ê.

“Şewla” de domanê ke orteyê sîyasetî de ameyê dinya û bêwext bîyê pîl, ïnan vînenîme la merdimî wexto ke na hîkaye wende xemgîn nêbeno, bi rîhuyayîş maneno. Hîkayeyê nê kitabî pêro winî yê. Rîyê merdimî de peşmirîyayîşî ca verdanê coka wendena kitabî zaf keyfweşîye dano wendoxan. Mi dest bi kitabî kerd û qet nêwaşt ke destê xo ra ronî heta ke mi qedêna. Ez çend rojî tesîrê hîkayeyan de menda û çend rojî xo xo de huyaya.

Hîkayeya “Eşqê Kerge” de halê kerge zaf şîyo re halê ma kurdan û hetê ra kî şîyo re halê cinîyan. Tîya de luye ge dewlete ge camêrdî ana re vîra merdimî. Qet vîrardîş çin bo kî na hîkaye sey sanike ameya nuştene û hende kî weş a, merdimî ke wende helmo germin yê maya xo peyê vileyê xo de hîs keno. Na hîkaye ra boyâ sêneye dayîke yena. Coka merdim wazeno ke aye zereyê xo kero û qet ci ra nêvezo. Ziwanê hîkaye zaf keyfin o. Wendişê xo kî hende asan û weş o.

Hîkayeya “Xemgînîye” de kî cumleya peyêne ma rê her çî vanâ: “Eşto ser eşto ser! Xirê mi ra ke eşto ser!”

Merdim ke bî kokim, hêvîya xo bi cuye nêmende, dinya ke birjîyo umurê ey de nîyo. Dêmek heyat de çîyo tewr muhîm cuya merdimî ya. Dîyalogê qiseykerdoxî û Ap Husêni weş, asan û komik o. Hîkayeyan de çîyo ke tewr zaf huner wazeno belkî kî

viraştena dîyalogêde hunerin a. Çike viraştişê hîkaye de dîyalog ganî zaf herindî de û rind eyar kerde bo. Dîyalogê her şes hîkayeyan kî zaf bi huner virazîyayê. Qet sabrê merdimî teng nêkenê aksê ci reng û aheng dane hîkayeyan.

Nuştoxî hîkayeya "Hesê Mişî" kî fekê Heşê Birrî ra nuşa. Goreyê efsane Heşê Birrî kî zemanê merdim bîyo. Mevzûyê Heşê Birrî de zaf efsaneyî estê. Nînan ra yewe kî Muradî nuşa. Goreyê hîkaye Heş wayîrê surîye bîyo, pirç roto û qenter de hîle kerdo. O pirç nîşto pira û Heş bîyo heş. Coka qiseykerdişê Heşê Birrî qet xerîb nîyo la ez vana no qayîtkerdîş qayîtkerdîşê heşê ke birr der ê, yê ïnan o. Birr ra asa-yena hayatê Hesê Mişan o asan, cuya dewe bi çimanê ê koyan qisey bena.

Tîya de leyê qewet û qudretê Heşê Birrî de bêqewetî û feqîriya Hesê Mişî vînenîme, rindekî û hesreta "Welatê Mazêran" vînenîme. Nuştox peyê na rindekîye ra heta kotî şono, heta kotî ma tey beno merax kenîme la dima bêvengîye... Xirbeyî, reng û boyâ tenîye, banê dêssîyayê ke ginayê piro, çinbîyayena zimmayîşê hingan, bêvengîye bêvengîye, mîyanê na bêvengîye de kuztayîşê kutikê Hesê Mişî heşne-nîme.

Wexto ke dewê ma veşnayî, çik ke can teder o pêro têdima merdî. Nînan ra tewr erey kutikî merdî. ïnan tenêna qeyretê cuye kerd la tebayî rê nêbî, peynîye de ê kî merdî. Na hîkaye de kî merdim rasterast halê dewanê winasîyan vîneno. Kutikê Hesê Mişî yo ke zemanê erd lingan ver de lerzêne nika lapê asteyî yo, hende ke helm teder o. Verê nê zulmî de heş bîle ecêbe der o.

Hîkayeyade bîne "Purîyenê Vewre Ver_de" de merdimêk serê koyan der o, ceng der o. Yanî mumkin o ke o bi eskerî ra rastê yewbînî bibê û yewbînî ra merdim bikişê. La eynî merdim qiymîşê keke nêbeno ke aye orteyê vewre erzo. Çike serd o, puk o her ca bi vewre ameyo girewtene, "dorûver kerr û lal o". Keka ke bi gonîya ey bena weye û ciwîyena, nika mabênenê beçikanê ey de xilxilîna, sereyê xo bena ana, lingan erzena û bi nê qiseykerdişî seke verê çimanê ma der a, a keke, keka ey orteyê vewre de çitûr bivindo, se bikero! Kiştene û xelisnayene, can girewtene û can ci dayene, her çiqas ke durum sey paradoksî aseno kî esa-sen no hal gêrayîşê zerrîya qehremanî ya nerm û germin yo. Gêrayîşê keyeyêde ger-minî yo. Keyeyo ke tede tanîya însanî esta. Belkî coka keka xo peyser pistunê xo de ca keno.

Qehremanê hîkayeya "Pitayîşê Zerrî"



seba tayê camêrdanê kurdan numûneyoda zaf tîpîk a. Sey şêrî veng vezeno, erd û asmên lerznero, rast kî "Wehşet" o. La binê na wehşetîye de zerrîyade nerme esta ke ge-gane kî bena sey pisînge. Verê qiseyêde weşî de çime xo benê hît, destê xo lerzene. Seba merdimanê winasîyan taswîrêko zaf hunerin o.

Kitabê Murad Canşadî bi hîkayeyade eşqî qedîno. Hîkayeya peyêne kî sey ê bînan weş a û merdimî tey bena. Merdim kewno zereyê hîkaye, tey şono, beno ïnan ra yew.

Nuştox tîya de ma rê pencereyo ke tede heyatanê qijan vînenîme akeno. Sûkade qije de çîlî-vîlîya qican, bêvengîya dêsan, germê verva hamnanî û bêhedurîye. Dima eşqê Aze û qiseykerdoxî. Pirdo ke mabênenê zerrîya ey û aye der o game bi game beno berz. No eşq mabênenê tenayîya însanan de beno zêde, beno rindek. Na sûka qij û bêhedure de êdî tenayîya merdimî nêmanena.

Na hîkaye de nuştox ancî ziwanî mîzahî ca nêverdano. Çend cayî de tayê hereketê erotîkî bîle bi mizah xemelhaye. Coka giranîya eşqê melankolikî çin a û merdim zaf rehet û rîhuyayîş waneno.

Hetê şeklê ziwanî ra Muradî, ziwanî standard tercîh kerdo û zaf rind kî bîyo. Ey ziwan winî bi hunero girs xebitnayo û winî destê ey ra rind ameyo ke ez verê nê hunerî de şaş bîya. Teberê tayê qalibanê lokalan ra qeyir -ke luzimîya ïnan kî zaf a-merdim caran fam nêkeno ke Murad Dêrsimij o. Di-hîrê cayan de tayê idiomê zaf weşî bî. Ez vana nê tena hetê Dêrsimî de estê. Mavajî: Sey "boya Xizirî" yan kî qalibêde sey "Ti di çıkışa mi nê!" Zobî Murad bi nê kitabê xo mintiqaya xo ra vejîyayo û bîyo nuştoxê heme kirmancan.

Luzimîya nuştişê standardî seba ma zaf zaf muhîm a. Wexto ke merdim bi ziwanê xoyê lokalî binuso hem hetê ê bînan ra rind fam nêbeno hem kî ziwanode müşterek nêvirazîno. Kitabê Murad Canşadî tena hetê edebîyatî ra nê eynî wext de seba standardnuştişê kirmancî numûneyode zaf muhîm o.

Winî aseno ke Murad Canşad bi gêrayîşê xoyê serê dinya peyê beran de kî dewam keno. O bi çekuyanê xoyê zelalan sey awa dereyi xo kuwenê no hêm û do hêm ra, ge şono dewe ge yeno sûke ge şono serê koyan ge-gane kî yeno hepisxane, gêrayîşê xo bi vengode berz mabênenê bêvengîye de dewam keno. Çekuyê ey winî bêqusir, her yewe winî cayê xoyê rastî der a ke sey notayanê muzîkî têdima rêz bîyê û ne zêde ne kî kêmî yê, goşan rê zaf weş yenê. Bi no tore hîkayeyî hem manaya xo ra hem kî ahengê xo ra teba vîndî nêkenê.

Murad Canşad, ez bawer a ke rojê yeno wendene û tarîxê edebîyatê kirmancan de bereqîno. Nika cayê ey çiqas ke teng o, zîhnê xo, ufqê xo hende hîra yo. Hêvîya mi winî ya ke Murad na raya derge ra gêrayîşê xo dewam keno.

Ez nika ra kitabê eyê hîrêyinî pawena.

ŞEYDA ASMÎN Û “ZEMAN SEY FEKÊ KARDÎ BÎ”

| Çetin SATICI |

Şeyda Asmîn 1977 de dewa Gimjimî (Varto) Sêgire (Diktepeler) de ameya dinya. Wendişê xo hetanî unîversîte dewam kerdî. Unîversiteya Ege Fakulteya Muhendîsîya Zîretî sinifê diyin ra wendiş caverdayo. 2009 ra nat dest bi nuştişê kirmancî kerdî. Gelêk nuşte û hîkayeyê aye rojnameyê yewin û verên yê kirmancî **Newepelî** û kovara edebî hunerî **Şewçila** de weşanîyayê.

“Zeman Sey Fekê Kardî Bî” kitabê aye yê hîkayeyan o. Kitab emser Dîyarbekir de Weşanxaneyê Roşna ra weşanîyayo. Kitab 152 rîpelî yo û tede 24 hîkayeyî estê.

Hetanî nika kirmancî de xeylî kitabê edebî ameyê nuştene. La “Zeman Sey Fekê Kardî Bî” kitabo verên o ke hîkayeyê koyan ke yew cinî cuya şervanan ser o nuşto. Seba naye ez Şeyda zaf pîroz kena, destê xo weş bo ke nê hîkayeyî nuşnê.

Temaya hîkayeyanê Şeyda derheqê rewşa welatî, azadî miletê ma, cêni, şervan û şero ke şervanî koyan de danê de ya. Kitabê Şeyda, di qisimî yo; “hîkayeyê domantîye” û “hîkayeyê koyî”. Ez vana hîkayeyê domantîye, çike nê hîkayeyî domantîye de dewe de vêrdê ra. Mesela, çîyo ke sereyê şima de vêrdo ra, yan jî sereyê mi ra vêrdo ra, sereyê Şeyda ra jî vêrdo ra. Şeyda nê serameyeyî kerdê hîkaye. O çî serê mi de jî vêrbî ra hema ez zaf ser o nêfikirîyaya ke ez ê serebutan se kena hîkaye. Mesela, hîkayeya “Ez Bîya Çikînîyade Bêvenge”. No derheq de wexto ke şîya mektebê verênî, aye sere de vêrda ra. Na çikînîye winî ana verê çiman:

“Piyê mi destê mi destê xo ra vet. Piyê mi destê mi verda ra. Ez bîya çikînîye! Ez bîya çikînîyade bêvenge. Îhan ez koka xo ser a visnaya, kerda ‘kengerê verê vayî’.” (r. 7)

Hema Şeyda nê çîyê ke qijkekîya de aye sereyî ser de vêrdê ra zêdeyê înan kerdê hîkayeyê bitamî. Her kes winî hîsanê xo de zindî nîyo ke binuşno!

Şeyda, ziwano ke şuxulnayo zaf dewlemend o. Ti qayît kena çekuyê kurmancî jî tede estê. Nuşnayena Şeyda ra êno fam kerdene ke zaravaya kurmancî jî rind zana. Ez bawer kena şima naye hîs kenê. Hîkayeyanê xo de domanan ra hes kena û domananê welatî ser o nuşto. Servanan ser o nuşto domantîya xo ser o nuşto...



Nê hîkayeyan de çîyo ke bala mi anceno kulturê koyan o. Malumatê derheqê kulturê şervanan de mabênenê cumleyan de dana. Tay cayan de çolî dana nas kerdene ke hîkaye bêro fam kerdene. Çol, cayo ke hîkaye vêrena ra dana nas kerdene, sey resmî ana verê çiman.

Ziwano ke şuxulnayo tay cayan de sey terzê ziwanê romanî nusîyeno, tay cayan de sey helbeste nusîyeno. Mesela winî:

“Payîz o, xoza rîpêşê xo yê keskî hêdî-hêdî erzena, ê zerdî ancena xo ser. Ma tenê zerd? Sûrode tarî ke pelgê asmêran gureto dûrî ra aseno. Sayêrî bi ïnan ra bejne danê téver. Xewxêrî kî ïnan ra kêmî nêmanenê. Vamêrî, murîyerî û sewbîna pêro meyweyêrî payîzî benê reng bi reng. Mordem qayîl o ke xo rê tayê cor de vîndero tede nîyado. Duştê na manzara de seba ke demode kilm de ê pelganê xo birişnê, zerrîya mordemî bena xemgîne la xora zerrî kî xemgînîye ra hes kena. (...) Ti zana hevala Rojda, ez tewr zaf çîyî ra tersena? Rojê bêro ez duştê na manzara de xemgîn mebî.” (r. 94)

“Tawo ke ê wuştî ra şî huyayîşê ïnan zinaranê hemverî de gulbang da.” (r. 95)

“Nika nîya dirbetin mebîyêne şikîyêne xo bierzo berzan, xo bierzo gilê koyan, na dahle ra xo bixelesno ra. Dahle hertim heş ardêne vîra aye. Maya xo ya çimbeleke reyêk dahle de raştê lona heşe amaybî. Tawo ke amaybî çeye, rî de reng û rûçik nê-mendibî, bîbî sey zerdikê hakî.” (r. 148)

“Şiverê bena derg û dûrî. Şonê nêşonê nêqedîna. Qefeliyayê. Qudûm zonîyan de nêmaneno. Veracêr bena, veracor bena, bena hîra, bena tenge. Asêyêk ra vîyarena. Fek de bîne birnena. Lewan qeleşnena ra. Lewan ra gonî şona. Zerrî ra xora timûtim gonî şona. XO bierzê bertengê kamî? XO bierzê bertengê Heqê asmênî? Ma hinî nêbî ke her çî dema ke Xizirê serê hardî de bî Heq veciya asmên, ê kî bêwayîr mendî. Welato berzo rîndek bêwayîr mend. Kewt binê linganê verganê haran. È deman Xizirê serê hardî reştêne tenga ïnan. O bî Heq tepîya Xizir ïnan ra miradîya, èdî nêreseno tenga ïnan.” (r. 89)

Tay cayan de wendoxî de qesî kena vana “Şima va se? Mi zaf kerd derg ne? Temam ez nika reyna bêrî Sîse ser.” (r. 30) Yan jî “bê mesele ser ke hela se bîyo” no qeyde wendoxî ana xo ser. Tabî, hîkayeyê ke bîyî hîkayeyê koyan, o çax ïnsan hetanî peynî mebero zerrîya ïnsanî rehet nêkena. Heta ke rest peynîya hîkaye dilê ïnsanî bi çargamî erzeno. Uca de ïnsan vindeno, di pelan pey de êno, hetanî peynîye reyna waneno. Sereyê xo berz keno qaytê corî keno. XO keno zereyê hîkaye. Ze-reyê hîkaye de ca dano xo. Perseno, ma ez bîyêne mi se kerdêne? Hîkayeyê Şeyda winî candar ê.

Wexto ke mi hîkayeyê Şeyda wendêne, mi fam kerd ke nê hîkayeyan de kesê ke rolê xo esto, tayêne ez nas kena. Mi mabênenê cumleyen de huyayîşê Şeyda heşna, vengê aye ame goşanê mi. Se ke duştê mi der a, mi rê qesî kena. Çi kê nê hîkayeyî cuye ra ameyê guretene, rast bi rast bîye, sereyê Şeyda ra yan jî sereyê hevalanê aye ra vêrdê ra. ïnsan naye hîs keno ke rîyê na dinya de qewimîyê. Hîkayeyî zîndî yê, sey ewroyî.

EYŞI

| Dr. Sebahedîn BOR |

Mehmûdî adir kerdbî we û verê pixêrî de lingê xo kerdbî derg, qeldîyabi ra. Mehmûd yewo da-pancasserre bi. Hetanî inî serranê xo hema nêzewijîyabi. Erdîşî kerdbî derg û xo gureyê dinya ra eştbi dûrî.

A roje xeylîyek qefilîyabi. Serê sibayî ra hetanî mexrebî girzeyê velgî pê paştî ya, ko ra kiriştîbî ardîbî fekê berê xo de naybî serê yew dar a. Verê adîrî de dejê paştiye yi, qol û kiftanê yi, yi vîr ra şîbî, poşmanîya nêzewjîyayışî sey şewe dîyabî yi ser a. Ge xo kişa çepe ser qeldayên ge raşte ser. Ge zî erdîşê xo vilênayê.

Mehmûdî ewnîya adîrî ra, adir ho şin hewn a. Wariş şî çend çarî ardî eştî mîyanê taramîya adîrî. Hewna şî cayê xo de linga xo eşte linge ser û dest bi xeyalan kerd.

Mehmûd hetê ruhîyetî ra merdimêko têmîyankewte bi. Çewî de pîye nêkerdên û eya hele yers bîn. Wexto ke şiyê Cumîye Azî zincê xo û rîyê xo girotîyen. Kamî ci bipersên bivatêñ, ti çira wina kenî? Ë vatîn, ci janin esto yeno cumî, aye ra ez rîyê xo gêna ke wa janê azijan mepero mi. Tay merdiman in rid ra pê kay kerdêñ, yi zî çita gi biamêñ fek vatêñ.

Mehmûd xora keye de kar û gureyê xo xeyalî bî. Rojêk wina mîyanê xîyalan de bîyo vîndî, nişka ra serê banî ra yew xişî ameye ci. Xo xo de va, qey pisîngî hê serê suwarneyê banî ya.

Binê zeman bêname ra vîyert, lojine ra toz û herre ameyî war. Mehmûdî goşê xo kerdî tîk va, dê ini çita wo ho yeno war.

Verî di lingî asey. Înî lingî lingê camêrdan nêbî. Dima di çijeyî, wina zit û bût. Çimê Mehmûdî otir maleq a mendî. Dima gjik û yo cinî lojine ra ameye war.

Mehmûd di-hîrê deqayî herindê xo de sey yew meyîtî mend. Teyna vengê qelbê yi ameyêñ. Eya hele seke saeta ke ha dêş a aleqnaya veng vejena Mehmûd o qayde bîbi.

Cinîyeki zit bûlite bî. Ci tori ke dadîye xo ra bibî otir bî. Mehmûd hêverî xo de va, wullay ina cind a, lojine ra ameye, serê adîrî û lingî warway serê bizwatûnê adîrî ra şî.

Çar-panc deqayî mîyanê sukûtîye de vîyertî. Cinîyeki wexto ke rûaştê adîrî ra şî, Mehmûdî a hîna hol dî.

Yew cinîyeka porçinqiznaya bî. Belkî yew hewte yo ke awki gjîkê ya wa nêdîya. Bedenê aye sey vewre sipî bi.

Binêk zeman vîyart tersê Mehmûdî bi tay. Destê xo berdî pê çareyê xo areqê xo yo serdin esterit û va:

- Keamley ti kûm a?

Cinîyeki va:

- Ez Eyş a. Cinîyê Henîffîyê Hesûn a. Mi rê zaf pîs bi, zaf. Ez tim û tim pê kolîyan a kiştin, hîn ez nîeşkîyawa verê yi de bicuwîyî. Ez keye ra remawa, howt rûejî yo ke ez ha yaban ra, se pesî çerena. Ez zaf veşan a. Qey Elayî, qey Homayî ti cê çî mi rê bîyare, ez biwerî.

Mehmûd hêverî şî ci rê şapikê xo, fûndelîyê xo ardî dayî ci. Badê cû şî mitbaxe de ci pawer estbi ard da Eyşî.

Eyşî lez û bez çita ke dî werd. Xorîn-xorîn ewnîya çimanê Mehmûdî ra. Çimanê yê de bêkesî û bêçareyî ya wet ters eysayêne. Hesirî çimanê yê ra nêamêne war, çimê yê bibî zuwa. Awirê yê seke rîyê yê de cemidîyaybî. Çimê xo Mehmûdî ra remnayî û va:

- Ez hetê xo ra her çî ra vîyerta, la qijê mi Ayten û Elî mi vîr ra nêşîne. Mîyerdê mi Henîfi hendêk mi rê pîs bi ke ez zafê reyan gêrawa xo dar de bikî la yew qayde ez nêşkîyawa. Îhtîmalêk yew roje ina dinya de ez qijanê xo nêvînî.

Mehmûd gêra ver ke Eyşî qerarê xo ra açarno û va:

- Wayê, biewnî di qijê to estê, semedê xo ya ney, semedê yin a vindere û tehemulê Henî bikir.

Eyşî va:

- Mehmûd bira, Hen sûreten sey merdiman eyseno la sey yew dêwî yo. În çend serri yê ke ma zewijîyayê, ê dêwî ina dinya mi rê kerda tarî. Ez qijanê xo xo ra hîna zaf muhîm gêna la yîni rê zî beno hol. Belkî in rid ra çimê mi pey de nêmûnen.

Zerrîya Mehmûdî Eyşî rê veysa. Yê zatî Hen hol şinaşnên. În qalûn ra pey Eyşî ra tuway nêva. Wariş şî mîyanê kincanê xo de geyra, yew paltoyê xo dî, ard da Eyşî û va:

- In paltoyê mi bigîre, tever serd o. Tî çâ şina şori, raharê to akerde bo.

Eyşî palto girot pira û hêdî-hêdî kowte tever, qayıl nêbî kes aye bivîno.

Mehmûd zî Eyşî dima şî tever û temaşeyê şiyayışê aye kerd. Sûretê Eyşî yewaş yewaş mîyanê tarîyê şewe de vîndî bî. Binê zeman ra pey bê verisnîyê daran a wet çiyêk nêaysen.

Mehmûd agêra û şî verê adirê xo de hewna nişt ro. Înkê teyna adir nêveyşen, zerrîya Mehmûdî zî veysen. Mehmûd verê adirî de şî hewn a.

Serê sibayî sey her roje Mehmûd şî yêgâyê xo awk da. Badê ame serê holî ya nişt ro. Binê zeman îna vindert û hen dî ke di merdimî hê wet ra yenê. Wexto ke bîyî nêzdî, Mehmûdî ewnîya yin ra ke yew Hen o.

Hen ame ti ra persê Eyşî kerd. Mehmûdî va:

- Heno, mi Eyşî-meyşî çî nêdîya!

Henî merdimo ke ho verê yi de, yi ra va:

- Ez ya tepiş, ya mi dest de gan dana, willay ya nêferiqnena!

Rojî îna pê dima vîyertî ra la çewî nêzana Eyşî şî çâ. Hen û birayê Eyşî Şahîn pê aşman û serran geyrayî Eyşî feqet yew xebere Eyşî ra nêgiroti.

Tayêñ va "Eyşî şîya Qîlê Vergan ra ginawa mîyan zurbeyê vergan û vergan a werda." Tayêñ va "Eyşî şîya hetê Riha de hewna zewijîyawa." Feqet raştîye de çewî nêzana Eyşî se bîya.

Eyşî seke se yew hewnê şewan ameye odaya Mehmûdî û badê şewe sey hewnan bîye vîndî, şî û şî.

TRAJEDÎYA ZEBEŞAN

| Seyîdxan KURIJ |

Xora seraserî Çewlîgî tenya yew cehdeyo gird bi. Şarî Çewlîgî xortan ra bîger heta kokiman wextî êreyî ameynî sûk nê cehdeyî ser o, verî dikanan û qehwexaneyan de roniştenî.

Nê serran de hereketê azadîwaştox yê kurdan newe-newe mîyanî şarî de vila bînî. Çewlîg de malîmî, memurî, wendoxî û xorî hema-hema heme çayxaneyan de roniştenî û tarîxî Kurdîstanî ser o, sosyalîzmî ser o, halî dinya ser o, bîyayenî welatî yê rojaneyan ser o suhbet kerdênî. Ge-ge karkerî, dewijî û esnafî zî torî nê suhbetan bîyêni.

Newe-newe tayê kovar û rojnameyî kurdan neşr bîyêni. Tarîxî Cumhuriyetî Tirkîya de raya verêne yew rojnameyô di-hefteyî hem bi kurdîkî hem bi tirkî neşr bîyêni.

Ancî îna yew roje bî, wextî nimajî êreyî bi, versiyê banan ameybî cehdeyî Dara Hêni ser. Şarî Çewlîgî verî dikanan de verî qehwexaneyan de ronişte bi. Giregiranî Çewlîgî ra Xal Reşit Cehdeyî Dara Hêni ser o verî çayxaneyî İslahî de pa çend ke-sanî çewlîgijan a ronişte bi.

Sîdar pa yew desteyî rojnameyan a kewt zereyî çayxaneyî û bi vengo berz a, qîra va “Şarî ma rê mîjdan bo, çimî ma pêroyin roşn bîy, rojnameyî ma yê kurdî vêcîya. Vengî Kurdîstanî vecîya, vengî şarî kurd vêcîya.”

Reşîti senî ke çim gina Sîdarî ro, ey senî ke Sîdar o qeyde pa rojnemayan a dî û qalkerdişî ey goştarî kerd, kerdinê dewleta tirkan yê 1925 ra pey ameyî ey vîr. Heme zulm û heqaret ke dewleta terteleyî Şêx Seîdî ra pey bi kurdan kerdibi sey yew şerîfî sînema çimanî ey ver ra viyartî ra. Reşit kewt mîyanî xîyaleyan, o şî serranî qicey û xorhey xo. O kewt mîyanî hîsanî xorînan, zerrê ey bî teng, hesir kewtî çimanî ey. Reşit ewnîya ke halî ey hal nîyo, o wariş hêdî-hêdî qehwexane terk kerd û şî.

Sîdarî dî ke Xal Reşit wariş şî. No hal ey rê biney xerîb ame, la ey vengî xo nikerd. Ey her masa de yew rojname rona û şî ke çayxane, dikan û qehwexaneyanî bînan de rojnameyî xo vila kero.

Çend rojî cuwa pey ancî yew wextî êreyî Sîdar ame verî çayxaneyî İslahî de ronişt. Xalo Reşit zî pa çend pîlanî Çewlîgî ya binî dare de yew masa de ronişte bî. Laco ko ke çay keno vila yew dore mişterîyan ra çay kerde vila. Wexto ke çayrotox ame ke çay bido Sîdarî, Sîdarî va, mi rê şușeyo qîjkek ra çay bîya bira. Reşîti senî ke vengî Sîdarî eşnawit, hetî Sîdarî ya ewnîya. Reşit û Sîdar ameyî tê ri, ê ewnîyayî ci-

manî yewbîn ra. Çimanî her diyan de zî yew mehnaya xorîn bîye, yew sîr amêni wen-dîş. Ê çend sanîye îna ewnîyayî çimanî yewbîn ra û badê çimî xo açarnayî.

Çayê Sîdarî amê, ey çayê xo şimitê. Reşît û embazanî xo zî çayî xo şimitî. Mue-zinî Camîyê Hecî Xidirî ezanî êrêyî venda. Embazî Reşîtî wariştî we ke şîyerî nimajî êrêyî.

Înan Reşîtî ra zî va:

- De warzi, ma şimi nimaj.

Reşîtî va:

- Şima şîyereni, wexî nimajî êreyî hera yo, hema wextî nimajî zaf o, ez badê keye de kena.

Reşîtî hetî Sîdarî ya ewnîya û bi çimanî xo ya işaret da Sîdarî ke bîyero ey het. Sîdarî fehm kerd ke Reşît wazeno o şîyero ey het. Sîdar naye ser warişt şî Reşîtî het.

Çayrotoxî ancî çay kerdênî vila. Xal Reşîtî işaret da çayrotoxî, çayrotoxî di çayî masa ser o nayî ro.

Reşît yew fir na çayê xo ra û dest bi qisêkerdişî kerd.

- Biewnî mi ra warza! Şima nika vanî ke nê pîlî ma tiway nizanî, cahil î, tersunek î, ê musayî koletî yê, wazenî ma zî bimusî, ma zî koletîye qebûl bikerî.

Sîdarî Xal Reşîtî ra çîko înayin nipawitênî, o zaf şaş bi.

- Raşa ma pîlanî xo, bi xususî zî kesanî sey şima ke terteleyî Şêx Seîdî ciwyayî û zanayeyê ma yê, ma înan rexne kenî. Çunke şima bêvang manenî, şima tarîxî ma, ma rê qal nikenî. Ewro roj hîna wendoxî ma, Roşnvîrî ma, xorfî ma wariştî lingan ser, dewayê Şêx Seîdî, dewayê Şêx Şerîfî, yê Yado ramnenî. Dewlete qicanî şarî ma verba ma organîze kena. Polîs û cendirmeyî dewlete dûrî de vindenî, serserîyanî ma verba ma şuxilnenî. La şima pîlî ma, zanayê ma vengî xo nikenî. Şima terteleyî Şex Seîdî de kerdinê mîlîsanî hukmatî dîyî, la şima dadî û babî nê serserîyan ra nivanî, "waharî qicanî vecenî, wa destê kardê şarî mebi".

- Raşt a, heqî to esto, la şima zerrê ma nizanî. To ferq kerd a roja ke ti ameyî tîya, to rojname kerd vila û tu qisê kerd, ez warişta şîya. Pekî to niva, no Reşît çira warişt şî.

- Belê, a roje wariştişî to mi rê zaf xerîb ame, la ez zaf fikirîyaya, mi yew mehna ci nida.

- Ez to ra vajî, ez çira warişta û şîya. Çunke wexto ke to va, "Vengî Kurdistan, vengî şarî ma vecîya", o wext xeyalan ez berda wextî terteleyî Şêx Seîdî. Çîyo ke ma o wext ciwyayî ameyî verî çimanî mi, bermi pilizîya mi qırıq rê, ez nêşkaya tîya de vin-derî.

Biewnî warza şima çîcegî Kurdistanî yê, ez zana şima samîmî yî, şima şarî xo ra hes kenî, şima welaî xo ra hes kenî, şima wazenî ma bindestê ra bixelîsî, dozê şima heq a. Ez şima vînena, zerrê mi mi wena, ez vana keşka ez zî xort bînî û embazî şima bînî. La şima bêtetercûbe yî, şima na dewlete nisinasnenî, na dewlete zalim a, na dew-

Iete de heq û huqûq çîn o. Na dewlete kurdan sey dişmenî hesibnena. Ez tersena na dewlete şima pêroyîn bikişo. Na dewlete de qet merhamet çîn o. Çunke na dewlete tarîx de tim û tim ïna kerdo. Kam ke verba na dewlete semedê heq û huqûqî kurdan a sere darito we, heme kiştî. Verba dewlete dewlete lazim a, verba ordî, ordi lazim a.

- Xalo ti zanî ke faydeyî tersî ecelî rê çîn o. Ti vanî ma no zulm, no heqaret, na bindestîye qebûl bikeri? Ewro şartî dinya bedilyayî, hîn dewlet nişkena rehet rehet kurdan qetil bikero.

- Biewni warza! Yew çî ke mi çimanî xo dîyo, ez bi xo ciwîyaya to rê vajî.

- Mi mereq kerd, kerem bikeri, ez goştarî to kena.

- Goreyî texmînî mi serre 1926 bî. Ez des-diwêssere bîya. Ma çend qican kuçe de kay kerdêni. Ma dî ke çend cendirmeyî ameyî, ïnan venga ma da, va, "qicenî lez bî-yêren, ma şimar rê çî ardo". Ma hem mereq ra hem zî ters ra kewtî cendirmeyan dima şiyî, cendirmeyan ma berdî verî Camîye Çarşuyê Cêrî. Ti nivanî cendirmeyî kewtî mîyanî Çolîg heme qicî û heme şarî Çolîgî Çarşuye Cêrî de ardî pêser. Ma şî verî Camîye Çarşuye Cêrî, uca de pê dima di cemseyî ekserîya vinderte bî. Wexto ke pêro şarî Çolîgî pa qican û cînîyan a verî camî de ame pêser, cemseya verên ra yew serlesker ame war û hetî cemseya bîn a şî. Çend cendirmeyî zî hetî a cemse ya şiyî. Serlesker agera ma qican ser, va, "qicî bîyêren, ma şima rî zebeşî ardî, bîyêren ez zebeşan bidî şima".

Ey emir da cendirmeyan, cendirmeyan berî peyên yê cemse akerdî, ïnan di çiwalî gird cemse ra vetî. Her di çiwalî zî bi gomî sûr bibî. Ma hêverî tiway fehm nikerd. Cendirmeyan fekî çiwalan akerd û ti ra sereyî însanan vetî. Her di çiwalî pirê sereyî însanan bî, ïnan heme sereyî uca de raşanayî. Verî camî biney qayme bi, taye sereyî lîr bîyî, şiyî dere. Ma zaf tersayı, qurfê ma kewt, ma pêro pîya bermayî û ma remayî şiyî kewtî bînî pêşanî dadîyanî xo. Şarî Çolîgî zî pêroyin pîya selawat ardî.

Serleskerî û cendirmeyî pîya huyîyayî, serleskerî va, "Zebeşî senîn î, qicen? Şima zebeşan qayîl bîyî?"

Badê leskeran nê sereyî, bi mixan darî nat û wetî rayerîya darde kerdî. Serlesker hîna agera şarî Çolîgî ser, va, "Hol biewnîyeni nê sereyan ra, nê sereyî pîlanî şima yî, nê sereyî eşqîyayenî şima yî. ïnan verba dewlete sere daritibi we, ïnan dewlete rê ardim nikerdên. Biewnî nê sereyan ra ibret bigeni. Kam verba dewlete sere wedaro, kam hetî dewlete nîgero, penîyi ey ïna bena. Hîşe xo bigeni xo sere, verba dewlete mevecîyeni, hetî dewlete de ca bîgeni".

Belê warza, na dewlete ïna yew dewlet a. Mi a roje qet xo vîr ra nikerde. Zafê şarî ma zî, hedîseyî ïnayîn dîyî. No rid ra şarî ma tersayo, ma pêro bi no ters a ciwîyayî. Ma nika tersenî ke dewlete reyna ïna qetîman bikero. No rid ra ma bêveng manenî.

No hay de çayrotoxî reyna çay arde. Xal Reşît û Sîdarî fir na çayê xo ra. Sîdarî zî terteleyî Şêx Seîdî ser o zaf çî wendibi yan eşnawitibi la ey qet çîko inayîn nêşnawitibi. O fekakerde mend, qet nêşka tiway vajo.

ROJNAMEYÊ ROJA WELATÎ DE METNÊ KIRMANCKÎ

| Roşan LEZGİN |

Rojnameyê *Roja Welatî* (1977-78), *Roja Newé* (1963) ra dima rojnameyo diyin o ke Tirkîya de hetê kurdan ra bi tirkî-kurdî (kurmanckî-kirmanckî) vejîyeno. Hûmara xo ya yewine 15 êlule 1977 de weşanîyaya. Hûmara diyine ya *Roja Welatî* de her di lehçeyê Bakurî, yanî kurmanckî û kirmanckî (zazakî) pîya ca gênê.

Kunyea hûmara yewine ya rojnameyî de wina nusîyeno:

Roja Welat, Rojnameya Siyasi û Çandî ya 15 Roji – 15 Günlük Politik ve Kültürel Gazete, Karkeren Hemû Welatan Û Gelên Bîndest Yekbîn, Xwedi: Mustafa Aydîn, Berpirsiyar: Sîdîk Bozarslan, Navnişan: Sümer Sokak, 12/2 Demirtepe – Ankara

Tirkîya de tena 12 hûmarê rojnameyê *Roja Welatî* weşanîyayê. Metnê kirmanckî hûmaranê 2, 3, 4, 5, 7, 10, 11 û 12. de estê. Nînan ra panc tene deyîrê hetê Dêrsimî yê, hîrê tene şîr ê, yew efsane û yew zî meqale, pêropîya des metn ê. Metnê ke hûmaranê 2, 3, 4 û 5. de weşanîyayê, tercumeyê ïnanê tirkî zî esto. Nê hûmaran de nuşteyê kurmanckî zî tercumeyê tirkî bîyê. Xususîyetêko muhîm yê nê metnan zî no yo ke heme bi fekê Dêrsimî yê. Metnê "Macera û Silêmonî Gince" û "Xona Hecî" ke rojnameyê *Roja Newé* de weşanîyayê ra pey nê metnê diyin yê kirmanckî yê ke yew rojnameyê kurdan de ca gênê.

Metnê kirmanckî yê ke rojnameyê *Roja Welatî* de weşanîyayê, mi sey eslê ïnan neql kerdî û goreyê rêza hûmara nuştî. Badê ke mi metnî temam kerdî, seba ke birêz Munzur Çem bi xo zî tradisyonê *Roja Welatî* ra yeno, mi hemeyê dosya ey rê şawite û pers kerd ke arêkerdox yan nuştoxê nê metnan kam ê. Birêz Munzur Çemî wina melumaî dayî:

-Yew varyantê deyîra "Gulê" mi het zî esto la tam nêno vîrê mi ke mi na deyîre arêdaya yan ney.

-Deyîra "Çuxure" Munzur Çemî kasetê Zilfi ra girewta û seba weşanî amade kerda. Seba ke Zilfi na deyîre vano, coka bin de nameyê ey nusîyayo.

-Arêkerdoxê deyîra "Elbazî" Abekir, Ebubekir Pamukçu yo.

- Nuştoxê metnê "Şerê ke Wertê Bra û Waude E Bîqedenime, Neqêن u Zalîmêن ra Dust Dêst Pê Kême" zî Munzur Çem o.



GULÊ*

Gulê vore vora
est o riye hardi
est o riye hardi

Qese ke mî ve Gula xwo ra kerdi
awke deru berdi
awke deru berdi

Erê heyi heyi heyi
tayê cero yênê Gula mîn a teyi
Gula mîn a teyi
Gulê ez sonu suka Erzingani
suka Erzingani

Gulê tî çî vana
ez to re biyari
ez to re bi yari

Lao mî re biya
fosa serê sari
sala miyanê bari
ayne vere çari
sala mi yanê bari.

Gulê niyi senikê vaze
vaze to re tayna biyari
vaze to re tayna biyari

Lao mî re biya
puşıya seri
pestamala veri
tazê sere sari
tazê sere sari.

Gulê niyi senikê vaze
vaze to re tayna biyari
vaze to re tayna biyari

.....
.....

Gulê vore vore vora
est o ri ye hardi
est o ri ye hardi
Qese ke mî ve to ra kerdi

awke deru berdi
awke deru berdi.

(*) Stranek ji aliye Dêrsim
(Bî zaravayê dîmili)

LAWKA USÊ SEYDALI

Se keri se keri ardê mî qediyayı
Domanê mî vêsanê ez se bikeri
roje dî roj niyo
dang û bulxûra baskeri
seve dî sewi niyo
derd û ciraniya dêyn keri
sere dî ser niyo
sarirê moravayêni bikeri.

Se keri se keri ardê mî qediyayı
domanê mî vêsanê ez se bikeri.

Xurên kota derune usarı
domonê mî merdi qediyayı
çıkêni kemerû nê kuna
destûnê mî de koyi poyayı

Se keri se keri ardê mî qediyayı
domanê mî vêsanê ez se bikeri.

Roja Welat, Rojnameya Siyasi û Çandi ya 15 Roji, Hûmare 2, 30 Oktobre 1977, r. 15

XEZAL(x)

Pex o Xezal palax û pûşî
ez papûg bi xezal,
lozina piyê to ra nişi
têzêlê şûne veyve Gomemişî
Xezalê remna berde brazayê Yîvîşî
ala û çek bide min
ez xwo re ni
ez xwo bî kişi
ez xwo bî kişi
xwo bî kişi
xwo bî kişi

* Stranek ji alyê Dêrsim

Roja Welat, Rojnameya Siyasi û Çandi ya 15 Roji, Hûmâre 3, 1 Kanûne 1977, r. 12

Koremore*

Waxto ke Koremore ama riyê dina, Wayirê dina kemera almoşti dave dayê, eke biye vêsanê, xwu rê şêro roşta aye de bicero.

Koremore kora. Peroz kunara, pesewe fetelina. Koreniya koremore roşta tij ra wa. Hêv vanê.

Koremore tari de, zlomotikê de vinena. Eke bit ari bena tever şona. Cayê vasin kena sayê vinena. Bînê zonê xwo ra kemera alماştı vezena. Roştiya kemera alماştı de çerena.

Mordeme ke bêro rastê koremore bo, çewt bo kemera ayê bicero, vozdo şero peyê hot kou ra ey vinena, kemera xwo ciro cêna. Koremore ke bir û kêmer milçikê ra perskero; ko, bir, kêmer, milçiki yênêra zû cûawe danê.

Bado, zovina mordemê ke bêro bivino ke koremore roşta kemera almoşti de çerena, kêmera ayê bicero, vozdo çemê sera şêro bover, bî vişyo boverê çemi, koremore ke ame fekê çemi cira, perskena, vana:

"-Çemo! Mordemê kêmera mîna almoşti, vana: Remêne. Towa to sera amey şî, nê şî? To di, ne di?

Çem yen ora zu vano:

"-Heya, mordemê ame şî, mî di. Dest dê kêmera almoşti biye vişya bover şî. Hema, o çemo ke mordem, sera şî bover, û zovina çem bi, ava yi çemi vîrdera şîye, ez nîka zovina çemune."

(*) Ev ji alyê Dêrsim hatîye berhevkirin.

Roja Welat, Rojnameya Siyasi û Çandi ya 15 Roji, Hûmâre 4, Çele 1978, r. 12

ÇUXURE

Ondera Çuxur a, lemîn sona gavan o
Celal Bayar amo, emsu ma rê meyman o
Nan sola ma nêweno, ma de xayîn niadano
Vano zerê mî terseno, zalîm az ma ra nêverdano

De way way, begê mî way
Dest û baziyê ma
Zuvini ra girêday

Tedîma gîrêdayme, ma cîni û coamerdi
Kerdime tob berdime, verê Kertê Mazgerdi
Ardi ver ma axir makiney qurmîs kerdî

De way way, bîrayê mî way
Vake zalîm rew ma ra ne
Domonê ma vişay –

De biye biye, bîrayê mî biye
Berbena dana ho ro, Fidan Xatuna cîniye
Vana pil û qizê Dersimi qîrkardê
Tu ra ho ver mekuye
Urze mayine kimeta bicê Dersim ro bifeteliye
El û qomo ala bêrê cendegê ke poyiyê

De way way, begê mî way
Pey ra sungi sana ma
Cigerunê ma de vejjay
Ver ra neybe ma ra
Qluncunê ma ra peray

Ma uza vindarnayme vişt û çar saatî
Zalîmi ma zere de cigerê ma poti
Heni ke nay be ma ra top û qersune polati

De way way, begê mî way
Tija ammoni ver ra
Cendegê ma poyay

Areker: Zîlfî

* Ev stranji Aliye Dersim hatîye berhevkirin, li ser buyera 1938'e
hatîye gotin. Çuxur gundeki Dersim e .

Roja Welat, Rojnameya Siyasi û Çandi ya 15 Roji, Hûmâre 5, 5 Adare 1978, r. 11

ROŞTA MA
Serran raver
Ninik u laukane xo va
Fetaliyenê welatê xo de
Sîmaki zane

Namê Kurdistan'u bıran

Serran raver naroj

Zê ni rojan

Zulmê zalîm Dehq verra

Rehberê ma bi

Karker Kawa

Bînêdestayina Kurdistan

Mîletanê dînê bîzano

Namûsê mordemino pakimê

Axa, aşret, six û pîrliyinê

Vecimê ortê xora

Ceberê raxele şiyayne

Kerdya Lenin

Roşta roja nevroz

Doxulanê xo bîcînimê

Kayê xo kaykimê

Çîpperô cêbero qan

Ma newe yakime

Destê mîletanê Kurdistan dê

Dîsmala sure rasaniyo

Nîka zaf Kawê limê

Marks, Engels û Lenin

Malumê ma yê

Sonime ria inan ra

Serketin sosyalizmu

BIRA-Stembol

Roja Welat, Rojnameya Siyasi û Çandi ya 15 Roji, Hûmâre 7, 22 Gulane 1978, r. 11

XWO NASKE

Ez verê werekan û bîzekan

Feteliyênê warway

Lawkê xwo vatêne

Zaza û kurmancki

Ne zanêne Tîrki

Sera jû dêwa ma dê
Mekteb bîya
M abî zonê xwo nê wendêne
Lawkê maç inêbi uca de
Roj bî roj xwo xwovîra kerdene

Ma wend kîtabê Lenin'i
Xwo naskêrdimê xêlê serran tepiya
Bugurime heqa xwo bîcêrime
Bîdesti ra raxeleşime
Guregeri jû bê, mîleti bîra

***** **BIRA**

ELBAZI

Lo desti xwo bîde destê ma
Gaman çekem rojni vera
Tari bikeme lete lete
Ûrze rew bê elbaza me

Niyade axa û patronan
Gûni kawta çîmani inan
Ûrza mevînde wext bi temam
Biyezde rew bê hevala ma
Ûrze raw bê elbaza ma

Ma va Marqs, ma va Lenin
Ala ma corêna corên
Lo lazma ne elbazin
Ûrze rew bê hevalê ma
Mevînde rew bê elbaza ma

Nê vanê Kurd o, no Gurci o
No İslâm o, no Ermeni o
Xebatkari pêro bêrê
Mevînde rew bê bîrayê ma
Biyezde rew bê wayîka ma

ABEKIR

**ŞERÊ KE WERTÊ BRA Û WAUDE E BIQEDEНИME,
NEQÊN U ZALIMÊN RA DUST DÊST PÊ KÊME**

Welatê ma de zaf derdê gîrsi este. Xelkê ma dine dest zaf onto. Nine sero aşiru zuvini qırkerdo, mordêmi kişte, adîrê zaf lozînu dardo we.

Nê derdu ra zu ki şerê Alevên û Sunnê Ma gereke sevevê na şeri rînd bizo-nime. Bizonime ke ora dîma linga çewte me erjime.

Ma na Alevên û Sunnê çıka, sıvte dêyde nêdime. Nê hurdêna ki Muslimanê de mesev ê. Hurdine de ki zu heq zonino. Kitav û pêxemberê xwo juyo. Eke hêno aşiru, xelkê ma çi verdano pêw çond sêy ser ra ve nîka yê zê wa u brau tê lewede niştê ro, nan u sola zuvin i werda, roza tenge de dest dora zuvini. Onca ki roza he-nêne ama ke yine tifang esto zuvini.

Eke ma pêyser cêray me ra na da, vîneme ke haram

werdoxu xelkê ma werdo pêw. Padşayê Romê têdine ra zêde kewtêra ney dîma. Çike yine boyna şidorê dewleta xwo kerdo hira, pêniye de amê restê şindore Kurdistanî. Welatê ma Kurdistan de o waxt ki axa û bêg biyê. Aşiri a roze de tenêna gîrsi biye. Yine ve eskerê padşay ra do pêro. Padşau nado ke Kurdistan kewtene zor a, yine xwo çarno ra hile, Sev ana çi yine tayê axayê Kîrmancu guretê xwo dest, xêlê mal-mîlk do dine. Yê ki biyê mordemê padşau. Hetu zu ra Alevi û Sunni verdê pew, heto bin ra ki aşiri tiz kerdê. Padşayê Romê no ke namê xwo Yavuz o, çewres hazar mordemi şîmşêr ra qırkeno. Hetu bin ra ki Şahê İrani Padşay ra pêyser nê vineto, Padşay Alavi guretê bînê çopolê xwo, ey ki Sunni. Wasteno hurdine ki guretena Kurdistanî biyo. Peniye de yê reşti mîrode xwo. Kurdistan wertê xwo de kerd letêy. Kurdistan sıvte bi di letey, hetu zu ki paniye de Iraq te mend.

Waxto ke Padşayêni riçiye, Cumhuriyet ame werte, xelkê Kîrmancu ki zê Tîrku heqa mîletê xwo waste. Yine Vake "Welatê xwo de bînê niri de me manime, zone xwo qesey bîkeme, zone ma deki qezetêy Vêjiyêne, dêy ra mektêvi rabêne. Çiyo keser û bînê hardê ma de esto, yê ma bo." Hokmati na Wastena Kîrmancu ra zaf ter-say. Çike yine nê wastêne ke hondîke heqe Kîrmancu dêne. Hokmatu wastêne ke çiyê ser bînê hardê welatê dine xwo deste bîvîndarnê, zonê dine ra vir bîkerê, yine koledarên de bîvîndarnê.

Sava na ciyo nanê ki xelkê Kîrmancı ca ve ca tifang guret, veja ro ko. Yine he-queret qewul nê kerd. Sıvte şerê Şîx Saidi ame werte. Hokmati nada ke pê dêy nê şikino, vost şî lewê Dêrsimu. Vake "**eke Şîx Said ma ra welat bicero, tê de Alevi qırkeno. Sîma Kîrmancı ni yê, Alevi yê.**" Yê pê na quesura xapay. Şî tifang est es-kerone Şîx Saidi. Dêyra dîme sîra ame letonê Kurdistanê binu. Pêniye de xelkê Dersimi ki qırkerd. Nara ki pê Kîrmaneonê Sunni xapit, vake sarê Dersimi heq nas nê kenê. Sunni ra kewete gurete Dêrsim teyna mend.

Nîka ewro ki na ka, têpa nê kaybeno. Faşist u sıvte tayı xayin û heram werdoxi kêrd hetê xwo. Yê fesat kenê wertê xelki, ey verdanê pew. Yê wazanêke xelk letêy bo zuvini buro. Eke hen bi, xelkê Kîrmancu tenê na ret kuno bînê bari.

Heqa xwo hêna ke duştê na kayra xelk tê de dest ra zuvini do. Karkeri, xelko

ke dewu dero, yêrxati têde brayê zuvinê. Kam beno bibo, têde mîlet dinê xwo de ser-best bo. Kes qarsê dine kêşî nê bo. Muslimanêni de zor çino.

Îyê ke şer kenê wertê Alavu û Sunni, dismenê xelkon ê. Dismen hen keno ke hemegdari letêy bêne, hen koledare bivindêne. Dismen heto zura ke yine verdano pêw, heto bin ra ki nê verdano ke yê zonê xwo quesêy bikerêne. Zonê xwo ra qezetu vezêne, şêrê mektevu de eve zonê xwo biwanêne. Welatê ma zaf zengin o. Oncaki uza faprikêy ra nê benê, xelk bê kar û vêsa vindarnin o. Hen kenê ke xelkê ma de-wonê xwo caverdo, şêro qurvetiye, zuvini xwo vira bikero. Tayê xayini eve heram werdoxu ra ki dest danê ra dismen û dest. Çike yê ki na xaynan ra qezenc kenê.

Sevevê şerê Alevêni û Sunnêna yê. Nê şeru ra nê tawa kuno ra Alewu dest, ne ki Sunni. Hurdi heti ki ney ra jan vênenê. Bila seve zuvini wenê. Kamo ke na qef-çiliye nê vêneneno, kor o, bom o, exmaq o.

Karkerêne, sımayê ke dewude rê esnafêne xortêne têde brayê mi! Sîma ha Alavi bêne, ha Sunni, endi çimone xwo ra kere. Na kayê dismenonê xelki xirave ke-rene. Dest ra têpêy dime, zuvini bîcêrime. Na şero ke kewto wertê wa û brau bîqe-dime, heram werdane zalîmêni ra dust bême tê lewe.

Xarpit, H.Kaya

Roja Welat, Rojnameya Siyasi û Çandî ya 15 Roji, Hûmâre 11, 9 Teşrîne 1978, r. 7

KILM O*

Bra kîlm o, kîlm o
kîlm o dime na dewrani
sari re çaye hen de derg o
ma re çaye hende kîlm o

Vere çevere Miri ro sona
mi va, "Haq o vayê,"
mi va, "Mirê mi zaf niwes o"
yelçi bîrusne Xanîma wayê
Juye, nawa cordu dî de
cigera dana bî xwo ro
bervana wena Xanîma wayê
Xanîmê vana

brayê mi zaf nêwes o
dîrvêtiya xwo zaf xorîya
bî o nce şia darê

Mir vano

ez mardana xwover nê kunu
mî ra têpiya mane ye diweran verde
Mirê mî vano
coru merdena xwo ver nê kuno
mî ra têpiya ye mane diweran verd e

Bra kîlm o, kîlm o

kîlm o dima na dewrani
sari re çaye hende derg o
ma re çayu hende kîlm o
(*) Klamek ji aliyê Dêrsim.

Roja Welat, Rojnameya Siyasi û Çandi ya 15 Roji, Hûmare 12, 15 Kanûne 1978, r. 15

ŞEWÇILA

FORMÊ ABONEYÎYE

Seba 4 hûmaran 30 TL

Hesabê Dovîzî:

T.C. ZİRAAT BANKASI OFİS/DİYARBAKIR SUBESİ
ROSAN LEZGIN OKCU
TCZBTR2A
HESAB: 57301917-5002 1150-OFİS / DİYARBAKIR
IBAN: TR 04 0001 0011 5057 3019 1750 02

Hesabê TL:

T.C. ZİRAAT BANKASI OFİS/DİYARBAKIR SUBESİ
ROŞAN LEZGİN OKÇU
TCZBTR2A
HESAB: 57301917-5001 1150-OFİS / DİYARBAKIR
IBAN: TR 31 0001 0011 5057 3019 1750 01

Lise Cd. 2. Sk. Adalet Apt. Kat: 1 No: 3 Yenişehir / Diyarbakır

Tel: 0 412 223 03 69

E-mail: rlezgin@hotmail.com / sewcila@hotmail.com

ŞEWÇILA

kovara edebi huneri wısar 2011



1

ŞEWÇILA

kovara edebi huneri hamon 2011



2

ŞEWÇILA

kovara edebi huneri poýız 2011



3

ŞEWÇILA

kovara edebi huneri zimistən 2012



4

ŞEWÇILA

kovara edebi huneri wısar 2012



5

ŞEWÇILA

kovara edebi huneri hamon 2012



6

ŞEWÇILA

kovara edebi huneri poýız 2012



7

ŞEWÇILA

kovara edebi huneri zimistən 2013



8

ŞEWÇILA

kovara edebi huneri wısar 2013



9

ŞEWÇILA